

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

NÜRE'D-DİN İLE ENİSÜ'L-CELİS HİKÂYESİ

Mahmut BERKÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Kadriye ORAK KÜLCÜ

ISPARTA – 2014

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Tez Savunması 1

Tarih: 27/10/2014

Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve s aylı kararıyla oluşturulan jürimiz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Mahmut BERKÖZ'ün "Ramazan Efendi'nin Hikayeti (İnceleme-Metin)" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 27/10/2014 tarihinde saat 9.30'da toplanmış ve adayın tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya dakika süreyle teziyle ilgili Ek'te sunulan sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

Tezin kabul edilmesine
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

Tezde düzeltme verilmesine
(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

Tezin reddedilmesine
(Öğrenci, yeni tez konusu belirlemelidir.)

*Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.
oy birliğioy çokluğu ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman :	Yrd. Doç. Dr. Kadriye ORAK KÜLCÜ	
Üye :	Prof. Dr. Menderes COŞKUN	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Melek DİKMEN	

Ek : Herbir jüriye ait tez değerlendirme jüri raporları

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Tüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Nûre’-d-dîn İle Enîsü’l-Celis Hikâyesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

İmza
Ad Soyad
Mahöut BERKÖZ
Tarih
12/11/2014

ÖNSÖZ

Klâsik Türk Edebiyatı, bünyesinde birçok eseri barındıran büyük bir kütüphanedir. Bu kütüphanedeki birçok eser, kayıtlara geçtiği gibi, daha bir o kadarı da hâlâ kayıt altına alınamamış, şahısların özel kütüphanelerinde okunmayı ve araştırılmayı beklemektedir.

Harf inkılâbından önceki yaklaşık yüz yıllık dönem, Türk edebiyatında en yoğun ürünün verildiği dönemdir. Bu dönemin edebî ürünlerinin en belirgin vasfı, batı kültürü etkisinin yavaş yavaş hissedilmeye başlamasıdır.

Bu değişimin yaşanması bir yana, Klâsik Türk Edebiyatı bir parça ivme kaybetmiş olsa da varlığını bu dönemde de sürdürmüş, önceki dönemlerdeki kadar olmasa da geleneksel anlayışa uygun ürünler ortaya koymaya devam edilmiştir.

Harf inkılâbından sonraki süreçte, eski alfabeye okuyup yazan insanların yavaş yavaş azalmasıyla bu edebî ürünler okuyucu ile temas sorunu yaşamaya başlamıştır. Bu sorunun giderilmesi, bu eserlerin muhtevalarının bu güne taşınabilmesi, özellikle Eski Türk Edebiyatı alanında araştırma yapanların gayretine bağlıdır.

Bu hassasiyetin gereği olarak, biz bu çalışmada XIX. yüzyılda ortaya konmuş olan bir eseri günümüz harflerine çevirip, ilgililerin istifadesine sunmayı hedefledik.

İncelemiş olduğumuz eseri, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Türkiye El Yazmaları sitesinden temin ettik. Bu eser, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu 45 Ak Ze 1581 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Yapmış olduğumuz incelemelerde eserin başka bir nüshasıyla karşılaşmadık.

Çalışmamız, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde hikâye türü hakkında genel bir bilgiye ve Ramazan Efendinin Hayatı, Eserleri ve Edebî kişiliğine yer verilmiş; ikinci bölümde eser, modern roman ve hikâye inceleme tekniğiyle incelenmiş ve üçüncü bölümde ise eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Eserin transkribi sırasında karşılaşılan harflerin yanlış kullanımından kaynaklı yazım yanlışları düzeltilmiş olup metinde geçtiği şekliyle transkribe

edilmemiştir. Ayrıca çalışmamızda transkript alfabesi olarak Oktay New Transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.

Çalışmamızda şüphesiz, gözden kaçan bazı hatalar olmuştur. Usta gözlerden kaçmayan bu hataların kasıtlı olarak yapılmadığı bilinerek hoşgörü ile karşılanacağını ümit ediyoruz.

Çalışmam süresince benden yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Kadriye ORAK KÜLCÜ'ye çok teşekkür ederim.

Tezi okuyup eleştiri ve düzeltmeleriyle katkıda bulunan hocamız Prof. Dr. Menderes COŞKUN'a ve Yrd. Doç. Dr. Melek DİKMEN'e, metinde transkribe etmekte zorlandığım kelime hususunda yardımcı olan Arş. Gör. Mehmet Sait USLUSOY'a şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, tezimin ÖYP05792-YL-13 proje numarasıyla maddî açıdan desteklenmesi hususunda Süleyman Demirel Üniversitesi Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı Koordinasyon Birimi'ne teşekkürü bir borç bilirim.

Mahmut BERKÖZ

Isparta 2014

ÖZET

NÜRE'D-DİN İLE ENİSÜ'L-CELİS HİKÂYESİ

MAHMUT BERKÖZ

Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

Yüksek Lisans Tezi, 132 Sayfa, Ekim, 2014

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kadriye ORAK KÜLCÜ

XIX. yüzyılda yaşamış olan Ramazan Efendi hakkında hiçbir kaynakta herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır. Elimizde bulunan yazma eserinin dışında başka bir eserinin var olup olmadığı bilinmemektedir.

İncelemiş olduğumuz eser, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Türkiye El Yazmaları sitesinden temin edilmiş olup, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu 45 Ak Ze 1581 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

Eserin istansah tarihi H. 1266, M. 1848 olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla eser, XIX. yüzyıl eserleri arasında yer almaktadır. Eser, tek hikâyeden oluşmakta ve eserin sonunda sakal-ı sünnet-i şerif duası, yağmur duası ve hezel dua ve ahdname yer almaktadır. Fakat bunlar çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Eser, transkribe edilerek şekil özellikleri bakımından modern hikâye inceleme teknikleriyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ramazan Efendi, hikayat, XIX. yüzyıl

ABSTRACT**THE STORY OF NÜRE'D-DİN AND ENİSÜ'L-CELİS****Mahmut BERKÖZ****Suleyman Demirel University, Department of Turkish Language and
Literature, Master Thesis, 132 Pages, November 2014****Supervisor: Asst. Prof. Dr. Kadriye ORAK KÜLCÜ**

Any information in any source hasn't been found about Ramazan Efendi living in XIX. century. Apart from written work we have, it isn't known whether he has another work.

The work we analyzed is prouled from the site of Turkish manuscript related to the ministry of culture and tourism and is registered with the number of archive 45 AK Ze 1581 of Manisa Akhisar Zeynelzade Collection in Manisa City Public Library.

The written date of is work was indicated as H. 1266 / M. 1848, thus the work is among Works of XIX. century. The work consists of one history and there are sünnat-i şerif prayer, rain prayer and hezel prayer and ahname in the end of XIX. century Works; however, these aren't included in Works.

The work by being transcribed has been examined with technical analysis in terms of from features.

Keywords: Ramazan Efendi XIX. century, storys

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. RAMAZAN EFENDİ’NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	1
1.1. Ramazan Efendi’nin Hayatı	1
1.2. Eserleri	1
1.3. Edebî kişiliği	1
2. HİKÂYE TÜRÜ HAKKINDA GENEL BİLGİ	4
3. ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYE.....	6
3.1. İslâmiyet’ten Önceki Türklerde Mensur Hikâye.....	6
3.2. Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâye	7
4. TANZİMAT DÖNEMİNDE HİKÂYE	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	12
1. ESERDE TESPİT EDİLEBİLEN DİL VE ÜSLÛP HATALARI	12
1.1. Yer Bildiren Sözcüklerin Kullanımı	12
1.2. Belirtme Hali Eki ve İyelik Ekinin Kullanımı	14
1.3. Dilek Kiplerinin Kullanımı	18
1.4. Yanlış Ek Kullanımından Kaynaklanan Hatalar	19
1.5. Yanlış Sözcük Kullanımından Kaynaklanan Hatalar.....	26
1.6. Gereksiz Sözcük Kullanımından Kaynaklanan Hatalar	30
1.7. Söz Dizimi Yanlışlığından Kaynaklanan Hatalar	33
1.8. Yüklem Eksikliğinden Kaynaklanan Hatalar.....	34
2. ESERDE KULLANILAN HİKÂYE TEKNİĞİ	36
2.1. Hikâyenin Özeti	36
2.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı	40
2.3. Mekân	44
2.4. Zaman	47
2.5. Şahıs Kadrosu	48
KAYNAKLAR	57
NÜSHA TAVSİFİ	60

METNİN HAZIRLANIŞINDA İZLENEN YOL	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	62
1. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	62
2. METİN.....	63
SONUÇ	119
ÖZ GEÇMİŞ	121

KISALTMALAR

- age. : Adı Geçen Eser
C. : Cilt
çev. : Çeviren
Haz. : Hazırlayan
H. : Hicri Tarih
Ktl. : Katalog
Mec. : Mecmua
M. : Miladi Tarih
No. : Numara
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDAY. : Türk Dili Araştırma Yıllığı
TDED. : Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği
TTK. : Türk Tarih Kurumu
TÜBAR. : Türklük Bilimi Araştırmaları
Yay. : Yayınları

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RAMAZAN EFENDİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Ramazan Efendi'nin Hayatı

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, Türk edebiyatının temel biyografi kaynakları olan tezkirelerin yazılması yavaş yavaş sona ermiş olduğundan, Ramazan Efendi hakkında bilgi veren herhangi bir kaynağa ulaşılamamıştır. Bu nedenle Ramazan Efendi'nin hayatına ilişkin bilgiler eserinden hareketle tespit edilmeye çalışılmıştır. Fakat eserinde de hayatına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. On dokuzuncu yüzyılda yaşamış olduğu sanılmaktadır. Fakat nerede yaşadığı ve nasıl yaşadığı bilinmemektedir.

1.2. Eserleri

Hikâyet: Ramazan Efendi'nin bilinen tek eseridir. Eser 44 varaktan ve tek hikâyeden oluşmaktadır. Hikâyenin adı ise “Nûre'd-dîn ile Enîsü'l-Celîs” hikâyesidir. Hikâye, Bağdat Halifesi Harun Reşîd'in hüküm sürdüğü bir zaman diliminde geçmektedir. Vezirin oğlu Nûre'd-dîn'in sahip olduğu cariyeyi satmaya kalkışması ve cariyeye talip olan kişiye, cariyeyi satmak istememesi üzerine gelişen olaylar hikâyenin temel konusunu oluşturmaktadır.

1.3. Edebî kişiliği

On dokuzuncu asır, sosyal ve siyasal alanda görülen değişimlerin, kırılmaların ve belirsizliklerin edebiyatımıza da son derece etkili bir şekilde yansıdığı bir dönemdir. Özellikle Fransız İhtilali'nden sonra tüm Avrupa'da gelişen kişisel özgürlük ve eşitlik fikirleri kısa bir sürede Osmanlı coğrafyasına da yayılmış, bu fikirler birtakım siyasal oluşumlar etrafında birleşen yeni bir aydın tipi yaratmıştır. Osmanlı geleneğiyle yetişmiş oldukları halde batılı fikirlerle de tanışmış olan bu aydınlar, edebi anlayışlarını da bu fikirlere göre şekillendirmek istemişlerdir. Bu yüzden on dokuzuncu asır aydınlarının hemen hepsinde yeni bir yazı dili oluşturma çabası görülmektedir.

Bu asırda yaşamış olduğu tahmin edilen Ramazan Efendi'nin incelemiş olduğumuz “Hikâyet” adlı eserinde de bu tür çabaların olduğu görülmektedir. Kaleme almış olduğu eserin dili oldukça sadedir. Ayrıca eserde yer yer anlam belirsizliği olan cümlelere rastlamak mümkündür. Konuyla ilgili metinden tespit edebildiğimiz bazı örnekleri şu şekilde göstermek mümkündür:

Bu gece muḥalli ne sözüñ vardır ğayrı zamān olsun bu ne bādır sözdür ki bu vaḳt söz vaḳtı degildir deyib ḳapıyı bağladı. Ḳaçan kim Nüre'd-dīn ol cevābı istimā' eyledi. Lā ḥavle ve lā ḳuvvete illā bi'llā hi'l 'aliyyi'l-'azīm deyib ḥāyib ve ḥāsen dönüb göñlünde şu'arā gerçek demişlerdir. (vr.6^b)

Bu cümlelerde görüldüğü üzere anlam ciddi bir anlam belirsizliği vardır. Cümlelere dikkat edildiğinde gereksiz sözcüklere rastlanmakla birlikte anlamın sadeliği de söz konusu değildir. Ayrıca yazar meramını tam olarak ifade edememektedir. Özellikle “Lā ḥavle ve lā ḳuvvete illā bi'llā hi'l 'aliyyi'l-'azīm deyip ḥāyib ve ḥāsen dönüb göñlünde şu'arā girecek demişlerdir” sözünden neyi kastetmek istediği tam olarak anlaşılamamaktadır. Başka bir yerde ise şöyle bir kullanıma rastlanmaktadır:

Bağdād alınıb ve ğayrı Ḥalīfe naşib olmasına bu ḳaşrıñ şem' ve ḳandilleri yaḳıb şubbākları açılır mıydı kim ḳādirdir kim ben taḥt-ı hilāfette iken bu işi ide tā kim taḥt-ı hilāfete oturmadıḳça. (vr.22^b)

Cümleye dikkat edildiğinde ne şekilde anlam verilmeye çalışılsa da bu sorun giderilememektedir. Bu da göstermektedir ki yazar, yazın dilini iyi bir şekilde kullanamamaktadır. Aşağıya almış olduğumuz örnekte de bu durumu görebilmek mümkündür:

Ben çalar çağırırım ve saña türlü türlü nağme ve neġāmāt istimā' ettiririm kim 'ömrümde istimā' etmemişim ölesin. Hemen Şeyḥ şıçrayıb yerinden ḳalḳtı varıb ḳapı açıb içinde bir ḳanūn çıkardı. Ḥalīfe baḳıb gördü kim olar ḳanūn İshāḳ ne demek ḳanūn budur dönüb ayıtdı. (vr.25^a)

Bu kullanım anlam belirsizliğini açıkça ortaya koymaktadır. “Ḥalife baķıp gördü kim olar şanün İřhāk ne demek şanün budur dönüp ayttı” cümlesine bakıldığında ilk olarak neyi kastetmek istediği açıkça görülememektedir. Bu durum ise ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu örneklerin benzerlerine eserde rastlamak mümkündür. Örnek teşkil etmesi açısından bu örneklere yer verilmiştir.

Yazar, Arapça tamlama ve Farsça kelimeleri kullanmakla birlikte Arapça sözcük ve tamlamalara daha çok yer vermiştir. Fakat bu sözcük ve tamlamaları bazen doğru kullanırken bazen yanlış olarak kullanmaktadır. Bu durumu eserden aldığımız bu bölümlerden anlayabilmek mümkündür:

Nüre'd-din atası için oturub hüzn tuttu. Tamām kırķ gün ḥayr u ḥayrāt edib mātem eyledi. Kırķ birinci gün **kapı daķķu'l-bāb** olub Nüre'd-din'in ḳadeḫdařlarından üçü gelüb üzerine dāḥil olub atası tarafından ḥātırın alub ayıtdılar. (vr.2^a)

Örnekten de görüleceği üzere yazar, “daķķu'l-bāb” gibi Arapça bir tamlama kullanmıştır. Tamlama doğrudur fakat bu tamlamadan önce gereksiz olarak “kapı” sözcüğünü kullanmıştır. Oysa tamlamanın içinde o sözcüğü karşılayan anlam zaten bulunmaktadır. Ancak tamlamada herhangi bir harf yanlış kullanılmamıştır. Yanlış harfin kullanıldığı tamlamayı da şu şekilde gösterebiliriz:

Bađdād alınıb ve ğayrı Ḥalife naşib olmasına bu ḳařrıñ şem^c ve ḳandilleri yaķıb řubbākları açılır mıydı kim ḳādirdir kim ben **taḫt-1 ḥilāfete** iken bu işi ide tā kim **taḫt-1 ḥilāfete** oturmadıķça. (vr.23^a)

Örnekte görüldüğü gibi “taḫt-1 ḥilāfet” şeklinde yazılması gereken tamlama, “taḫt-1 ḥilāfet” şeklinde yazılmıştır. Dolayısıyla yazar, Arapça tamlamanın bazı harflerini yanlış yazmıştır. Yazar aynı zamanda Farsça sözcükleri kullanmada da sıkıntı çekmektedir. Bu durumu şu örnekle izah etmeye çalışalım:

Sen daḥi ḳalan řarābı iç yanında **ḥāb** dedi. (vr.20^a)

Örnekten de anlaşılacağı üzere cümlenin tamamına bakıldığında Farsça bir sözcük olan “hâb” sözcüğü cümleye tam anlamıyla uydurulamamıştır.

Yazarın, yukarıda bahsedilmiş olan hatalarının yanında özellikle Arapça sözcüklerin yazımında çokça hata yaptığı görülmektedir. Bu hatalar genellikle yanlış harf kullanımından kaynaklanmaktadır. Bu durum aslında yazarın, sağlam bir Arapça bilgisine sahip olmadığını dolayısıyla iyi bir medrese eğitimi almadığını açıkça göstermektedir.

2. HİKÂYE TÜRÜ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Hikâyenin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Hemen her devirde anlatan ve dinleyenlerin veya yazan ve okuyanların varlığı kesindir. İlk zamanlarda anlatılan veya yazılan hikâyelerin çoğu olağanüstü unsurları ihtiva etmişler. Zaman ilerledikçe hikâyelerdeki olağanüstü unsurlar azalıp, gerçeğe yakın unsurlar artmaya başlamıştır. Bir hikâyenin konusunda önemli olan olayların gerçek olması değil, okuyucuda gerçeklik duygusu izlenimi uyandırmasıdır. Gerçek bir olay veya olaylar zincirinin olduğu gibi anlatılması ile meydana gelen eser, bir hikâye değil, olsa olsa tarih veya hatırlatma olur.

Hayatın gerçekleri arasındaki çelişme ve çatışmaları dilin imkânları içinde olduğu gibi nakletmek ne mümkündür, ne güzel ve ne de faydalıdır. Olmuş, olan, olabilecek ve olması düşünülen durumların estetik kaygılarla yeniden bir düzenlemeye tabi tutulmasıyla ortaya çıkan çalışma ürünü bir edebi eserdir. Dolayısıyla bu edebi eser yaşanan gerçeklere ait durum ve olayların bir insan idrakine yeni bir bütünlüğe kavuşmasıdır. Bu yeni bütünlük yaşanan gerçeğe ait birtakım izler imalar taşımakla beraber hayatın tıpkısı değildir. Anlatılan olay ne kadar gerçeğe yakın olursa olsun, bir edebi eser olan hikâye mutlaka yazarın duygu ve düşüncelerini, olaylara bakış açısını da beraber yansıtır. Olaylar yazarın görüş açısından yansıyarak okuyucuya akseder. Bunun için de okuyucu her zaman karşısında yazarı bulacaktır. Yani hikâyenin hiçbir zaman hayatı, gerçeği tam olarak olduğu gibi anlatması mümkün değildir. Hikâyeden beklenen de bu değildir. Bir hikâye, okuyucu üzerinde “olmuş veya olması mümkün olan olay” izlenimi uyandırabildiği ölçüde gerçeklik niteliği kazanır. Çağdaş hikâyeciliğin

anlam daralmasıyla kazandığı en önemli özelliklerinden biri, hiç şüphesiz bu niteliklidir.¹ Hikâye ile ilgili bu kısa bilgiden sonra hikâyenin tam olarak nasıl tanımlandığı hususu üzerinde durmaya çalışalım.

Arapçadan dilimize geçmiş olan “hikâye”nin Arap edebiyatında ilk zamanlarda, genel olarak “bir olayın anlatımı”ndan ziyade “taklid” manasında kullanıldığı, daha sonraları “nakil ve tekrar” anlamıyla yaygınlaşarak bugünkü ifadesiyle yerleştiği kaynaklarda belirtilmektedir.² Terim olarak hikâye hakkında sözlüklerde yapılan tarifler küçük bazı farklılıklar dışında muhteva olarak aynıdır.

Ferit Devellioğlu hikâye tanımını: “1. Anlatma, 2. Roman, 3. Masal, 4. Olmuş bir hadise”³ şeklinde vermektedir.

Türk Dil Kurumu’nun hazırladığı sözlükte ise hikâye için: “1. Az çok ayrıntıları verilerek anlatılan olay, 2. Baştan geçen bir olayı anlatma, 3. Belli bir zaman ve yerde az sayıda kişinin başından geçen, gerçeğe uygun birtakım olaylar anlatan ya da birkaç kişinin karakteri çizilen roman türünden kısa yapıt, öykü, 4. Aslı olmayan söz, olay, ...”⁴ gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Türk Dil Kurumu’nun hazırlamış olduğu bir terim sözlüğünde ise hikâyeye: “Hayalde tasarlanan meraklı birtakım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran ve çoğu ancak birkaç sayfa tutan yazı”⁵ şeklinde yer verilmektedir.

Bazı kaynaklardan seçerek yukarıda verdiğimiz tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi terim olarak hikâyenin bir geniş bir de dar anlamı söz konusudur. Bir edebiyat terimi olarak en geniş anlamıyla hikâye “bir olayın anlatımı”dır.

¹Nabi Kobotarian, “*Divan Edebiyatında Mensur Hikâyeler*”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2010, s. 6.

²D. B. McDonald, “*Hikâye Maddesi*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ans.*, C. V, s. 447.

³Ferit Devellioğlu, “*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*”, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, s. 423.

⁴_____, “*Türkçe Sözlük*”, Türk Dil Kurumu Yayınları (6. baskı), Ankara, 1974, s. 380.

⁵_____, “*Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*”, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1948, s. 53.

Daha değişik bir ifadeyle “ olmuş, olması mümkün olsun veya olmasın tasavvur edilmiş”⁶ konuların, olayların vak’aya dayanılarak huss bir üslupla anlatılmasıyla meydana gelmiş edebi eserdir. Bu şekliyle “hikye” kavramı içine tarih, destan, masal, menkıbe, efsane, ltife, halk hikyesi, roman, küçük hikye gibi tahkiyeye dayalı bütün edebiyat türleri de girmektedir.

3. ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA HİKYE

3.1. İşlmiyet’ten nceki Türlerde Mensur Hikye

Türk edebiyatında hikyecilik İşlmiyet’ten önceki dönemlere kadar uzanır.⁷ Türler İşlmiyet’i kabul ettikten, İşlm kültür ve sanatı ile karşılaştıktan sonra “hikye” kelimesini kullanmaya başlamışlardır. Bundan daha önce Uygur, Göktürk ve Karahanlılarda “hikye” kelimesi yerine “sav” kelimesi kullanılmıştır. “Sav” kelimesinin hikye anlamından başka *Divan Lgati’t-Türk* adlı kitapta mektup, mesaj, atasözü ve tarihi olaylar anlamında kullanıldığı da görülür.⁸

İşlmiyet’ten nceki Türk edebiyatı VIII. yüzyıla kadar sözlü geleneğini devam ettirir. Bu yüzyıldan sonra ilk yazılı metinlere rastlanır. Bunlardan Göktürkler tarafından ortaya konan Orhun, Yenisey vd. abidelerin hikye türüyle bir ilgisi olmamakla birlikte Türk edebiyatında ilk mensur hikyecilik Uygurlarda görülür. Uygurlardan zamanımıza kadar gelen genellikle Budist menşe’li te’lif ve tercüme hikyeler Türlerin çok daha eskilere dayanan sözlü hikyeciliğin yanında gerek manzum gerekse mensur bir yazılı hikyecilik geleneğinin olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Uygurlar döneminde değişik dillerden birçok hikye tercüme edilmiştir. Bunlardan ne ıkanlar: X. yüzyılda Toharca’dan çevrilen Prens *Kaylanamkara ve Papamkara Hikyesi*, şilzin adlı bir mütercim tarafından aynı dilden çevrilen *aştani Bey Hikyesi*, yine

⁶ S. Kemal Tural, “*Zamanın Elinden Tutmak*”, İstanbul, 1982, s. 41.

⁷ Hasibe Mazıoğlu, “*Divan Edebiyatında Hikye*”, *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1985, s. 19.

⁸ Besim Atalay, “*Divan Lgati’t-Türk Tercümesi*”, C. III, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1941, s. 154.

Toharca'dan Prajnaraksita adlı bir mütercim tarafından çevrilen *Maitrisimit* adlı eserlerdir. Bunlardan başka *Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi*, *Dantipali Hikâyesi* Uygurlardan zamanımıza kalan belli başlı hikâyelerden bazılarıdır.⁹ Ayrıca yapılan kazılar sırasında ortaya çıkan Uygur metinleri arasında tespit edilen hikâye parçalarının bazılarında “Tuğrul”, “Arslan” gibi Türkçe isimlerle karşılaşan araştırmacılar bunların te’lif hikâye metinlerinin parçaları olabileceğini belirtmektedirler.¹⁰ İslâmiyetten önceki Türklerde hikâye kaynakları genellikle bu temel eserlerden oluşmaktadır. Bu kaynaklar fazla ve çeşitli olmasa da daha sonraki dönemlerde kaleme alınan eserlere kaynaklık etmesi bakımından ve özellikle eski Türk edebiyatını besleyen kaynaklar için önemli bir yer teşkil etmektedir.

3.2. Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâye

Klasik edebiyatla uğraşan akademisyenlerin neredeyse hemen hepsinin edebiyatın nazım kısmı üzerinde durmaları dikkat çeker. Nazımın “padişah”, nesrin de “halk” olarak görüldüğü klasik zihniyetin devamı olarak modern dönemde yapılan akademik çalışmalar da nazım yönünden ağır basmaktadır. İkinci hatta üçüncü sınıf şâirlerin divanlarının neşredildiği günümüzde daha vahim bir durum, zaten az sayıda olan nesir çalışmalarının konularıdır. Bilindiği gibi klasik edebiyatımızda nesir denildiği zaman akla ilk gelen türler şâir tezkireleri, şerhler, tarihler gibi eserlerdir. Yapılan araştırma ve incelemelerin de hemen hepsi bu türden eserler üzerinedir.¹¹

XVI. yüzyılda hem nesir hem de nazım alanında pek çok esere imza atan LÂmîf, Divan'ının önsözünde:

Nesrdür gerçi dehre sermâye

⁹ Hasan Kavruk, “*Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*”, Millî Eğitim Basımevi, 1998, s. 4-5.

¹⁰ Semih Tezcan, “*En Eski Türk Dili ve Yazını, Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*”, TTK Yayınları, Ankara, 1978, s. 313.

¹¹ Osman Ünlü, “*Modern Araştırmacının Klasik Hikâyeye Bakışı Üzerine Değerlendirmeler*”, *TÜBAR-XXIX*, 2011, s. 463.

Dürr-i nazmun durur velî pâyê

diyerek nesrin önemli de olsa, üstünlüğün nazımda olduğunu belirtir. “eş-şi’ru eşrefu mâ yü’lefu” deyişiyle de nazmı yüceltmeye devam eder¹²

XVII. yüzyılda bu durum devam etmektedir. Dönemin büyük şâirlerinden Nef’i, Divan’ında yer alan kasidesinin bir beytinde:

Tenezzül eylemem inşâya eylesem belki
Müsebbihân-ı felek vird iderdi inşâmı¹³

diyerek de nesre tenezzülünün bile olamayacağını açıkça belirtmektedir.

Şâirlerin nesre karşı bu alaycı ve küçümser tavırları değişmemesine rağmen, nesir gelişimini sürdürmüş, hikâye, menâkıbnâme, tefsir, tarih, seyahatnâme, siyer, fıkıh vb. alanlarda değerli eserler kaleme alınmaya devam edilmiştir.¹⁴ Fakat bu türler içerisinde en az itibarı hikâye türü görmüştür. Bu nedendir ki kaleme alınan şâir tezkirelerinde hikâye yazarlarına pek yer verilmemiştir. Bu durumun daha ötesine geçilerek hikâye yazmak veya tercüme etmek bazı tezkirecilere alay konusu olmuştur.

XVIII. yüzyıl şâirlerinden Edirneli Güftî, *Teşrifâtü’ş-şuarâ* adlı tezkiresinde beğenmediği şâirleri –yani nesirle uğraşanları- “*Seyyid Battal Gâzi Hikâyeleri, Hamza-nâme, Timur-nâme ve Kelile ve Dimne* değerinde eserler yazan ve bunları şerh eden kişiler olarak görmektedir.¹⁵

Mensur eser kaleme almanın, hele hikâye yazmanın böylesine küçümsemesinden, alay konusu olmasından dolayıdır ki bu tür eser yazarların büyük bir kısmı eserlerine imzalarını atmamış, böylece tenkit edilmekten, alaya alınmaktan kendilerini kurtarmışlardır. Bütün bunlara rağmen Eski Türk Edebiyatında hikâyecilik gelişmiş, bu türde pek çok eser kaleme alınmış, hatta Cinânî, Vahdî, Veysî, Nergisî, vb. gibi devrinin meşhur şâirleri bile yüzyıllarca

¹² Hasan Kavruk, age, 1998, s. 5.

¹³ Metin Akkuş, “*Nef’i Dîvânı*”, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 116.

¹⁴ Bu konuda daha geniş bilgi ve örnekler için Fahir İz’in *Eski Türk Edebiyatında Nesir* adlı kitabına bakılabilir.

¹⁵ Faruk Kadri Timurtaş, “*XVIII. Asır Şâirlerinden Edirneli Güftî ve ‘Tezkiretü’ş-şuarâ’sı*”, *TDED*, C. II, S. 3-4, İstanbul, 1948, s. 207.

unutulmayacak mensur hikâye kitapları te'lif etmişlerdir.¹⁶ Bu gibi başarılarının sırrını, kullanmış oldukları sanatlı, süslü üslûplarıyla yakalayabilmişlerdir. Bu süslü, ağır, ağdalı, sanatlı üslûp daha çok, birtakım Arapça ve Farsça kelime veya terkiplerden meydana gelmiştir.

Tanzimat'la birlikte “roman” türünün Batıdan alınması ile “hikâye” teriminin anlamında bir değişimin, daralmanın yaşandığını görmekteyiz. Özellikle Ahmet Mithat'ın eserlerinden sonra hikâyeden form olarak mensur ve kısa olması, muhteva olarak ise okuyucuda bir gerçeklik izlenimi vermesi beklenmiştir.¹⁷ Bununla birlikte Tanzimat sonrasında Halit Ziya'da roman türü yerine “hikâye” teriminin kullanıldığını görmekteyiz.¹⁸ Oysaki Klâsik Türk edebiyatındaki “hikâye” uzun veya kısa olsun insan başından geçmiş yahut bir yazar tarafından uydurulmuş olaylar manzum veya mensur fark etmeden hikâye olarak adlandırılıyordu. Aynı zamanda hikâye türünden bir eserde kıssa, destan, efsane, lâtife, menkıbe, tarih vb. gibi isimlerle de kullanılabilmektedir. “Destân” terimi manzum hikâyeler için de kullanılmıştır. Örneğin Fuzûlî, mesnevisine Dâstân-ı Leylâ vü Mecnûn adını vermiştir.¹⁹ Aynı şekilde hikâyenin değişik terimlerle birlikte kullanıldığını görebilmek mümkündür.

Yukarıda vermiş olduğumuz hikâye karşılığı kullanılmış olan terimler için örnekler çoğaltılabilir. Örneğin; XIV. yüzyıl şâirlerinden Mes'ud bin Ahmed, *Süheyl ü Nevbahâr* adlı mesnevisinde:

Bu olan hikâyetleri yaz ü düz

Kitâb eyle kim okına yaz güz

***

Bunun bigi tansuk aceb dâstân

¹⁶ Hasan Kavruk, age, 1998, s. 6.

¹⁷ Mustafa Nihat Özön, “Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü”, İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul, 1954, s. 121-122.

¹⁸ Halit Ziya Uşaklıgil, “Hikâye”, (Haz. Nur Gürani Arslan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 20.

¹⁹ Hüseyin Ayan, “Leylâ vü Mecnûn”, Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2011, s. 20.

İşitmemiş ola kişi hiç zamân²⁰

ifadesini kullanmaktadır. Gördüğümüz gibi şâir, aynı eser için ilk beyitte “hikâyet” terimini kullanırken ikinci beyitte ise “dâstân” terimini kullanmıştır.

Aynı durum mensur hikâyeler için de geçerlidir. Örneğin *Kırk Vezir Hikâyeleri*'nin farklı nüshalarında eser için, *Dâstân-ı Kırk Vezir*, *Târîh-i Kırk Vezir*, *Hikâye-i Subh u Mesâ* gibi değişik adlar kullanılmıştır. Bundan hareketle eserler incelenirken pek çok örneği görülebileceği gibi Eski Türk Edebiyatında hikâye türünden bir eser değişik adlarla anıldığı gibi değişik türlerdeki eserler de hikâye olarak değerlendirilebilmektedir.²¹ Hikâyeler, “kıssadan hisse” çıkartılacak tarzda kaleme alınmıştır. Her hikâyeden okuyanın mutlaka bir hisse çıkarması hedeflenmiş, bazı hikâyelerde başta veya sonda yazar tarafından bu “hisse” açıkça belirtilme yoluna gidilmiştir. Eski Türk Edebiyatında hikâye, manzum türde olduğu gibi amaç için değil, bilakis okuyucuyu bilgilendirmek, ona mesaj vermek için bir araç olarak kullanılmıştır. Bu düşüncüyü mensur türde yazılan çoğu hikâyelerde görebilmek mümkündür.

4. TANZİMAT DÖNEMİNDE HİKÂYE

İnsanın anlatmaya dayanan ilk sanat eseri olarak ortaya koyduğu tür, genellikle destan türü olmuştur. Bu destanların da akılda daha kolay kalabilmesi için de manzum olarak kaleme alındığı bilinmektedir. Halk arasında sözlü ve yazılı geleneğin geliştirip getirdiği anlatılar yüzyıllarca varlığını sürdürmüştür. Aydın zümrenin İslâm medeniyeti dairesinde kurmuş olduğu klasik Türk edebiyatı alanında da mensur ve manzum hikâyeler kaleme alınmıştır. Fakat bu anlatılar gerçeklik duygusu bakımından zayıf kalmış ve yaşanan hayatı başarılı bir şekilde yansıtamamaktadır. Değişen dünya şartlarına bağlı olarak Osmanlıların Batı'ya yönelmesi sonucu XIX. yüzyılın ikinci yarısında diğer edebî türlerde

²⁰ Cem Dilçin, “*Mes'ud bin Ahmed, Süheyl ü Nevbahâr*”, *İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara, 1991, s. 317.

²¹ Hasan Kavruk, age, 1998, s. 8.

olduğu gibi modern hikâye ve roman alanında da ilk denemeler başlar.²² Bu yazın dünyasında başarılı olamayan eserler olduğu gibi hayli başarılı eserlerin kaleme alındığı da görölmektedir.

Eski hikâye geleneğinden gelen “kıssadan hisse çıkarma” anlayışı bu dönemde de hâlâ devam ettiği görölmektedir. Bu dönemde hikâyenin mahiyeti daha çok bu çerçevede içinde kalınarak açıklanmıştır. Ahmet Mithat Efendi, hikâye yazmaktan amacın hikemiyattan, ahlâktan bazı esasları, komik veya trajik anlatım kalıplarından biri içinde okuyucuya telkin etmek olduğunu söyler. Hikâyeleri ile birlikte düşünöldüğünde A. Mithat Efendi’nin bütün yenileşme dönemi edebiyatının etrafında döneceğı konu ve problemlerin önemli bir kısmını edebî eser seviyesinde ele alıp işlediğı görölmektedir.²³ Batılılaşma problemi, görücü usulüyle evlilik, köy ve şehir hayatının karşılaştırılması, kız çocuklarının okutulması, mirasyedilik, çalışma fikri, kadının sosyal hayata karışması, esaret ve cariyelik, azim ve başarı, eğitim, sağlık, mürebbiyenin aile içine girişı gibi sosyal hayatı ve ferdin yetişmesini ilgilendiren çok sayıda konu ve problem Ahmet Mithat Efendi’nin eserlerinde yer almıştır. Bu konular sadece Ahmet Mithat Efendi’nin eserlerinde görölmemiş, Tanzimat döneminin diğere edebî şahsiyetleri tarafından da işlenmeye başlanmıştır.

Ahmet Hamdi Tanpınar’a göre yenileşme döneminin başlangıç eserleri, Batılı manada hikâye ve roman türünün Türk edebiyatına girmesini sağlayan kalem tecrübeleri olarak değer kazanır. Ayrıca Türk edebiyatı bu dönemde henüz Batı ölçülerinde hikâye ve roman seviyesine çıkabilmiş değildir. Hikâye ve roman yazmaya hevesli bu yazarların içerisinde romancı muhayyilesiyle dünyaya gelen de yoktur²⁴ şeklinde açıklamada bulunarak Tanzimat dönemi yazını hakkındaki düşüncelerini açıkça belirtmektedir.

---

²²Cafer Gariper, “*Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri*”, (Editör: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 57.

²³Cafer Gariper, age, 2007, s. 60.

²⁴Ahmet Hamdi Tanpınar, “*19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*”, İstanbul, 1982, s. 289.

İKİNCİ BÖLÜM

1. ESERDE TESPİT EDİLEBİLEN DİL VE ÜSLÛP HATALARI

XIX. yüzyıl Tanzimat edebiyatının baş göstermeye başladığı bir dönemdir. Bu dönemde edebi alanda özellikle dil alanında önemli bazı değişiklikler gözle görülmeye başlanmıştır. Dil, eski dönemlere göre daha da sadeleştirilmeye çalışılmış, Osmanlı Türkçesine ait çoğu gramer özellikleri bu dönemde unutulmaya mahkûm edilmiştir.

XIX. yüzyılda kaleme alınmış olan Ramazan Efendi'nin *Hikâyet* adlı eseri, dil bilgisi kuralları bakımından ele alındığında birçok dil hatasıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Dönemine göre dil bakımından incelendiğinde eserde Osmanlı Türkçesinde sıkça kullanılan sözcüklerin bu metinde kullanıldığı görülmektedir. Oysa ki bu dönemde müellifin kullanmış olduğu dil özellikleri önemini yitirmiştir. Kelime ve eklerin yazarın yaşadığı yüzyılda nasıl telaffuz edildiği, bunların yazıya nasıl geçirilmesi gerektiği²⁵ düşüncesinden hareketle eserde tespit edebildiğimiz hatalardan bazılarını şu şekilde gösterebiliriz.

1.1. Yer Bildiren Sözcüklerin Kullanımı

Eserde tespit edilebildiği kadarıyla yer bildiren sözcükler daha çok Eski Anadolu Türkçesi'nde kullanılan sözcüklerdir. Bu sözcükler genellikle “onta”, “bunda” gibi sözcüklerden oluşmaktadır. Bunlarla ilgili örnekleri şu şekilde gösterebilmek mümkündür:

... Nüre'd-dîn'i hamâmdan alıp bağa getirip **onta** meclis kurup...

(vr.2^b)

Ey ağa **kanda** gidersin. (vr.30^b)

²⁵ Fatma Hasibe Kutlar, “16. ve 19. Yüzyılda Yazılmış İki Metnin İmlasına İlişkin Kimi Tespitler”, *Turkish Studies*, 2008, s. 500.

Ey nābekār **kanda** idiñ ben seniñ şalbıñdayım şimdi ne cüz'etle geldiñ
(vr.35^a)

Şeyh İbrahimden ricā edip ol kaçrı açtırıp **anda** karar edip ve Enīsü'l-
Celīs yine... (vr.31^b)

... var söyle ağam **bunda** değildir. (vr.5^b)

... ağam **bunda** hāzır değildir. (vr.6^a)

Cariye daħi ağam **bunda** hāzır değildir dedi. (vr.6^a)

... Su'al etti kim ne 'acep Nüre'd-dīn **bunda** gelmiştir. (vr.8^a)

... yeminim yerine gelsin deyip seni **bunda** getirdim. (vr.9^a)

... yüzi üzerine sürüyerek **bunda** gör cāriye'i me'ā huzūruma hāzır
eyle. (vr.11^a)

Yā Mevlāy **bunda** ne durursun kim Melik Muḥammed helākına kaçrd
edip üzerine cellād ile kırk adam ile ta' in eyledi. (vr.11^b)

... māl ve mülkten ayrılıp ve diyārdan cüdā düşüp tā kim gelip **bunda**
iriştik. (vr.15^a)

Merkebi sür **bunda** getir **bunda** geldikte merkebiñ arķasından alırız.
(vr.17^b)

Yā Ca'fer siz **bunda** durun benim murādım bunlar seyr etmektir.
(vr.24^a)

Bunları **bunda** ne gördü ne cüz'etle gelip bu kaçrda mucās görüp bu işi
ederler. (vr.25^a)

Başnıñçün benim **bunda** geldiğimden Şeyh İbrahim'iñ ḡaberi yoktur
dedi. (vr.26^b)

... ancak fakir ve ehl-i ‘ıyāl ma‘īşini beni **bunda** gelmeğe sebep oldu.
(vr.26^b)

Ey şayyād Ḥalīfeden ḥavfiñ yoğ mudur kim bu gece muḥalli **bunda**
gelmişsin. (vr.28^a)

Ḥalīfe gelip seni **bunda** görmesin saña ziyān vermesin. (vr.28^a)

Siz **bunda** eğleniñ ben gelince Ca‘fer fermān Ḥalīfeniñdir deyip
hemen Ḥalīfe Harunu’r-Reşid sürüp kaşra dağku’l-bāb eyledi. (vr.28^b)

... ben bilirim kim sen **bunda** anuñçün geldiñ. (vr.29^a)

Yā Şeyḫ İbrahim bāk **bunda** eriştin seniñle erişmedi benim kaşrıma
girip şarāb nüş ettiğñ benim katlime niyet eylediñ. (vr.34^a)

Bilindiği gibi “onta”, “kanda” ve “bunda” gibi yer bildiren sözcükler Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait birer sözcüktür. Ancak XIX. yüzyılda bu sözcüklerin kullanımına pek rastlanılmamakla birlikte bu sözcüklerin incelemiş olduğumuz eserde sıkça kullanıldığı görülmektedir.

1.2. Belirtme Hali Eki ve İyelik Ekinin Kullanımı

Eserde, yer bildiren sözcüklerde olduğu gibi XIX. yüzyılda sık olarak kullanılmamış olup daha çok Osmanlı Türkçesi döneminde yaygın bir şekilde kullanılmış olan belirtme hali eki ve iyelik eki görünümlü sözcüklere de sıkça rastlanılmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde göstermek mümkündür:

... Nüre’d-din ile Enisü’l-Celis **hikāyesin** istimā‘ idelüm. (vr.1^b)

... deyip ‘ahd eylediğim **vaşiyetin** tuta vezir **vaşiyetin** edip dāri’l-
bekāya rahat eyledi. (vr.2^a)

Ey vālide baña ḥazīne **anahtarların** vir. (vr.3^a)

Bu kadar mala mālîk iken varıb Başra mülküne ser-şard edip **başın** eğib hıdmet ederdi. (vr.3^b)

... kimine şumâş bağışlayıb sâzende ve gûyendeye ev cümle verib **cümlesin** râzı eyledi. (vr.4^a)

Nûre'd-dîn **boynun** burub melûl maşzûn oturub düşünür. (vr.4^b)

... ettiği işlere pişmân olub atasınıñ **vaşiyetin** tutmadığına nâdim oldu. (vr.5^a)

Ne hâle uğradım deyib mâceraları beyân edib bir aqçeye muhtâç **olduğun** haber verdi. (vr.5^a)

Cariye daği kapıya varıb ađasınıñ **cevâbın** söyledi. (vr.5^b)

Nûre'd-dîn tellâlıñ **cevâbın** ma'kûl görüb tellâl varıb Vezîre ayttı. (vr.9^a)

... ne kulaşlar anıñ gibi cāriyeniñ **methin** istimâ' etmiştir. (vr.10^b)

Bu hâli görüb şabr etmeyib sorub sür'atle gelib Nûre'd-dîn'in **kapısın** kaqtı Nûre'd-dîn çıkıp Sencer'i görüb **hâlin** şordu. (vr.11^b)

Bundan ğayrı olsa **cümlesin** ver veremem ancak daracık maşal degildir. (vr.11^b)

Şâhımızıñ fermānıñ yerine getirib **hānesin** yaşalım ma'kûl görüb ol sa'at ellerine şazma kürek alıp Nûre'd-dîn'in **hānesin** yere yıķıb yer ile beraber eylediler. (vr.12^b)

Varıb ol şuda **ellerin yüzlerin** yıķayıb Nûre'd-dîn ayttı. (vr.13^a)

Şimdi evvel bunları oyalandırıp **haberlerin** alayım eğer bu diyārıñ halkı iseler **cezâların** vereyim (vr.14^b)

Kaçan kim ol kaşrın bināsın vezīrine tayin gördüler te‘accüb eylediler.
Ancağ elbette bu kaşra girbp içerisin temāşā ederiz. (vr.16^a)

Nā ‘ilaç kalıp vārib anahtarları götürüp kaşrın kapıların açtı buyuruñ
dedi. (vr.16^b)

... oturub ol bāğın eşcārın ve güلزārın seyr ederken Nūre’ d-dīn dönüb
ayttı. (vr.17^a)

Nūre’ d-dīn kalkıb Şeyh Halīfeniñ hazinesin açtı. (vr.18^a)

Nūre’ d-dīn edemezsin bu ‘ābid ve zāhid kimsedir şarābın adıñ lisāna
getirmez. (vr.18^b)

Şimdi ben anı teklīf ederim gelir oturur ancağ sen bir iki cām nūş eyle
andan başın yere koyub uyumağ şūretin göster añı içirmek nice olur.
(vr.18^b)

Varıb oturub bu nigār ‘ālemiñ cemālin seyr edeyim. (vr.19^a)

Üzümü yersiñiz ve bekmezin ve sirkessin yersiñiz pesençün hamr
olduğ zamān andan ictināb edersiñiz. (vr.19^b)

Hacl olup başın zemīne şalıb kaldı. (vr.21^a)

... maħreler çıkarıb yaķıb ‘ūd ‘abīr ‘anber buğur edib kaşrın seksen
şubbākın açtı. (vr.22^a)

Evlādın sūnnet eder ben aña icāzet verdim. (vr.23^a)

Yā Ca‘fer gördün mü meşāyiğ-i şāliħini ve zikr-i tesbīhlerin istimā‘
etmediñ mi ve ‘ibādetlerin müşāhta kılmadıñ mı... (vr.24^b)

... bu cāriye’i göreyim cümle ma‘rifetiñ izhār eylesin istimā‘ edeyim.
(vr.26^a)

Ḳazāya ol gece şayyādın biri anda gelib bāğın kapısın açık gördü
gönlünden ayttı. (vr.26^a)

... bu gece Şeyḥ İbrahim bāğın kapısın bağlamağa unutmuş. (vr.26^a)

Bu balıkların karnın yar başların kes. Şayyād balıkları pak edib
başların kesti. Ḥalīfe libāsların çıkarıb şayyāda verip ayttı. (vr.27^b)

Ḥalīfe daḥi şayyādın ol zefirın ve kirli libāsların giydi. (vr.27^b)

Ḳaçan kim balık adın istimā^ç eylediler şād olup Enīsü'l-Celis ayttı.
(vr.28^b)

Nice bu nigārın söz ve sazın begendin mi (vr.30^b)

Nüre'd-din ol zamān başladı kendini kim olduğun ve kimiñ oğlu olup
ve başından geçen serencāmları... (vr.31^a)

Ne 'ıtāb ve ne ḥıṭāb eder ancak saña yalvarıb 'özrin diler. (vr.31^b)

Ey şayyād bu seniñ cevābların kimiñ 'aqlı ḳabül eder kim Başra
Sultānı Melik Muḥammed bin Süleymān bu şayyādın nāmesine itā^ç at
ede. (vr.31^b)

Ey Melik bunun siyāsetin baña veresin kim münādi nidā ettireyim kim
seyr temāşā edesin gelib Nüre'd-din Bin Fazle'd-din'in siyāsetin
temāşā eylesin. (vr.36^a)

Nüre'd-din Ḥalīfe'i gördü ol zamān bildi kim şayyād kemendi idi
hicābından başın zemine şalıb durdu. (vr.38^a)

Mesrūr ol kılıca vurub çalıb vezirın kellesin top gibi zemine bıraktı.
(vr.38^b)

Görüldüğü gibi “hikāyesin” sözcüğünde kastedilen asıl anlam
“hikāyesini”, “haberlerin” sözcüğüyle kastedilen asıl anlam “haberlerini” ve
“kapısın” sözcüğüyle de kastedilen asıl anlam “kapısını” şeklindedir. Bu durum

diğer sözcükler için de geçerlidir. Yukarıdaki örneklerden de hareketle metinde belirtme hali eki olarak, Osmanlı Türkçesi döneminde sözcüklere eklenmiş olan “-ın, -in, -un, -ün” eklerinin kullanılmış olduğu göze çarpmaktadır. Oysa eserin kaleme alınmış olduğu XIX. yüzyılda bu gibi kullanım özelliklerine pek rastlanılmamaktadır.

1.3. Dilek Kiplerinin Kullanımı

Bu grupta yer vereceğimiz sözcüklerin XIX. yüzyıldaki kullanımıyla Eski Anadolu Türkçesi’ndeki kullanımı aynı olmakla birlikte aralarındaki tek fark diğer gruplandırmalarımızda olduğu gibi seslerinin farklı olmasıdır. Bu durumu aşağıda vereceğimiz belli başlı örneklerle göstermeye çalışalım:

Söyle imdi görelüm Nüre’ d-dîn ile Enîsü’l-Celîs hikâyesin istimâ‘ idelüm.
(vr.1^b)

Kimse benim yüzüme bakmadı velakin şimdi ne çâre idelim bize de bir şatacak şey kalmadı. (vr.7^a)

Yukarıda görüldüğü gibi “görelüm” ve “idelüm” şeklindeki sözcükler Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılmış olan sözcüklerdir. Fakat bu sözcüklerin XIX. yüzyılda kaleme alınmış olan bu eserde de kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca “görelüm” ve “idelüm” şeklinde kullanımının yanında sözcüklerin “idelim” ve “edelim” şeklinde de kullanıldığına rastlanılmaktadır. Buna benzer sözcük kullanımını aşağıda şu şekilde göstermek mümkündür:

“çeküb” sözcüğü bazen “çekib” şeklinde kullanılmıştır.

“imdi” sözcüğü bazen “şimdi” şeklinde kullanılmıştır.

“ol” sözcüğü bazen “o” şeklinde kullanılmıştır.

“kimesne” sözcüğü bazen “kimse” şeklinde kullanılmıştır.

Bu gibi yanlış olarak kullanılan sözcüklerin yanında eserde yer alan sözcüklerden tespit edebildiğimiz 363 sözcükte yanlış harf kullanımından

kaynaklı sözcük yanlışlığına rastlanılmaktadır. Bu sözcüklerin doğru şekli metnin içinde gösterilmiş olup yanlış yani orijinal şekli dipnotta gösterilmiştir. Metnin içinde yanlış ek kullanımından, gereksiz sözcük kullanımından, yüklem eksikliğinden, söz dizimi yanlışlığından ve yanlış sözcük kullanımından kaynaklanan dil hatalarına veya anlatım bozukluklarına rastlanılmaktadır. Bunları şu başlıklar altında gösterebilmek mümkündür:

1.4. Yanlış Ek Kullanımından Kaynaklanan Hatalar

Bu grupta yer alan hatalar genellikle belirtme hali ekinin yanlış kullanımı, ayrılma hali ekinin yanlış kullanımı, bulunma hali ekinin yanlış kullanımı ve yanlış şahıs eki kullanımı şeklinde görülmektedir. Eserde yer alan metnin önce orijinal halini içerlek şekilde vererek daha sonra olması gerektiği şeklini kendi yorumlarımızı da katarak durumu izah etmeye çalışalım:

Sāyesin anı cānından ‘azīz ʔutasın ve zinhār kimse ile konuşmayasın konuşursan ġāfil ü kāmīl şahīb ü ḥasīb ü nesīb kimesnelerle oturub kalkasın ve ekşer vaşiyetim saña cāriyye Enīsü’l-Celistir. (vr.2^a)

Cümlenin tamamına bakıldığında “sāyesin” sözcüğünün yerine “sayesinde” sözcüğünün kullanılması gerekmektedir. Dolayısıyla bulunma hali eki şeklinde olması gereken ek, yanlış bir şekilde kullanılarak ek yanlışlığı yapılmıştır.

Ḳıymetimi bildiñ mi işte yeminim yerine gelsin deyib seni bunda getirdim. Yoḥsa ben(**im**) seniñ bahāna ihtiyācım (**yok**) deyib alıb gitmek murād eyledik de tellāl cāriye’i eline teslīm edib ayıtdı (vr.9^a)

Burada “ben” sözcüğüne birinci teklik şahıs eklenmeyerek yanlışlık yapılmıştır. Sözcük “benim” şeklinde olmalıdır. Ayrıca “ihtiyācım” sözcüğünden sonra “yok” sözcüğünün eklenmesi gerekmektedir. Fakat metinde böyle bir sözcük yazılmayarak yanlışlık yapılmıştır.

Vallah bunlarıñ hâşırı olmasaydı görürdüñ seni ne hâle bırakırdım.
(vr.9^b)

“Ne hâle bırakırdım” sözcüğü yerine “halde” sözcüğü kullanılmalıdır.
Dolayısıyla yanlış bir ek kullanılmıştır.

Bu halle kalkıb bir baş sulţān Başra Melik Muhammede bin Süleymān dīvānına gelib dād feryād edib ol hâlde zār zār ağladı kim Melik Muhammed vezīri ol hâlde gördü ğāzab ve celāle gelib ayıtdı. (vr.10^a)

“Muhammede” sözcüğündeki –e yönelme hali eki gereksiz olarak kullanılmıştır. Sözcük herhangi bir ek almadan “Muhammed” şeklinde olmalıdır.

Var Nüre’-d-dīn’i (n) hānesin baş, Nüre’-d-dīn’i kıd-bend ile yüzi üzerine sürüyerek bunda gör cāriye’i me‘ā huzūruma hāzır eyle.
(vr.11^a)

“Nüre’-d-dīn’i” sözcüğü yerine “Nüre’-d-dīn’in” sözcüğü kullanılmalıdır.
İsme gelen ek yanlış kullanılmıştır.

Ey Şāh ol zaman kim Nüre’-d-dīn Enīsü’l-Celīs ol gemiye girib ‘azm-i Bağdād’a eylediler. (vr.12^a)

Bu cümlede de gereksiz bir -a yönelme hali eki kullanılmıştır. “‘azm-i Bağdād’a” sözcüğü yerine “‘azm-i Bağdād” sözcüğü kullanılmalıdır.

Melik Muḥammed şehirde ḥālī münādi nidā etti kim her kim Nūre'd-
dīn'i bulub getirir ise ṣāhīñ biñ **altını** in'āmı vardır. (vr.12^b)

Burada yine gereksiz bir -ı belirtme hali eki kullanılmıştır. “altını”
sözcüğü yerine “altın” sözcüğü kullanılmalıdır.

Enīsü'l-Celis ma'ḳūl görüb çıķıb ol şoflarıñ birinde ḳarār edib raḫat
oldular ol bağıñ zıttına baķıb gördüler kim bağıñ **içinde (n)** bülbül ve
fāḫte ve ḳumru şadāları gelir. (vr.13^a)

Burada da –de bulunma hali eki yanlış kullanılmıştır. “İçinde” sözcüğü
yerine “içinden” sözcüğü yani –den ayrılma hali eki getirilmelidir.

Ḳazaya ol gün Şeyḫ İbrahim bir ḥācet için gitmiş idi ol zamān gelib
gördü kim bağıñ ḳapısında şofa üzerinde bir yiğit ve bir 'avrat
birbirine şarılıb yatarlar **gönlünde** ayıtdı. (vr.14^a)

Görüldüğü üzere burada bir ek yanlışlığı söz konusudur. “Gönlünde”
sözcüğü kullanılarak –de bulunma hali eki görevinde kullanılmıştır. Bu nedenle ek
yanlış kullanılmıştır. Aslında kelimeye –den ayrılma hali eki getirilmelidir. Yani
kelime “gönlünden” şeklinde olmalıydı.

Şeyḫ İbrahim ayıtdı ey oğlum çünkü **ğarīb** siz ḫoş geldiñiz şafā
geldiñiz bizi müşerref eylediñiz. (vr.15^a)

Burada “ğarīb” sözcüğü herhangi bir şahıs eki almalıdır. Bu şekildeki
kullanımıyla herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle “ğarīb”
sözcüğüne en uygun olarak “siniz” ikinci çokluk şahıs ekinin getirilmesi gerekir.
Dolayısıyla sözcük “ğarībsiniz” şeklinde olmalıdır.

Varıb oturub bu nigār ‘ālemiñ cemālin seyr edeyim cihānda aña **benzersin** cemāl görmedim deyib alkıb meclise gelib ‘ışk edib anlardan el’arğa yerde oturma murād eyledi. (vr.19^a)

“Benzersin” sözcüğüne gelen “sin” eki yanlış kullanılmıştır. Kelime “benzer veya benzeyen” kelimelerinden herhangi birinden oluşmuş olsaydı böyle bir yanlışlık olmazdı. Dolayısıyla “sin” eki gereksiz ve yanlış kullanılmıştır.

Ey ‘emmi **beni** sorsan beri gel deyib derdimiz meclise getirib muābil karar eyledi. (vr.19^a)

“beni” sözcüğü yerine “bana” sözcüğü kullanılmalıdır. Burada –ı belirtme hali eki yerine, -a yönelme hali eki getirilmelidir. Bu şekilde kullanılarak bir ek yanlışlığı yapılmıştır.

Bundan saña ne zarar vardır deyib öyle bilesin kim řarāba baan ienler ile berāberdir eger bunu **ien** Rabbiñe istifār eylesen yine günāhıñ ‘afv olur. (vr.20^b)

“İen” sözcüğündeki ek yanlış kullanılmıştır. “İen” sözcüğü yerine “iip” sözcüğü kullanılmalıdır. Cümlenin akışına bakıldığında “iip” sözcüğünün kullanılması gerektiği açıkça görülecektir.

Enisü’l-Celis ile Nüre’d-din ikisi nüş etmege başladılar aşla **Şeyh** teklif etmez oldular. (vr.21^b)

Burada yönelme hali eki eksikliği görülmektedir. “Şeyh” sözcüğünden sonra –e yönelme hali eki getirilmelidir. Dolayısıyla sözcük “Şeyhe” şeklinde olmalıdır.

Yā Ca‘fer siz bunda durun benim murādım **bunlar** seyr etmektir.
(vr.24^a)

Burada kullanılması gereken belirtme hali eki olan –ı kullanılmamıştır. Yani “bunlar” sözcüğüne belirtme hali eki olan –ı sesi eklenerek sözcük “bunları” şeklinde olmalıdır.

Rabbim Şeyh İbrahim’iñ düğününe gelen **meşāyihleri** ne ‘amelledir zirā aşla şadāları yoktur ne zikr ve ne tesbīh ederler. (vr.24^a)

“Meşāyihleri” sözcüğünde gereksiz bir belirtme hali eki olan –ı vardır. Bu hal ekini çıkardığımızda sözcük “meşāyihler” şeklinde olmaktadır ve yazarın aslında kastetmek istediği fakat yanlış yazdığı sözcük bu şekilde olmalıdır.

Zirā içmek tarbsız ve na‘ mesiz huzūru yoktur deyib çekib nūş eyledi kaçan kim **Şeyh İbrahim** ol halde gördü. (vr.24^a)

“Şeyh İbrahim” sözcüğündeki belirtme hali eki olan –i kullanılmamıştır. Bu ek eklenerek sözcük “Şeyh İbrahim’i” şeklinde olmalıdır.

Bunları bunda ne gördü ne cüz’etle gelib bu qarşda mucās görüb bu işi ederler. (vr.25^a)

Burada da “bunları” sözcüğündeki belirtme hali eki olan –ı sesi gereksiz kullanılmıştır. Sözcüğün “bunlar” şeklinde olması gerekmektedir.

Gelib benim libāsımdan alıb götürürler eger seniñ hūnım ta‘ sīr olmuş ise el-libāsımdan getir inşa‘allah saña iki oğlan ve üç kız olur Hūlīfe şayyādın bu **cevābı** istimā‘ edib qahqaha ile gülüp ayıtdı. (vr.27^a)

Burada bir belirtme hali eki eksik kullanılmıştır. “Cevābı” sözcüğü bir belirtme hali eki almalıdır. Bu sözcüğe –ı belirtme ekini eklediğimizde sözcük “cevābını” şeklinde olacak ki bu da doğru olan şeklidir. Ayrıca sözcük “cevābın” şeklinde de olabilir.

Hoş geldiñ ancak **durmayın** da çık git Halife gelib seni bunda görmesin saña ziyān vermesin. (vr.28^a)

Burada şahıs ekinin yanlış kullanımı söz konusudur. “Durmayın” sözcüğüne gelen ikinci çokluk şahıs eki fazladan kullanılmıştır. Onun yerine “durma” ikinci teklik şahıs eki gelmelidir. Yanlış ancak bu şekilde düzeltilebilir.

Ben derim kim Şeyh ol cāriyeye meftūn olub bu hāle düşmüştür ancak bu **yiğidi** bilgedir kimdir қаnğı diyārdandır bileyim. (vr.29^b)

Yine bir belirtme hali eki olan –i gereksiz kullanılmıştır. “Yiğidi” sözcüğüne ve cümleye bakıldığında sözcüğe herhangi bir ekin getirilmesine gerek olmadığı görülecektir. Yani sözcük “yiğit” veya “yiğid” şeklinde olmalıdır.

Yā Nūre’d-dīn elem çekme hātırın hoş tut ben bir nāme yazıb saña veririm Başra Sulṭanı Melik **Muhammed’e** bin Süleymān’a getir nāmemi görünce aşla saña bir söz söylemez. (vr.31^b)

Cümlede de görüldüğü gibi isme gelen yönelme hali eki olan –e eki gereksiz kullanılmıştır. Yani sözcük “Muhammed’e” değil de “Muhammed” şeklinde olmalıdır. Cümle ancak bu şekilde anlam kazanabilmektedir.

Nāmemi görünce aşla saña bir söz söylemez ne ‘itāb ve ne hıṭāb eder ancak saña yalvarıb ‘özirin diler **sende** ‘afv ricā eder dedi. (vr.31^b)

“sende” sözcüğünde bir ek yanlışlığı yapılmıştır. Cümle incelendiğinde ekin aslında bulunma hali eki değil de ayrılma hali eki olması gerektiği görülecektir. Yani sözcük “sende” değil de “senden” şeklinde olmalıdır.

Ben seni kıomam kim bu cāriye’i alıb gidesin zirā señ bu cāriyeniñ ehli değılsin sen bir faķır şayyād adamsın ve bu **cāriye’i** Hālife Harunu’r-Reşīd’e lāyıķdır. (vr.33^a)

“Cāriye’i” sözcüğündeki belirtme hali eki olan –i gereksiz kullanılmıştır. Sözcük, “cāriye” şeklinde olmalıdır.

Ca’ ferle mesrūr olub fi’l-hāl getirib gelib ol kaçırñıñ kapısında hāzır olub Hālife’niñ fermānına baķarlardı amma Hālife **Şeyh İbrahim** ayıtdı. (vr.33^a)

Cümleye genel hatlarıyla bakıldığında bir –e yönelme hali ekinin eksik kullanıldığı görülecektir. Bu eksiklik ise “Şeyh İbrahim” sözcüğünde fark edilmektedir. Bu sözcüğe yönelme hali eki getirildiğinde bu eksiklik giderilmiş olup sözcük “Şeyh İbrahim’e” şeklinde olacaktır. Nitekim öyle olmalıdır. Ancak bu şekilde anlam bütünlüğü salanmış olacaktır.

Mazmūnen deyib murād eyledi kim kākıyb Nūre’d-dīn’i tahta geçire anı gördü kim vezīr Mu’ in gelib hāzır oldu. Melik Muḥammed nāme’i **vezīr** şundu vezīr Mu’ in alıb oķudu ayıtdı. (vr.35^a)

Burada da bir yönelme hali eki olan –e eki gerekli olduğu halde kullanılmamıştır. Altı çizili sözcükte bu durum görülmektedir. Sözcük, “vezīr” şeklinde değil de “vezīre” şeklinde olmalıdır.

Ḥalife anı görüb cellādı Mesrūru işāret eyledi Mesrūr ol **kılıca** vurub **çalıb** vezīriñ kellesin ʔop gibi zemine bıraqtı. (vr.38^b)

Burada hem ek yanlışlığı hem de gereksiz sözcük kullanımından dolayı yanlışlık yapılmıştır. “Kılıca” sözcüğündeki bulunma hali eki olan –a yerine, belirtme hali eki olan –ı ekinin kullanılması gerekir. Yani sözcük “kılıcı” şeklinde olmalıdır. Ayrıca cümleden “çalıp” sözcüğünü çıkardığımızda cümlenin anlamında herhangi bir yanlışlık veya daralma görülmemektedir. Dolayısıyla “çalıp” sözcüğü gereksiz olarak kullanılmıştır.

1.5. Yanlış Sözcük Kullanımından Kaynaklanan Hatalar

Bu grupta yer alan hatalar, genellikle cümleye veya yükleme uymayan sözcükler şeklindedir. Bazen bu sözcükler yardımcı fiille birlikte ortaya çıkarken bazen de tamamen bağımsız bir şekilde görülebilmektedir. Metinde tespit etmiş olduğumuz bu gibi sözcük yanlışlıklarını şu şekilde göstermek mümkündür:

İttifāken bir gün Melik Muḥammed ibn Süleymān tahtında oturub etrafında vüzā’ ümerāsı baş ʔaldırıp Vezīr Faʔle’d-dīn’e ayıtdı yere ḥarc etmeyesin **zinhār** vezīrini mārbu carıye Enīsü’l-Celīsı **gider**. (vr.2^a)

Burada yüklem yanlış kullanılmış “gider” kelimesi yerine “getir” kelimesi kullanılmalıdır. Aynı zamanda “zinhar” kelimesi “vezirini” kelimesinden sonra kullanılmalıdır. Dolayısıyla söz dizimi yanlışlığı yapılmıştır.

Nūre’d-dīn edemezsin bu ‘ābid ve zāhid kimsedir. Şarābıñ adıñ lisāna getirmez. ʔanda ʔaldı kim nice Enīsü’l-Celīs ayıtdı ben aña içirsem baña **aferin eder misin**. (vr.18^b)

Burada yanlış sözcük kullanımı söz konusudur. ‘‘Aferin eder misin’’ sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Bu kullanımının dışında ‘‘aferin der misin’’ şeklinde olmalıdır.

Bağdād alınıb ve ğayrı Hālife naşib olmasına bu kaçırñ şem‘ ve khandilleri **yakıb** şubbākları açılır mıydı kim kādirdir kim ben taht-ı hılāfette iken bu işi ede tā kim taht-ı hılāfete oturmadıkça. (vr.22^b)

‘‘Yakıb’’ sözcüğü etken bir fiildir. Cümlemin yüklemi olan ‘‘açılır mıydı’’ sözcüğü ise edilgen bir fiil olduğundan ondan önce gelen ‘‘yakıb’’ sözcüğü de edilgen yapıda olmalıdır. Sözcük ‘‘yakılıb’’ şeklinde olmalıdır. Dolayısıyla yanlış sözcük kullanılmıştır.

Şeyh İbrahim’iñ ‘ādeti degildir kim bu zaman **kapı’ı** açık kor var idise temāşā meşğüldür deyib bāğa dāhil oldular. (vr.23^b)

‘‘kapı’ı’’ sözcüğünde kaynaştırma ünsüzü olan ‘‘y’’ sesinin bulunması gerekir. Yani sözcük ‘‘kapıyı’’ şeklinde olmalıdır.

...Hālife bağıb gördü kim bir yüksek şecer kaçra havāle olmuş hemen o şeceriñ üzerine çıkıb şubbākiñ birinden kaçırñ **içeri** inzar eyledi. (vr.24^a)

‘‘İçeri’’ sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Cümlemin akışına bakıldığında sözcüğün aslında ‘‘içini’’ şeklinde olması gerektiği sonucuna varılacaktır.

Hāberi olsa beni kōmazdı ancak fakir ve ehl-i ‘ıyāl **ma’ışini** beni bunda gelmege sebeb oldu. (vr.26^b)

“Ma‘îşini” sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Sözcük, “ma‘îşeti” şeklinde olmalıdır.

Ey Hâlife halk-ı ‘âlem der kim benim bu cinde de altın çoktur yalandır seniñ başñ niçin ben ‘ömrümde altın görmedim el-şarrâf öñünde öksürürüm. (vr.27^a)

“Niçin” sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Cümle incelendiğinde “niçin” sözcüğü yerine daha uygun olan “için” sözcüğünün kullanılması gerektiği sonucuna varılacaktır.

Ey Şeyh kerem eyle ıalğ ıapıyı aç tâ kim ol balıklar getirsin. Şeyh şıçrayıb yerinden ıalkııb ıapıyı açtı Hâlife elinde balıklar omzunda turu içeri edâhil oldu selâm verdi. (vr.28^b)

Burada sözcüğün yanlış kullanımıyla karşı karşıya kalmaktayız. “Edâhil” sözcüğü yerine “dâhil” sözcüğünün kullanılması daha doğru olacaktır.

Yâ Nûre’d-dîn elem çekme hâtırın hoş tut ben bir nâme yazıb saña veririm Başra Sulţanı Melik Muḥammed’e bin Süleymân’a getir nâmemi görünce aşla saña bir söz söylemez. (vr.31^b)

Yukarıdaki cümlenin içinde aynı zamanda yüklem görevinde olan “getir” sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Bu sözcüğün yerine en uygun, aynı zamanda doğru olan “götür” sözcüğünün kullanılması gerekir.

Kendiyle benim aramda ma‘lûmdur hemen kim anı görür bilir bendendir aña itâ‘at ve inşiyâd eder dedi Nûre’d-dîn yakîn edib yaz imdi ola kim hâceniñ revâ ola dedi. (vr.32^b)

Burada yanlış sözcük kullanımı söz konusudur. ‘‘Edip’’ sözcüğünün yerine en uygun olarak ‘‘olup’’ sözcüğü getirilebilir. Bu şekilde anlam karışıklığı giderilmiş olur.

Yâ Şeyh İbrahim çāk bunda eriştin seniñle erişmedi benim kaçırma girib şarāb nūş **ettiğün** benim katlime niyet eylediñ ve cāriye’i elimden almağ dilersin ve benim nāmem Başra Sulţānına işlemez mi dedi.
(vr.33^a)

Burada da yanlış sözcük kullanımına rastlamaktayız. Nitekim ‘‘ettiğün’’ sözcüğü yerine ‘‘ettiñ’’ sözcüğünün kullanılması daha doğru olacaktır.

Vezir Nūre’d-dīn’i sarayına getirib hābs eyledi. Ayaklarına ve kollarına buyurdu ellerine birer ağaç alıb ol kadar dögdüler kim başın **gözün** elin ayağın kırmadıķ yerin kıomadılar. Andan zindāna **kaldırıb** veziriñ bir zindāncısı var idi adına Kaţit derlerdi. (vr.35^b)

Cümleyi incelediğimizde ‘‘kaldırıb’’ sözcüğünün yerinde kullanılmadığı yanlış kullanıldığı görülmektedir. Bu sözcük yerine ‘‘götürüb’’ sözcüğünün kullanılması daha doğru olacaktır. Ayrıca ayrı bir yardımcı fiille bağlanması gereken ‘‘gözün’’ sözcüğü diğer sözcüklerle beraber ‘‘kırmak’’ sözcüğüyle kullanılmıştır. Bu şekilde kullanılarak yanlışlık yapılmıştır.

Ey kavim şabr ediñ hüdā kerimdir kendiñizi belāya bırakmañ deyib kıomazdı tā kim Nūre’d-dīn’i **şöhret** andan siyaset meydānına getirdiler cellāda emr olundu cellād Nūre’d-dīn’i **çökürüb** icāzet taleb eyledi. (vr.36^b)

Burada hem gereksiz hem de yanlış sözcük kullanılmıştır. ‘‘şöhret’’ sözcüğünü cümleden çıkardığımızda cümlemin anlamında herhangi bir değişiklik

veya daralma olmamaktadır. Dolayısıyla “şöhret” sözcüğü gereksiz olarak kullanılmıştır. “Çökürüb” sözcüğüne bakıldığında da söylenmek istenen ifadeyi karşılayamamaktadır. Bu sözcük yerine “çöktürüb” sözcüğünün kullanılması daha doğru olacaktır.

Melik Muhammed görün bu ğılbe nedir derken anı gördüler kim
 Halifenin veziri Ca'fer Bermeki çıkageldi hikāye rāvi eder kim
 Ca'fer'in gelmesi bir 'acib hikāyedir. (vr.37^a)

Cümleye bakıldığında “rāvi” sözcüğünün yanlış kullanıldığı görülmektedir. Buraya en uygun olarak “rivayet” sözcüğü getirilebilir. Cümle ancak bu şekilde düzeltilebilir.

1.6. Gereksiz Sözcük Kullanımından Kaynaklanan Hatalar

Bu gurubun içine dâhil olan hatalar genellikle çok barizdir ve sıkça rastladığımız hatalardır. Yazarın dili çok iyi kullanamamasından kaynaklandığı açıkça görülebilmektedir. Bu sözcük örneklerini aşağıda şu şekilde göstermek mümkündür:

Hele bizim hâşırımız için bu cāmı nūş eyle deyim hāh tā-hāh içirdiler.
 Bir daḫi bir daḫi tā kim küllühü kerem ve hâşırından oldu ettiler.
 (vr.2^b)

“Oldu” kelimesi gereksiz olarak kullanılmıştır. Bu kelimeyi çıkardığımızda “ettiler” kelimesi zaten yüklemi oluşturmaktadır. Dolayısıyla “oldu” kelimesinin kullanılmasına gerek yoktur.

Ol gün geçib erte şabaḫ Nüre'd-din ḫamāma varib ğusl edib sorub
 vālidisine gelib selām verib ayıtdı ey vālide baña ḫazīne anaḫtarların
 vir. (vr.3^a)

Burada ‘‘sorub’’ kelimesi hem gereksiz kullanılmış hem de ona bağlı olarak söz dizimi yanlışlığı yapılmıştır. Bu kelimeyi çıkardığımızda anlamda herhangi bir değişiklik görülmemektedir. ‘‘Sorub’’ kelimesini ‘‘verib’’ kelimesinden sonra yerleştirdiğimizde de daha anlamlı olabilmektedir. Dolayısıyla bu şekilde söz dizimi yanlışlığı yapılmıştır.

Birine dağı verdim **oldu** kim anda bir şey hāřıl ola srb yārāniñ biriniñ dağı apısına gelib daęķu’l-bāb eyledi. (vr.5^b)

‘‘Oldu’’ sözcüğü gereksiz kullanılmıştır. Zira bu sözcüğü çıkardığımızda cümlenin anlamında herhangi bir değişiklik veya daralma olmamaktadır.

açan kim Nre’d-dīn ol cevābı istimā‘ eyledi. Lā hāvle ve lā uvvete illā bi’llā hi’l ‘aliyyi’l-‘azīm deyim **hāyib ve hāsen** dönüb gönlünde şu‘arā girecek demişlerdir. (vr.6^b)

Burada birtakım anlam belirsizliği grlmektedir. ‘‘Hāyib’’ ve ‘‘hāsen’’ kelimeleri hem gereksiz kullanılmış hem de gereksiz kullanıldığından anlam karışıklığına neden olmuştur.

Ey gözüm nuru! āre budur kim beni götürüb dellāla verib frhat edip pehāmı alıb **aldında** sermāye edesin, kendini çekip çeviresin, ola kim iřiñ rast gele yine beni şatın al. (vr.7^b)

‘‘Aldında’’ kelimesi gereksiz olarak kullanılmıştır. Kelimeyi cmlenden çıkardığımızda cümlenin anlamında herhangi bir değişiklik olmamaktadır.

Çäre budur ki ben anda giderim sen daħi anda gelib cāriye’i elimden çekib alıb **döküb sökesin** dersin kim işte gördün mü seni nice pazara getirib tellāla verdim. (vr.9^a)

“Döküb sökesin” sözcükleri gereksiz olarak kullanılmıştır. Zira bu kelimeleri cümleden çıkardığımızda cümlenin anlamında herhangi bir daralma veya değişiklik görülmemektedir.

İşte şahibi geliyor sen onuñla söyleş. Nüre’d-dīn ğazabla gelib cāriye’i tellālīñ elinden çekbp **döküb söküb** ayıtdı. (vr.9^a)

“Döküb söküb” sözcükleri burada da gereksiz bir şekilde kullanılmıştır. Bu sözcükleri cümleden çıkardığımızda cümlenin anlamında herhangi bir daralma veya değişiklik görülmemektedir.

Haķ te‘ālā bir eyyām verdi uçub uçub gittiler **deyib** şehrizād yaķıb gördü kim şabāħ oldu **söküb edib** ayttı. (vr.12^a)

Cümle içindeki “deyib” sözcüğü gereksiz kullanılmıştır. Ayrıca “söküb” ve “edib” sözcükleri de gereksiz kullanılmıştır. Cümleden çıkarıldıklarında cümlenin anlamında herhangi bir değişiklik görülmemektedir.

Gördüñ mü seni helāk etmege nice sebep oldum deyib buyurdu Nüre’d-dīn’i bir қаtıra bindirib şehri gezdirib şöhet eylediler ħalk-ı ‘ālem anuñçün ağlaşıb elemnāk **olub** oldular. (vr.36^b)

Burada da gereksiz sözcük kullanımı söz konusudur. “olub” sözcüğünü cümleden çıkardığımızda cümlenin anlamında herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Bu yüzden “olub” sözcüğü gereksiz olarak kullanılmıştır.

Ey kavim şabr ediñ Hüdā kerīmdir kendiñizi belāya bırakmañ deybp
 komazdı tā kim Nüre'd-dīn'i **şöhret** andan siyaset meydānına
 getirdiler cellāda emr olundu cellād Nüre'd-dīn'i **çökürüb** icāzet taleb
 eyledi. (vr.36^b)

Burada hem gereksiz hem de yanlış sözcük kullanılmıştır. “şöhret”
 sözcüğünü cümleden çıkardığımızda cümlenin anlamında herhangi bir değişiklik
 veya daralma olmamaktadır. Dolayısıyla “şöhret” sözcüğü gereksiz olarak
 kullanılmıştır. “Çökürüb” sözcüğüne bakıldığında da söylenmek istenen ifadeyi
 karşılayamamaktadır. Bu sözcük yerine “çöktürüb” sözcüğünün kullanılması
 daha doğru olacaktır.

1.7. Söz Dizimi Yanlışığında Kaynaklanan Hatalar

Bu gruptaki hatalar genellikle sözcüğün yerinde kullanılmadığı
 durumlarda ortaya çıkan hatalardır. Bu hatalar, diğerk gruplarda görülen hatalardan
 daha az görülmekle birlikte önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu hataları ve nasıl
 olması gerektiğini kendimiz düzelterek aşağıda göstermeye çalışalım:

İttifāken bir gün Melik Muḥammed ibn Süleymān tahtında oturub
 etrafında vüzā' ümerāsı baş kaldırıp Vezīr Fazle'd-dīn'e ayıtdı yere
 harc etmeyesin **zinhār** vezirini mārbu cariye Enisü'l-Celisi **gider**.
 (vr.2^a)

Burada yüklem görevindeki “gider” kelimesi yerine “getir” kelimesi
 kullanılmalıdır. Aynı zamanda “zinhar” kelimesi “vezirini” kelimesinden sonra
 kullanılmalıdır. Dolayısıyla söz dizimi yanlışığı yapılmıştır.

Ol gün geçib erte şabaḥ Nüre'd-dīn ḥamāma varıb ğusl edib **sorub**
 vālidisine gelib selām verib ayıtdı ey vālide baña ḥazīne anahtarların
 vir. (vr.3^a)

Burada “sorub” kelimesi hem gereksiz kullanılmış hem de ona bağlı olarak söz dizimi yanlışlığı yapılmıştır. Bu kelimeyi çıkardığımızda anlamda herhangi bir değişiklik görülmemektedir. “Sorub” kelimesini “verib” kelimesinden sonra yerleştirdiğimizde de daha anlamlı olabilmektedir. Dolayısıyla bu şekilde söz dizimi yanlışlığı yapılmıştır.

Geceden **geç** vezīriñ ‘aklı başına geldi bakıb gördü kim üç renk olmuş. (vr.10^a)

“Geç” sözcüğü yerinde kullanılmamıştır. “Geceden” sözcüğünden hemen sonra değil de “başına” sözcüğünden hemen sonra kullanılmalıdır. Bu nedenle söz dizimi yanlışlığı yapılmıştır.

1.8. Yüklem Eksikliğinden Kaynaklanan Hatalar

Bu grupta yer alan hatalar genellikle yüklem kullanılması gereken yerlerde yüklem kullanılmaması veya farklı yükleme bağlanması gereken sözcüğün diğer sözcükler gibi aynı yükleme bağlanması şeklinde görülmektedir. Bu hatalar diğer gruplarda yer alan hatalar kadar yapılmamış olsa da eserin tamamına bakıldığında önemli bir eksiklik olarak görülebilmektedir. Eserde tespit etmeye çalıştığımız bu hataları aşağıda şu şekilde gösterebiliriz:

Ol kaçra seksen şubbāk yaptırmış idi her cānibde yirmi şubbāk (**var idi**) üç cānibi nehr-i dicle seyr ederdi. (vr.13^b)

Bu cümlede görüldüğü gibi yüklem eksikliği göze çarpmaktadır. “Şubbāk” kelimesinin hemen sonuna “var idi” sözcüğünün getirilmesi gerekir.

Harām olduğu için andan ictināb ederiz. Nüre’d-dīn ayıtdı sen istimā‘ (ettin mi) kim ‘ākıldir demişlerdir. (vr.19^b)

Yukarıda görüldüğü gibi cümle bir soru eki istemesine rağmen herhangi bir soru eki kullanılmamıştır. “İstimā’” sözcüğünden hemen sonra “ettin mi” soru ekini getirdiğimizde anlam karışıklığı ortadan kalkmaktadır.

Yārenlere haber olduḡra her biri kendiyle on adam bile getirdiler.
Nūre’d-dīn anları merḡabalayıb ḡoş görüb (**anlara**) ikrām eyledi.
(vr.3^b)

Cümle incelendiğinde dolaylı tümlecin kullanılmadığı görülmektedir. “anları” kelimesi direkt olarak “ikrām eyledi” yüklemine bağlanmıştır. Aslında “anlara” kelimesiyle bağlanmalıdır. Bu yüzden cümleye “anlara” kelimesi eklenmelidir.

... eger bu ḡanūn ile bu kız çalıb çağırırsa ve çağırmazsa hem anları
ve hem seni helāk ederim ve hem Şeyḡ İbrahim’i berdād ederim.
Ca’ fer ol cevābı istimā’ (**eyledi**) cān başına şıçrayıb ayıtdı. (vr.25^b)

Cümlenin tamamına bakıldığında bir yüklem eksikliği göze çarpmaktadır. “İstimā’” sözcüğünden sonra bir yüklem olması gerekir fakat herhangi bir yüklem kullanılmamıştır. Buraya en uygun olarak “istemā’” sözcüğünden sonra “eyledi” yüklemine getirilmesidir.

Anuñçün şayyādlığa ḡāni’ olmuşum kim ḡelāl loḡma isterim māl-ı
dünyaya ḡālib degilim ve hem ne zamān Melik Muḡammede nāme
gönderib bir şey **ricā** aña bir nişān ḡorum. (vr.32^a)

“Ricā” sözcüğünden sonra herhangi bir yardımcı fiil ya da bir yüklem olması gerekmektedir. Fakat herhangi bir yüklem ya da yardımcı fiile rastlamıyoruz. Buraya en uygun olarak “etsem” yardımcı fiili getirilebilir. Bu şekilde anlam karışıklığı giderilmiş olur.

Görüldüğü üzere beş başlık altında gruplandırarak incelemeye çalıştığımız bu dil hataları eserde önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Kısa metinden oluşan bu eserde bu denli hatalara rastlanması çok normal olarak karşılanması doğru bir yaklaşım olmamalıdır. Aslında bu yazın dünyasında bu duruma rastlamak pek mümkün değildir. Bu şekilde birçok hatayla karşılaşılması eserin müellifinin sağlam bir edebi kişiliğe sahip olmadığını açıkça göstermektedir.

2. ESERDE KULLANILAN HİKÂYE TEKNİĞİ

2.1. Hikâyenin Özeti

Basra şehrinde bir padişah vardır. Adı Muhammed ibn Süleymân'dır aynı zamanda Halife Harunu'r-Reşîd'in amcasının oğludur. Çok akıllı ve adaletlidir. Fakirleri gözetken biridir ve iki veziri vardır. Birine Fazlettin Hakan, diğerine Muin ibn-i Sâvi derler. Fazlettin sağ kol veziri ve Muin sol kol veziridir. Fazlettin gayet hakkaniyetli, adaletli ve insafıdır. Fakat Muin kötü biri olarak bilinir. Halkın çoğunluğu ondan nefret eder, Fazlettin vezire hürmette bulunur. Bir gün Melik Muhammed ibn Süleyman tahtında otururken onun huzurunda, başvezir tarafından Nurettin'e Enîsü'l-Celîs adında bir cariye teslim edilir ve ona iyi bakması tavsiye edilir. Nurettin atasının vasiyetini kabul eder ardından vezir olan babası Fazlettin ölür. Nurettin babası için yas tutar. Kırk gün geçtikten sonra arkadaşları gelip onu dışarı çıkartıp hamama götürürler. Ardından bahçeye gidip meclis kurarak şarap teklif ederlerse de o içmeyi kabul etmez. Fakat arkadaşları zorla içirirler. Oradan ayrılırken Nurettin arkadaşlarını kendi bahçesine davet eder. Sabah olunca annesinden hazinenin anahtarını ister. Orada türlü altın, gümüş, savaş aletleri gördüğü gibi bunun haricinde bahçeler, hanlar, hamamlar, dükkânlar vardır. Kendine bir bahçe hazırlayıp diğer bahçe ve mülklere bir adam görevlendirir. Türlü yiyecek ve içecekler hazırlatıp arkadaşlarını davet eder. Arkadaşlarının haberi olunca her biri yanında on arkadaşını daha getirir. Türlü yiyecekler yenildikten sonra şarap kadehleri dönmeye başlar. Bu sarhoşluğuyla arkadaşlarına mal dağıtmaya başlar. Daha sonraki günlerde de bu gibi dağıtımları

devam ederek bunun sonunda arkadaşları mal sahibi olurlar, kendisinde ise çok az miktarda akçe kalır. Bunun farkına varan arkadaşları türlü bahanelerle meclise gelmez olurlar. Bunun farkına varan Nurettin babasının vasiyetini tutmadığına pişman olur. Onun bu halini gören cariyesi yanına gelerek bu dar gününde arkadaşlarının ona yardımcı olmayacaklarını söyler. O ise arkadaşlarına varıp daha önce onlara verdiği mal ve mülkleri isteyerek onlarla ticaret yapmayı düşünür. Nurettin arkadaşlarına gidince arkadaşları türlü bahanelerle onu başlarından savarlar. Nurettin, hüznü bir şekilde evine döner. Enîsü'l-Celîs yanına gelir ve para karşılığında kendisini satmasını, parası olunca da onu tekrar satın almasını ve böylelikle bu parayla ticaret yapmasını önerir. Nurettin her ne kadar bu işe üzülseyse de Enîsü'l-Celîs onu bu işe ikna etmeyi başarır. Sabah olunca da Enîsü'l-Celîs'i pazara götürerek tellal aracılığıyla satmaya koyulur. İlk olarak dört bin altın verilir, bu sırada vezir Muin çıkagelir. Görür ki Nurettin elinde olan son şeyi de satmaktadır. Vezir cariyeyi çok beğenir ve dört bin beş yüz dinar verir. Tellal bu teklifi Nurettin'e söyler ve bu vezirin parayı vermeyeceğini de ekler. Bu yüzden cariyeyi satmaması gerektiğini ona tembih eder. Nurettin, cariyeyi vermek istemeyince vezir, Nurettin'i vurur. Bunun üzerine Nurettin veziri ayakları altına alarak çok fena hırpalır. Vezir, bu halle Basra Sultanı Melik Muhammed bin Süleyman'ın divanına gelip feryad eder. Onun bu halini gören Sultan, Nurettin'in evinin yıkılmasına ve öldürülmesine cariyenin ise saraya getirilmesine karar verir. Sultanın kararı gereği Nurettin'in evine gelen adamlar kimseyi bulamaz, evini yıkıp durumu Sultan'a bildirirler. Sultan ise kim Nurettin'i bulup getirirse ona bin altın vereceğini vaad eder. Nurettin bu kararı duyar ve evinden ayrılp cariyesi ile birlikte Bağdat şehrine kaçarlar. Oraya vardıklarında bahçede gezerken bir sarayın önünde dururlar. O saray ise Harunu'r-Reşîd'in sarayıdır, seksen penceresi ve her pencerenin önünde kandiller vardır. Halife ne zaman rahatlamak istese bu saraya gelip meclis kurar. Buraya hizmet eden Şeyh İbrahim adında zahid ve ibadeti yerinde biri vardır. Nurettin ile Enîsü'l-Celîs'i bahçede yan yana yatarlarken görür ve onlara yaklaşır, yabancı olduklarını anlar, onlara nereden geldiklerini sorar. Nurettin başından geçenleri anlatır, bu duruma üzülen Şeyh, onları bahçeyi gezmeleri için davet eder. Onlar da davete icabet edip bahçeye girerler ve gördükleri güzelliklere hayran olurlar. Nurettin, Şeyh'e iki altın vererek onlara şehirden yiyecek ve içecek getirmesini söyler. Şeyh pazara gidince onlar da bahçeyi gezerken Halife'nin sarayını görürler. İçeri girmek için

Şeyh'in gelmesini beklerler. Şeyh döndükten sonra saraya girerler ve gördükleri güzellikler onları büyüler. Nurettin Şeyh'ten şarap ister, Şeyh içmese de Nurettin'in ısrarı üzerine onlar için dışarıdan getirir. Bunlarla yetinmeyen Nurettin, Şeyh'ten meclis kurmasını ister, Şeyh onu da yapar. Nurettin ile Enîsü'l-Celîs birlikte içip sohbet ederlerken acaba Şeyh'e de mi içirsek diye konuşurken Nurettin, Enîsü'l-Celîs'e bu işi yapamayacağını söyler. Enîsü'l-Celîs işe koyulur ve türlü hilelerle Şeyh'i kandırıp içmeye ikna eder. İçtikten sonra oyunun farkına varan Şeyh, pişman olur fakat yapacak bir şey yok diyerek onlarla birlikte eğlencesine devam eder. Bu sırada Nurettin sarayın bütün kandillerini ve mumlarını yakar. Sarayın asıl sahibi olan Halife Harunu'r-Reşîd kandillerin yandığını görünce merak ederek veziri Cafer'e neden yandığını sorar. Cafer, Şeyh İbrahim'in suçunu bastırmak için Halifenin saray nöbetçisi olan Şeyh İbrahim'in çocuğunun sünnet düğünü olduğu yalanını uydurur. Halife, Cafer'in kendisine danışmadan karar vermesine sinirlenir fakat oldu bir kere diyerek Şeyh İbrahim'in sünnet düğününü ve şeyhliğini görmek için saraya gitmek ister. Cafer, Halife'yi vazgeçirmek için türlü bahaneler bulsa da Halife gitmekte kararlı olunca hep birlikte saraya doğru giderler. Saray bahçesinin kapısının açık olduğunu görünce şaşırırlar fakat buna bir anlam veremezler. Bahçeden girip sarayın altına varırlar ama etrafta görünen kimse olmaz. Halife, Şeyh İbrahim ve arkadaşlarının zikir ve tesbih seslerini duyamayınca duruma şaşırır ve Cafer'e, siz burada durun ben onlara gizliden bakayım der. Yüksekçe bir ağacın üzerine tırmanarak sarayın içinde olup bitenleri izlemeye çalışır. Sarayda aya benzeyen bir genç yiğit, yanında ise güneşe benzeyen nazik bir cariye görür. Şeyh İbrahim de onların yanında şarap içip sohbet etmekte fakat müziksiz bir meclisin olamayacağını söylemekte olduğunu görür. Bunları gören Halife ağaçtan inerek Cafer'e, Şeyh İbrahim'in düğününe gelen şeyhleri gördüm deyip dalga geçer ve onun da bakmasını ister. Bu duruma şaşırın Cafer, ağaca tırmanarak kendisi de bir yiğit, cariye ve Şeyh İbrahim'i içerlerken görür. Aşağıya inince Halife neler gördüğünü sorar, Cafer cevap veremeyip başını öne eğmekle yetinir. Halife, bunlar buraya nasıl geldi, bunlar nasıl sevgili –çok beğenerek ve imrenerek- diye sorar, Cafer de hayretler içerisinde ne olur affedin onları der. Halife affettim fakat onları seyredip nasıl içip eğlendiklerini izleyelim der. Tekrar ağaca tırmanıp baktıklarında Şeyh İbrahim'in cariyeye “öyle sadece içmekle olmuyor bir müzik olsa daha iyi olur, cariyenin de alet olsaydı çalardım” dediğini duyarlar. Orada bir ud mevcuttur ve

Şeyh, cariyeye getirir. Bunları gören Halife, Cafer'e eğer bu udla çalamazsa hepimizi öldürürüm, demesi üzerine Cafer ne yapacağını bilemez. Cariye eline udu alıp türlü nameler, beyitler, murabbalar söyleyerek Halife'yi ve Cafer'i mest eder. Halife, ömrüm boyunca öyle ses ve güzellik görmedim yanına varıp güzelliğini yakından görmek ve onunla tanışmak isterim der. Cafer, yanlarına gidersen meclis bozulur ve Şeyh İbrahim korkusundan can verir der. Halife yanlarına böyle değil, kıyafet değiştirerek gitmek istediğini söyler ve Dicle nehrinin kenarına gider. Halife, meclise girmek için türlü türlü şeyler aklına getirmeye çalışır. Oradan geçen bir balık avcısı bahçenin kapısını açık görünce sarayın altında balık çöktür ve beni şu anda kimse göremez diyerek içeriye doğru ilerler. Halife ile karşılaşınca avcı, korkusundan ne yapacağını şaşırır ve ona bir şey yapmaması için Halife'ye ailemi geçindirmek için bunları yapmak zorundayım diyerek yalvarmaya başlar. Kısa bir süre düşünen Halife, avcıdan elbiselerini çıkarmasını ister. Avcı bu duruma çok şaşırır da elbiselerini çıkarmaya başlar ve Halife elbiseleri giyerek avcı kılığına geçer. Kendi elbiselerini de avcıya verir ve hiç kimseye bundan bahsetmemesini tavsiye eder ve avcıyı oradan uzaklaştırır. Yanında bulunan balıkları da temizletip yanına alır. Cafer'in yanına gider fakat Cafer onu balık avcısı zanneder. Cafer: "Ey avcı senin hiç korkun yok mu ki Halife'nin sarayının altında balık avlamaya çalışıyorsun?" der. Halife, bende öyle balık var ki ancak meliklere layıktır istersen buyur sarayına götürüyüm der. Cafer hemen oradan uzaklaşmasını ister fakat onun avcı değil de Halife olduğunu anlayınca çok şaşırır. Halife, onlara siz burada bekleyin deyip saraya girerek kapıyı çalar. Şeyh İbrahim kimdir deyince, Halife ben Kerimettin avcı, sizin misafiriniz olduğunu duyunca size balık getirdim der. Bunları duyan cariye Şeyh'ten kapıyı açmasını ister ve kapı açılır. İçeri giren Halife, balıkları yere bırakır. Onları gören cariye ve Nurettin ah keşke bunlar pişmiş olsaydı derler. Şeyh İbrahim Halife'ye balıkları kavurmasını emreder, Halife de saraydan çıkıp Cafer'in yanına gelerek durumu anlatır ve balıkları Cafer kavurur. Cariye ve yiğidi merak eden Halife onların kim olduklarını öğrenmek ister ve pişmiş balıklarla beraber saraya girer, balıkları onlara sunar, onlar da balıkları yiyip üzerine o şaraptan içerler. Avcıya da cariyeyi verirler. O sırada Nurettin kendilerinin kim olduklarını anlatmaya başlar. Halife, Nurettin'e bir mektup vererek Melik Muhammed'e vermesini ve gönlünü hoş tutmasını öğütler. Mektubu Melik Muhammed'e verirse ona hiçbir şey yapmayacağını, onların

Melik Muhammed'le arkadaş olduklarını söyler. Nurettin, cariyeyi avcıya teslim edip memleketine geri döner. Avcının Halife olduğunu anlayan Şeyh İbrahim, Halife'ye yalvarır ve ondan af diler. Onu affeden Halife cariyeyi de alarak saraya gider. Nurettin Basra'ya varır ve Melik Muhammed'in yanına gider ve Halife'nin gönderdiği mektubu verir. Mektupta, Nurettin'in tahta geçmesi emredilmektedir. Fakat vezir Muin, bu doğru olmayabilir çünkü doğru olsaydı Halife onunla birlikte muhafız gönderirdi deyip Melik Muhammed'i ikna eder ve muhafız gelinceye kadar Nurettin'in, Muin'in zindanında tutuklu kalmasına karar verilir. Zindanda ona türlü işkenceler edilir sonrasında da öldürülmesine karar verilir. Bu kararı duyan halk, Nurettin'e bu veziri öldürelim dediyse de Nurettin buna razı olmayarak Mevla mutlaka bir çare gösterir diyerek herkesi sakinleştirir. Nurettin'i meydana getirip cellâdın eline verirler. Cellâd, Nurettin'in kafasını vuracakken Cafer gelir ve onu durdurur. Melik Muhammed'i, Muin'i ve Nurettin'i Halife'nin huzuruna çıkarır. Melik Muhammed Halife'ye yalvardıysa da Muin'in kafasının kesilmesine engel olamaz. Melik Muhammed'i ise Halife tekrar Basra'ya gönderir. Nurettin, Enîsü'l-Celîsle birlikte gece gündüz zevk ve safa içinde sarayda kalır.

2.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

“Yazar, üzerinde yaşadığımız gerçek dünyaya ait bir varlıktır. Anlatıcı ise; itibarî âleme aittir. Ayrıca yazarın, eserde nakledilen ve anlatılanları hiç ilgilendirmeyen tarafları vardır. Okuyucu bunları merak bile etmez”²⁶ Bir yazar, başından geçenleri kâğıda dökmeye başladığı andan itibaren, kendi kimliğinden sıyrılarak başka bir kimliğe bürünür. Başka bir ifadeyle, somut âlemden soyut âleme geçer. Yazar her iki âlemde de söz sahibi olabilir ama anlatıcı sadece soyut âleme ait bir varlıktır. Aktaş, bu konuyla ilgili olarak da: “Vak'a, ilk nazarda zannedildiği gibi yazar tarafından nakledilmez. Yazarın vücut verdiği itibarî bir varlık anlatma işini üzerine alır. Onun vak'a ve vak'a kahramanları ile her nevi alâkası şüphesiz yazar tarafından tayin edilir.”²⁷ şeklinde açıklama yapmıştır.

²⁶Şerif Aktaş, “*Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*”, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991, s. 84.

²⁷Şerif Aktaş, “*Roman Olarak Hüsn ü Aşk*”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 27, 1983, s. 105.

Bakış açısı “Bir insanın dış dünyada karşılaştığı varlıkları ve olayları kendi karakter yapısı, ruh hâli ve hayat tarzına göre şekillendirip, manâlandırmasıdır.” Başka bir ifadeyle, “Kişinin bulunduğu ortam ve psikoloji içerisinde de çevresini algılama biçimidir.” Bu durumda bakış açısı, kişinin ortamının ve ruh hâlinin değişmesiyle birlikte değişiklik gösterebilecek bir olgudur. Bir yakını kaybeden insanın, güzel bir tabiat manzarası karşısında hissettiği ve yorumladığı duygularla, hayatının mutlu devresindeki bir insanın aynı manzara karşısındaki tavrı farklı olacaktır. Bu tavır, yazar konumundaki birinin çevreyi algılaması ile birlikte ortaya koyduğu esere bunu yansıtması sonucu, bakış açısını belirleyen en etkili faktör hâline gelir. Bütün bu tarifler ışığında bakış açısını şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Ben (Gözlemci) Bakış Açısı
2. Otobiyografik Bakış Açısı
3. Yansıtıcı Bakış Açısı
4. Tanrısal (Hâkim) Bakış Açısı²⁸

Ben (Gözlemci) bakış açısında anlatıcı, roman veya hikâyenin kahramanlarından biridir. Franz K. Stanzel’e göre: “O, bizzat olayı yaşamış veya tecrübe etmiş veya aktörlerini görmüştür.”²⁹ Öykünün şahıs kadrosu içinde de yer alan bu anlatıcı Nurullah Çetin’in ifadesiyle hem “aktarıcı özne” hem de “aktarılan özne”³⁰ olarak karşımıza çıkar. Bu tip anlatıcı sınırlı bir gözlem gücüne sahiptir ve tanrısal bakış açısına sahip anlatıcıda olduğu gibi ilahi özelliklere sahip değildir. Anlatıcının merkezinde kendisi vardır ve bildiklerimiz ancak onun anlattıklarıyla sınırlıdır. Çetişli, bu durumu şöyle ifade eder: “Kahraman anlatıcı ve onun sahip olduğu bakış açısı, hikâye ve romanın dünyasında olup bitenleri anlatmada, bir insanın sahip olduğu veya olabileceği bilme, görme, duyma, yaşama imkânları ile sınırlıdır.”³¹ Bu özellikleri dolayısıyla burada karşımıza çıkan anlatıcı ilahi karaktere değil beşerî özelliklere sahiptir. Okurla kahramanlar

²⁸Sibel Ülger, “*Leylâ ve Mecnun’da Hikâye Tekniği*”, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003, s. 42.

²⁹Franz K. Stanzel, “*Roman Biçimleri*”, (Çev: Fatih Tepebaşılı), Konya, 1997, s. 19.

³⁰Nurullah Çetin, “*Roman Çözümleme Yöntemi*”, Öncü Basımevi, Ankara, 2003, s. 135.

³¹İsmail Çetişli, “*Metin Tahlillerine Giriş 2*”, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 85.

arasında aracı görevini üstlenen bu anlatıcı çoğunlukla olay örgüsünün merkezindeki karakter olarak da karşımıza çıkar³².

Otobiyografik bakış açısı, gözlemci bakış açısından farklı olmamakla birlikte romanın başkahramanının anlatıcı olduğu durumlarda geçerlidir. Bu bakış açısı Hasan Boynukara tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Çocukluk, gençlik ve geçmiş yıllarını, ulaşılan yeni ve deneyimli bir bakış açısından anlatma esasına dayanır.”³³

Yansıtıcı bakış açısı ise, Selçuk Ünlü tarafından, “Anlatıcının kendi sesini ve varlığını elden geldiğince romanda silmesi, romanın baştan sona kendi iç yapısının ilke ve gereklerine uygun olarak gelişmesini sağlamak için başvurduğu bir yöntemdir. Anlatıcı dilerse, olayı olayın kahramanlarından birine anlattırabilir.”³⁴ şeklinde tanımlanmıştır.

Burada asıl üzerinde durmamız gereken, incelemiş olduğumuz eserin de içine dâhil olduğu bakış açısı, **Tanrısal (Hâkim) bakış açısıdır**. Aktaş: “Bu bakış açısının hâkim vasfı ilahî karakterli oluşudur.”³⁵ derken, Boynukara da: “Bu anlatıcı ilk bakışta yazarmış gibi gözükebilir; ancak dikkat edildiğinde, yazarın anlatıcı şahsında bir yabancılaşma görülecektir. O bir yazardan beklenilenden daha azını, bazen de daha çoğunu bilebilir.”³⁶ demektedir. Bu yüzden diyebiliriz ki hâkim bakış açısıyla yazılmış bir eserde anlatıcı konumundaki kişi, eserdeki olaylardan, karakterlerden ve bunların sonuçlarından haberdardır. Destan, masal, mesnevi, hikâyeye ve roman gibi anlatıma dayalı edebî türlerde anlatıcı, yukarıda zikretmiş olduğumuz bakış açılarından herhangi birisiyle karşımıza çıkmaktadır. Üzerinde çalışmış olduğumuz eserde de anlatıcı ve bakış açısı yönünden, diğer hikâyelerden farklı bir yol izlenmediğini görmek mümkündür. Nitekim hikâyenin başlangıcıyla birlikte yazar hikâyeye kahramanlarını kendi çizmiş olduğu portreyle tanıtmaya çalışmıştır:

³²Ferhan Akgün, 2009. “*Tahsin Yücel’in Hikâyelerinin Yapı ve Tema Bakımından İncelenmesi*”, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Muğla, 2009, s. 54.

³³Hasan Boynukara, age, 1997, s. 119.

³⁴Selçuk Ünlü, “*Romanlarda Anlatıcı Figür: Wilhelm Raabe’in Romanlarında Bir Deneme*”, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1982, s. 18-19.

³⁵Şerif Aktaş, age, s. 95.

³⁶Hasan Boynukara, age, 1997, s. 19.

-Söyle imdi görelüm Nüre'd-dîn ile Enîsü'l-Celîs hikâyesin
istimâ' idelüm. Şehzâde ayıtdı:

-Ey Şâh-ı zamân! O ilde Başra şehrinde bir pâdişâh var idi kim aña
Muhammed ibn Süleymân derlerdi. Hâlîfe Hârûnu'r-Reşîdiñ 'ammûsı
oğlu idi. Çok 'âkil ve 'âdil imiş idi. Fuçarâ beynü eyi sever idi. İki
vezîri var idi. Birine Fazle'd-dîn Hâkan ve birine Mu'în bin Sâvî
derlerdi. Fazle'd-dîn sağ kol vezîri ve Mu'în sol kol vezîri idi. Fazl
ğayet ehl-i haq ve 'adl ü inşâf ehl-i şehâvet idi ve şîrîn kelâm idi.
Amma Mu'în bir fitne-engîz harâmizâde idi. Baḥîl ve ehl-i şer-şekâvet
idi. Halk-ı 'âlem aña bu'z edüb Fazle'd-dîn vezîre hücet
ederlerdi.(1^b)

Yukarıda vermiş olduğumuz bölümden de anlaşılacağı üzere yazar, esere
olan hâkimiyetini daha ilk cümlelerde hissettirmeye başlamıştır. Aslında bu
bölümle birlikte yazarın hikâye boyunca kullanacağı hâkimiyeti sezebilmek de
mümkündür. İlerleyen kısımlarda ise bazen yazarın, hikâyenin ne zaman
tamamlanacağı ile ilgili bilgiler verdiği görülmektedir:

-Eger Şâh beni helâk etmezse yarın gece bu hikâye'î tamam ederim.
Göresin anlarıñ başına ne 'aceb sergüzeşt gelecektir? Şâh gönlünde
vallah ben anı helâk etmem tâ kim göreyim bunlarıñ ahîri neye varır
andan helâk ederim. Zirâ 'avratlarda vefâ yoktur onların işi cümle hîle
ve mekrdir deyib ol gece geçib kaçan kim gece oldu. Dünyazâr
hemşiresine ayıtdı:

-Ey hemşire! Şehirzâd bize nakl eyle görelim Nüre'd-dîn ile Enîsü'l-
Celîs ahvâli neye varacaktır? Şehirzâd peser-çeşm deyib andan ayıtdı:

-Ey Şâh! Ol zaman kim Nüre'd-dîn Enîsü'l-Celîs ol gemiye girib
'azm-i Bağdâd'a eylediler. Hâlâş olduklarına şâdhürrem olub gittiler.
Anlar gitmekte amma bu taraftan Melik Muhammediñ ta'yîn ettiği
cellâd kırk adam ile sürüb Nüre'd-dîn'in hânesine gelib başib içeri

edâhil oldular gördüler leyse fi'd-dâr ğayra diyârĥânedede ĥaşır bile yok arayıb kimse bulmadılar. (12^a)

Burada da yazar, “eğer şah beni öldürmezse bu hikâyeyi yarın tamamlarım” diyerek hikâyeye hâkim olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır. Ayrıca onun devamında yazar, görelim onların başından ne gibi şeyler geçecek diyerek adeta onların başından geçecekleri sezdirmektedir. Başka bir yerde de:

Bunlar bu hâlde amma bizim cânib ĥikâyetimiz Nûre'd-dîn'e geldi ol zamân kim şayyâddan nâme'i alıb bâğdan taşra çıķıb sürüb nehr-i Dicle kenarına gelib oturub tâ kim şabâĥ oldu. Bir gemi bulub ol gemiye girib Başra'ya revâne oldu. (34^b)

Yazar, bir olaydan başka bir olaya geçerken de yukarıda görüldüğü gibi okuyucuya haber vermektedir. Bunun hemen devamında ise:

Râvi rivâyet eder kim henüz Melik Muĥammed bin Süleymân Nûre'd-dîn'i arardı. Bir gün Melik Muĥammed Emir ile otururken ĥaber verdiler kim ey Melikü'z-zamân! Saña müjde olsun seniñ düşmânîñ olan Nûre'd-dîn bin Fazle'd-dîn geliyor. (34^b)

Yazarın, “râvi rivâyet eder ki” sözünden de anlaşılacağı gibi rivayet eden kişi aslında yazarın ta kendisidir. Bu yolla yazar şahsını soyutlama yoluyla, rivayet eden kişinin de kendisi olduğunu sezdirmeye çalışmaktadır.

2.3. Mekân

Hikâye ve roman türünden anlatının ön plânda olduğu çeşitlerde vak'adan ayrı düşünilemeyen en önemli unsurlarından biri de mekândır. Çünkü olaylar gerçekleşmek için bir “yer”e ihtiyaç duyarlar. Yazar, ne tarz bir mekân kullanırsa kullansın, sonuçta eserini bir zemine oturtma ihtiyacı hisseder. Mekânın sadece vak'ayla değil, zamanla ve kişilerle de bağlantısını göz ardı edemeyen yazar, bunları bir uyum içinde ele almak zorundadır. Ayrıca mekânın anlatıma açıklık katmanın yanı sıra inandırıcılık görevi de vardır. Bu durum şu ifadelerden de anlaşılabilir: “Hangi zamanda, hangi maksat ve ölçüde yararlanılırsa yararlanılsın, mekân unsuru, anlatılan olayların sahnesi durumundadır. Anlatı, anlatılacak olayların sahnesi üzerine bina edilir. Bu, anlatılacak bir olaya

“gerçeksi” bir nitelik kazandırmanın ilk ve aynı zamanda da basit yoludur.”³⁷
 İncelemiş olduğumuz eserde de yazarın bu bilinçle hareket ettiği görülmektedir:

Şeyh kapıyı açıb anları içeri aldı kaçan kim bāğa dāhil oldular baķıb
 ne gördüler. Bir bāğ-ı behişt abād ve bir gülistān-ı hürrem abād kim
 her köşesi bir rıza-i cennet ve her köşesi bir gülşen-i dārü’l-cinān bir
 bağ-ı Firdevs biri ve bir gülşen-i ĥor‘ayn servi çınarları baş başa
 vermiş ve řāğ mermerleri kol kola şalmış meyvehā-yı günāgün ve
 gülleri ĥadden efzūn tuřileri güyā ve bülbülleri şeydā ve kıumruları ĥoř
 řadā. Kaçan kim Nüre’d-dīn ile Enīsü’l-Celis ol bağı seyr edib eřcārın
 ve gülzār temāřa eylediler vallaha ĥayrān oldular. (15^b)

Bir başka yerde ise yazar, olaylara müdahale etmeyip hayali olduğunu sezdirmek için eserde şu ifadelere yer verir:

Şahrālar çiçeklerle tezyīn olmuş gemide olanlarıñ çoğı çıkıb şehre
 gittiler. Nüre’d-dīn daĥi Enīsü’l-Celis ile gemiciye beş altın verib taşra
 çıktılar. Ol çemenzār üzerinde yürüyüb vara vara taķdīr-i ĥudā anları
 sürüb bir mu‘azzam bağ-ı cennet-abādıñ kapısına getirdi. Baķıb
 gördüler bir müzeyyen bağ ve duvarları mükellef amma kapısı bağılı.
 Kapınıñ iki şarafında řuķalar dōřenmiş üzerine eřcār sāye şalmış
 öñünden bir şu çağlayıb revān olur. (13^a)

Mekānı sadece vak’a ve kişilerle değıl, bakış açısıyla da beraber ele alma zorunluluğı bulunmaktadır. Bakış açısının niteliğı ve anlatıcının kimliğı de mekān üzerinde etkilidir. Eserde öncelikle iç ve dış mekānlar bulunmaktadır ki bu, vak’ayla bağılantılıdır. Vak’a içinde araya girerek yorumlar yapan anlatıcı ile bağılantılı olarak tasarlanmış mekānlar söz konusudur. Yine bazı sahnelerde eserdeki kahramanların mekāna ait unsurlarla ilişkilerine rastlanmaktadır. Bu da kişilerle alākalı bir mekān anlayışını gündeme getirir. Anlatının kahramanlara yüklendiğı durumlarda ise değışen bakış açısı, mekānı kahramanın gözüyle algılamaya yönlendirmektedir.³⁸ İncelemiş olduğumuz eserde de yukarıdaki

³⁷ Mehmet Tekin, “*Roman Sanatı I*”, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001, s. 131.

³⁸ Sibel Ülger, age, 2003, s. 167.

bilgilere dayanarak yazar, hem iç mekân tasviri hem de dış mekân tasvirine geniş bir yer vermiştir. Bu durumu aşağıdaki şu ifadelerden görebilmek mümkündür:

-Kalk bir kandil yandır hâtirin hoş olsun. Nüre'd-din kalkıp kandili yaktı amma Enisü'l-Celis Şeyhi söze tuttu tâ kim Nüre'd-din seksen kandili cümle yandırdı. Güyâ kim ol kaşır hemen bir ateş olub döşendi. Şeyh İbrahim kız ile muşahabette ve hemkeyf olmuş idi. Bir daği dönüb yaktı gördü kim Nüre'd-din cümle kandilleri yakmış keyf hayâliyle yerinden kalkıp ayıtdı:

-Siz bu kadar şem^ç ve kandil yaktıñız pes ben boş mu kalırım. Deyib varıb bir maşzen açıb türlü buşurdânlar ve maşreler çıkarıb yakıb ^çüd ^çabir ^çanber buşur edib kaşırin seksen şubbâkın açtı. Geçib yine meclise karar eyledi. Muşahabete meşgul oldular. Bunlar zevk-i şafâda ezin cânib meger ol gece kaşa'î rabbânî Halife Harunu'r-reşid sarayında ol bâğa ve kaşra muşâbil olan kaşra otururdu. Ca^ç fer dönüp ol kaşrdan tarafa nazar eyledi, ne gördü? Hemen ol kaşır bir şem^ç le ateş olmuş, şu^ç â^ç indan gözler kamaşır. (22^a-22^b)

Yazar bu sözleriyle iç mekân tasviri yaparken,

Ol bağda bir kaşır var idi kim aña kaşırü'l-temâşil derlerdi. Ol kaşra seksen şubbâk yaptırmış idi. Her cânibde yirmi şubbâk üç cânibi nehr-i dicle seyr ederdi. Bir cânibi bağı seyr ederdi. Ve her şubbâkın önünde bir kandil var idi kim altından dökme içinde bir ritl zeyt yağı yanardı. Andan gâyrı üç yüz altmış künekdesi ve bädgeri var idi kim andan kaşra rüzgâr işlerdi. Kaşan kim Halife anda gelse ol kaşır zeyr-i ziyûra garç edib ol kandilleri ve şem^ç âları yakarlardı kim ziyâsı on iki fersah yerden görülürdü. (13^b-14^a)

Sözleriyle de dış mekân tasviri yapmaya çalışmıştır.

Genellikle tasvir, subjektif (öznel) tasvir ve objektif (nesnel) tasvir olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. “Bahis konusu olan şey, olduğu gibi (gerçek görünümüyle) tasvir ediliyorsa bu tasvire nesnel tasvir (gerçekçi tasvir) denir. Buna karşılık tasvir edilen şeyi yazar, kendi duygularına veya mizacına göre değiştiriyorsa bu tasvire de öznel (subjektif) tasvir denir.”³⁹ Şerif Aktaş da tasvirin modern anlatımdaki yerine şu şekilde değinmektedir: “Mekâna ait hususiyetleri ve şahıs kadrosunu teşkil eden fertlerin dış görünüşlerini ifadeye ihtiyaç duyulduğu zaman ise umumiyetle tasvire başvurulur.”⁴⁰ Bu bilgilerden yola çıkarak incelemiş olduğumuz eserde genellikle yazarın objektif (nesnel) mekân tasviri yaptığı yukarıda vermiş olduğumuz örnek metinlerden de anlaşılacağı üzere açıkça görülmektedir. Ayrıca bu durumu, yazarın kullanmış olduğu hâkim bakış açısından da görebilmek mümkündür.

Yazarın eserinde geçen mekânlar genellikle dar mekânlardır. En önemli mekân başkahramanların bir arada olduğu Bağdat’taki Halifenin sarayıdır. En önemli yer olmasına rağmen Bağdat’ta sadece sarayın olduğu mekânla sınırlı kalmıştır. O yüzden yazarın mekân tasvirleri de sınırlı kalmıştır. İkinci önemli mekân başkahraman Nüre’ d-dîn’in evi, Melik Muhammed’in sarayıdır. Bunlar da Basra şehrinde bulunmaktadır. Ayrıca Basra şehrine dair bunlar dışında herhangi önemli bir mekân tasviri yapılmamıştır. Bunlar dışında önemli bir mahiyeti olmayıp eserde geçen mekânlar şöyledir: Basra şehri, Basra şehrindeki hamamlar, pazarlar, Şattü’l-Arap bölgesi, Harun Reşîd’in sarayı, Dicle nehrinin kenarı ve civarındaki bağlardır.

2.4. Zaman

Zaman kavramı, anlatıya dayalı edebî metinlerde temel unsurlardan biridir. Vak’a ve mekânı destekler. Özellikle roman ve hikâye gibi türlerde zaman olgusunun bulunması zarurîdir. Bu durumu İsmail Tunalı: “Sanat eseri ‘zamanî’ bir varlık ve sanat eseri mutlaka ‘belli bir zaman bölümü’ içinde yaratılır.”⁴¹ şeklinde açıklarken, Mehmet Tekin de: “Anlatı, ister geleneksel ister modern

³⁹ Mehmet Tekin, age, 2001, s. 208.

⁴⁰Şerif Aktaş, a.g.e. 1991, s. 146.

⁴¹ İsmail Tunalı, “*Sanat Ontolojisi*”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1971, s. 63.

olsun, zamana tâbidir ve oluş sürecini zamana bağlı olarak idrak eder.’’⁴² diyerek zaman mefhumu hakkındaki düşüncesini belirtmektedir. Zamanın edebî metinlerde bu derece önem taşıması, vak’aya etkisini de aynı derecede önemli hâle getirmektedir. Metin halkaları şeklinde meydana gelen vak’a, şüphesiz bunu belli bir süreçte gerçekleştirir. Kronolojik bir sıra takip etsin ya da etmesin, vak’anın zaman mefhumu dışında gelişmesi beklenemez.⁴³

Roman sanatına ilişkin kaynaklarda, bir anlatıda üç türlü zamanın varlığından söz edilir. Bunlar; vak’a zamanı, anlatma zamanı ve yazma zamanıdır. Tekin, bu üç zaman dilimini şöyle açıklar: ‘‘Bir olay belli bir zamanda cereyan eder (vak’a zamanı), bu olay belli bir süre sonra romancı tarafından öğrenilir, duyulur, yine aynı olay belli bir zamanda kaleme alınır (anlatma zamanı) ve yine belli bir sürede (anlatım süresi) sunulur, anlatılır.’’⁴⁴

Bu bilgilerden yola çıkarak incelemiş olduğumuz eser ile ilgili şunları söyleyebiliriz: Eserde dile getirilen olay Abbasi Halifesi Harun Reşîd (17 Mart 763 - ö. 24 Mart 809) zamanında geçmektedir. Dolayısıyla eserin vak’a zamanını IX. yüzyıl olarak tayin etmek mümkündür. Eserin kaleme alındığı (anlatma zamanı) zaman ise 1879 yılı yani XIX. yüzyıl olarak bilinmektedir. Ayrıca olayın, Harun Reşîd’in halifeliğinin hangi yılında geçtiği belirtilmemiş, zaman olarak sadece bahar mevsiminden bahsedilmiştir.

2.5. Şahıs Kadrosu

Bir vak’anın bulunduğu yerde, o vak’ayı meydana getiren fail ya da fâiller de vardır. ‘‘Karakter’’ dediğimiz bu fâiller, kimi zaman insan kimliğiyle karşımıza çıkar, kimi zaman da insan dışındaki varlıkların aynı görevi üstlendiklerini görürüz. Anlatıdaki karakter olgusu, şahıs kadrosunu da beraberinde getirir. Bir vak’anın tek kişi üzerinde yoğunlaştığı eserlerde bile mutlaka ikinci derecede bir ya da birden fazla şahıs bulunmaktadır. Bu yüzden anlatı türlerinde şahıstan değil, şahıslardan bahsedebileceğimiz için şahıs kadrosunu da oluşturmamız gerekmektedir. Aktaş’ın: ‘‘Vak’a çeşitli sebeplerden dolayı bir arada bulunmak veya birbiriyle ilgilenmek mecburiyetinde olan şahıslar

⁴² Mehmet Tekin, age, 2001, s. 110.

⁴³ Sibel Ülger, age, 2003, s. 200.

⁴⁴ Mehmet Tekin, age, 2001, s. 110.

arasındaki münasebetten kaynaklanır.’’⁴⁵ ifadesi de bu durumu açıkça belirtmektedir.

Roman ve hikâyenin esas amaçlarından biri, kişiyi yaşadığı toplum içinde ele almak, tanımak ve tanıtmaktır. A. Hamdi Tanpınar’ın: ‘‘Bir romanda anlatılabilecek şeyin azamisi ferttir, muayyen bir cemiyetin muayyen bir zümresinin muayyen bir tarihi onda yaşamış olan ferdi.’’⁴⁶ dediği gibi, fert vak’anın anlatılacak en önemli unsurudur. Ayrıca sadece vak’ayla değil zaman, mekân ve bakış açısıyla da bağlantılıdır.

Anlatıya dayalı her eserde olayın odak noktası olan bir kişi bulunmakta, bu kişi bazı açılardan diğerlerinden bir adım daha ileride durabilmektedir. E. M.Forster, kişileri bu özelliklerine dayanarak ‘‘yalınkat’’ ve ‘‘yuvarlak’’ olmak üzere ikiye ayırmaktadır: ‘‘Katıksız biçimiyle yalınkat roman kişisi, tek bir nitelik ya da düşünceden oluşur. Yapısına birden çok nitelik girdi mi, kenarlardan kıvrılarak yuvarlaklaşmaya başlar.’’⁴⁷ Diyerek bu konudaki düşüncesini açık bir şekilde belirtmektedir. İncelemiş olduğumuz eserde de yukarıda bahsi geçen tiplere benzer özellik gösteren kişilere rastlamak mümkündür. Eserde yer alan başkahraman veya dekoratif unsur durumundaki kişilerin özelliklerini vermeden önce bu kişilerin gerçek hayattaki kişilikleri ve hikâyede yer aldıkları kişilikleri açısından değerlendirme yapmaya çalışalım:

Esere konu olan olay ve kişiler hakkındaki bilgilere Abbasiler döneminde rastlanmaktadır. Bu rastlantı aslında hikâyenin başkahramanlarının o dönemde devlet yönetiminde bulunan kişilerle aynı adla bilinmesi üzerinedir. Fakat o dönemde öyle bir olayın varlığına rastlanılamamaktadır. Durum öyle olmakla birlikte Abbasi yönetiminde bulunan bu kişilerin gerçek hayattaki kişilikleriyle eserde yansıtılan kişilikleri uyuşmamaktadır. Aşağıda da vereceğimiz Mehmet Dalkılıç’a ait makalede o dönemin devlet yönetiminde görev alan yöneticilerin isimlerine bakıldığında incelemiş olduğumuz eserdeki kişilerle aynı isim benzerliğine sahip olduğu görülmektedir. Bu durumu aşağıda alıntıladığımız şu bölümlerden anlayabilmek mümkündür:

⁴⁵Şerif Aktaş, age, 1991, s. 150.

⁴⁶Ahmet Hamdi Tanpınar, ‘‘Edebiyat Üzerine Makaleler’’, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, s. 50.

⁴⁷E. M. Forester, ‘‘Roman Sanatı’’, (Çev: Ünal Aytür), Adam Yayınları, İstanbul, 2001, s. 108.

Mehdi'nin vefatı üzerine yeni halife Musa el-Hadi oldu. Halife Hadi kendisinden sonra halifenin kardeşi Harun Reşid olmasına razı değildi. Düşündüğü aday kendi oğlu Cafer idi. Bu nedenle Harun Reşid'e karşı tavır aldı. Önde gelen devlet adamları da Harun Reşid'e karşı tavır sergilediler, onunla selamı sabahı kestiler. Yahya bin Halid bu zor zamanlarında Harun Reşid'i yalnız bırakmayarak ona destek oldu. Halifenin etrafındaki kişiler, Yahya'nın, Harun Reşid'i hilafete geçmesi için teşvik ettiğini ileri sürdüler. Halife Hadi, Yahya bin Halid'i huzuruna çağırarak, duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. Kendini savunan Yahya, bizzat kendisi tarafından Harun Reşid'in işlerini yürütmekle görevlendirildiğini hatırlattı. Siniri biraz olsun geçen Halife Hadi, oğlu Cafer için biat alma işini Yahya ile istişare etti. Yahya, halifenin oğlunun küçük yaşta olmasını ve insanları zorla birine biate zorlamanın aksi etki meydana getireceğini söyledi. O da bu fikri isabetli buldu. Buna rağmen Halife Hadi, oğlu Cafer için biat alma ve kardeşi olan Harun Reşid'i hal etme işinden vazgeçmedi. Kesin çözümün; Harun Reşid ve onun sadık yardımcısı olan Yahya bin Halid'in etkisiz hale getirilmesi ile mümkün olacağını düşündü. Yahya'nın büyük oğlu ve halifenin sütkardeşi olan Fazl, babasının idarecilik yıllarında idarede birinci planda rol oynadı. Harun Reşid 175/791–792 tarihinde “Emin” lakaplı oğlu Muhammed'in kendisinden sonra tahta geçmesi hususunda biat alırken, Fazl, halifeye destek oldu. Halife Harun Reşid, H.180/796 tarihinde Şam bölgesinde çıkan kabile çatışmalarını sona erdirmesi için Cafer bin Yahya'yı vazifelendirdi. O da verilen emri başarı ile yerine getirip Bağdat'a geri döndü. O'nun bu başarısını karşılıksız bırakmayan Harun Reşid, Horasan ve Sicistan vilayetlerinin yönetim işini Cafer'e bıraktı, ancak kısa bir süre sonra bu görevden alınarak Divanu'l-Hares'in başına getirildi.⁴⁸

Dönemi anlatan bu kısa bilgiden sonra eserde yer alan şahısların belli başlı özelliklerini vermeye çalışalım.

Nüre'd-dîn: Hikâyenin başkahramanıdır. 18 yaşlarında ve olabildiğine yakışıklı bir gençtir. Erken yaşta vezir olan babasını kaybeder ve babasından ona yüklü bir miras kalır. Fakat bu mirası değerlendirmek yerine arkadaşlarıyla bu mirası yiyip içmeyle tüketmiştir. Gençtir, aynı zamanda saftır; çünkü

⁴⁸ Mehmet Dalkılıç, “Bermekilerin Düşüşü”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, S. 5-6, s. 183-197.

arkadaşlarına yardım amacıyla dağıtmış olduğu servetini ihtiyacı olduğunda tahsil edememiş, arkadaşları türlü bahanelerle ondan uzak durmuşlardır. Cömerttir ve kimsenin malında gözü yoktur, bu durum hikâyeden aldığımız şu bölümden anlaşılmaktadır:

- Tahkîk atam divâne imiş kim bu kadar mala mâlik iken varıb Başra mülküne ser-şard edib başın egib hîdmet ederdi. Vallah ben ne kimseye baş egerim ve ne hîdmet ederim. Bu malı ne düketür deyib taşra çıhub ol bağa ve emlâke bir adam vekîl naşib edib kendi bir bağ döşetüb zîb ü ziynete ğarķ olub buyurdu. Türlü ta‘âmlar bişüb şurb-nâb ve ceng ve rebâb hâzır edib yârenleri da‘vet eyledi. Yârenlere haber olduğta her biri kendiyle on adam bile getirdiler. Nûre’d-dîn anları merhabalayıb hoşgörüb ikrâm eyledi. (3^b)

Nûre’d-dîn, şarap içer, şarap meclislerine katılır; fakat zor durumda kaldığında da Allah’a sığınmayı bilir:

Varıb Nûre’d-dîn’i zindândan çıkarıb getirdiler amma şehriñ halkı istimâ‘ edib Nûre’d-dîn için melûl maḥzûn oldular. Vezîr-i haramizâde Nûre’d-dîn’e sitemler edib ayıtdı:

-Ey veled-i zinâ! Bilir misin baña ettigiñ işleri? Gördüñ mü seni helâk etmege nice sebep oldum deyib buyurdu. Nûre’d-dîn’i bir kaçıra bindirib şehri gezdirib şöhret eylediler. Halk-ı ‘âlem anuñçün ağlaşıb elemnâk olub oldular. Nûre’d-dîn’e ayıtdılar:

-Yâ mevlâna! Bize icâzet verir misin kim vezîri taşla recm edib helâk edelim. Seni ḥalâş edelim. Nûre’d-dîn ayıtdı:

-Ey kavim şabr ediñ Hüdâ kerîmdir kendiñizi belâya bırakmañ deyib kıomazdı. (36^b)

Nûre’d-dîn, aynı zamanda merhamet sahibidir. Onu asmaya çalışan Vezir Mu‘in’i dahi sonunda affedip Basra Halifeliğini istemeyerek, Melik Muhammed’in Halife olarak devam etmesini sağlamıştır. Ayrıca Nûre’d-dîn’in, yukarıdaki şahıs tanımlamalarından yola çıkılarak yuvarlak bir tip olduğu

söylenbilir. Çünkü babasından kalan mirası arkadaşlarıyla paylaşırken arkadaşlarının ona iyi davranması, sonrasında ise arkadaşlarına dağıtmış olduğu parasını isteyince arkadaşlarının ona karşı kötü davranmaları, Nûre'd-dîn'in dünyaya bakış açısını değiştirmiştir. Ayrıca hikâye boyunca monoton bir duruş görmek mümkün değildir.

Enîsü'l-Celîs: Nûre'd-dîn'e, babası Fazle'd-dîn tarafından emanet olarak verilmiş ve ona sahip çıkması yönünde nasihat edilmiş olan bir cariyedir. Fevkalâde güzel, becerikli ve akıllı biridir. Türlü müzik âletlerinden anlayan, bunları çaldığında Halifeleri bile etkileyebilen biridir. Çaldığı kanun sayesinde Halife Harun Reşid'i etkileyerek, arkadaşlarının asılmasına engel olmayı başarmıştır. Nûre'd-dîn'e karşı çok sadakatli biri ve bu sadakatini hiç yitirmemiştir. Aynı zamanda fedakârdır. Nûre'd-dîn, bütün servetini kaybettiğinde kendisini (Enîsü'l-Celîs) satıp o parayla ticaret yapıp, parası olunca da tekrar onu almasını teklif eder. Bu durumu şu bölümden anlamak mümkündür:

-Ey ağa! Gördün mü şimdi mâlîñ kıdrini bildiñ mi şimdi benim cevâbıma yaķın oldun mu? Nûre'd-dîn ayıtdı:

-Yaķın oldum zirâ yârânlarımdan bir kimse benim yüzüme bakmadı velakin şimdi ne çâre idelim bize de bir şatacak şey kalmadı. Enîsü'l-Celîs ayıtdı:

-Ey gözüm nuru! Çâre budur kim beni götürüb dellâla verib fûrûhat edib behâmı alıb eliñde sermâye edesin, kendini çekib çeviresin, ola kim işiñ rast gele yine beni şatın al. Kaçan kim Nûre'd-dîn ol cevâbı istimâ' eyledi. Zâr zâr ağlayıb ayıtdı:

-Ey gözüm nuru! Vallah firâkıña şabr edemem velakin elden ne gelir? Hâķķıñ taķdiri budur deyib ol gece veda' laşıb ağlaştılar. Tâ kim şabaķ oldu. Nûre'd-dîn gözlerin yaşı aķarak Enîsü'l-Celîs'i alıb bazara götürüb tellâla verdi. (7^a-7^b)

Hikâye boyunca Nûre'd-dîn'in yanında bulunmuş, Nûre'd-dîn'in akıl hocalığını yapmıştır. Güzelliği ile dillere destan olan bu cariyeye, herkesin ilgisini

çekmiş, Vezir Mu‘in’in onu almak istemesiyle çıkan olaylarla hikâyenin oluşmasına neden olmuştur.

Şeyh İbrahim: Halife Harunu Reşid’in sarayının bahçıvanıdır. Yaşça büyük biridir. Merhametli, namazını kılan, zahid ve on üç defa hacca gitmiş birisidir. Fakat Enīsü’l-Celīs’i gördükten sonra ondan etkilenmiş ve ona karşı zaafı olmuştur. Bunu fırsat bilen Enīsü’l-Celīs Şeyhi baştan çıkarmış ve ona şarap içirtmiştir. Bu durum aşağıdaki metinden açıkça anlaşılmaktadır:

-Ey Şeyh! Kerem eyle benim hâtırım için bu cāmı nüş eyle beni hacı düşürme tâ kim seninle bu gece şöhet edelim. Şeyh ayıtdı:

-E‘ uzubillah ben tövbeliyim. Enīsü’l-Celīs ayıtdı:

-Ey ağa! Bundan saña ne zarar vardır deyib öyle bilesin kim şarāba bağan içenler ile berāberdir. Eger bunu içen Rabbiñe istiğfār eylesen yine günāhıñ ‘afv olur. Zirā Haqq Te‘alā gāfūr, raḥīmdir deyib hāh nā hāh rāzı edib yemīn etti kim bu sırrı şaklaya bir kimseye keşf etmeye. Şeyh elinden cāmı alıb ayıtdı:

-Eger Ḥalife Harunu’r-Reşid baña gāzab edib katlime fermān eylese içmezdim velikin seniñ hâtırıñ için zirā gārībsin hâtırıñ meksūr olmasın deyib elinden alıb seniñ muḥabbetiñe ve gözleriniñ ‘aşkına deyib cāmı nüş edib cāmı eline şunub batır deyib batırdı. Enīsü’l-Celīs tekrār cāmı taldurub bunu daḥi ey Şeyh bundan gāyır yoktur deyib kerem eyle elimi döndürme deyib eline şundu. Şeyh alıb anı daḥi nüş eyledi. Yine cāmı eline şundu tekrār taldurub ayıtdı:

-Ey üç itimāt müsteḥabtır anıñla muḥabbet tekmīl olur deyib eline şundu. Anı daḥi elinden alıb nüş eyledi. Tekrār taldurub ey ayıtdı.

(20^b-21^a)

Yukarıdaki metinden de anlaşılacağı gibi Şeyh İbrahim, namazında niyazında biridir. Fakat nasılsa kimse görmez sonra tövbe edip istiğfār ederim

düşüncesiyle dünya güzelliği olarak tanımlanan şarabı içmiştir. Tabî Şeyhlik mertebesindeki birinin bu şekilde düşünmesi manidardır.

Halife Harun Reşid: Bağdat şehrinin Halifesidir. Aynı zamanda Melik Muhammed ibn Süleyman'ın amcasının oğludur. Hikâyenin büyük çoğunluğunun geçtiği saray onundur. Merhametli, halkına yardımcı olan, adaletli birisidir. Gerçek hayatta tanıdığımız Harun Reşid'den farklı bir özelliğe sahiptir. O, sarayında olan içki meclisinde Şeyh İbrahim'in içki içtiğini gördüğü halde çok rahatsız olmayıp hatta cariyenin "kanun"u güzel çalması karşılığında onları affedebileceğini ve eğer çalamazsa hepsinin kafasını kestireceğini söylemekten kaçınmaz. Hikâyeden aldığımız bu bölüm bunu kanıtlar niteliktedir:

-Bunları bunda ne gördü ne cür'etle gelib bu kaçırda meclis kırub bu işi ederler. Ancağ ey vezir! Cihânda bu yigit gibi maħbûb ve bu cāriye gibi nāzenin görmedim. Ca'fer ayıtdı:

-Gerçek 'afv eyle günāhların. Ĥalife ayıtdı:

-Vallah 'afv eyledim ancağ çıkalım seniñle anları bir seyr edelim. Müşāhabetlerin istimā' edib ve ol nāzeniniñ ĥānende lafin seyr edelim. Ca'fer peser-çeşm deyim ikisi yukarı çıkıp şübbāktan nazār edib gördüler Şeyh İbrahim cāriyeye der kim yā sittü'l-melāh! Şimdi bizim meclisimizde ne eksiktir? Ayıtdı:

-Eger bir sāz olaydı şöħbetimiz tamām olurdu. Şeyh ayıtdı:

-Sāz bulunur ancağ kim çalar çağırır? Ayıtdı:

Ben çalar çağırırım ve saña türlü türlü nağme ve neğāmāt istimā' ettiririm kim 'ömrümde istimā' etmemişim ölesin. Hemen Şeyh şıçrayıb yerinden kalktı varıb kapı açıb içinde bir kanūn çıkardı. Ĥalife baķıb gördü kim olar kanūn İshāk ne demek kanūn budur dönüb ayıtdı:

-Ey Ca' fer bu anūn Ebu İşhaındır velikin ecdādım eger ruiyūn eger bu anūn ile bu ız alib aırırssa ve aırmazsa hem anları ve hem seni helāk ederim ve hem Őeyh İbrahim'i berdād ederim. Ca' fer ol cevābı istimā' cān başına Őırayıb ayıtdı:

-Ol alib aırmaya tā kim cūlemizi birden berdād ede. Hālīfe tebessūm edib gūldū amma cāriye Enīsū'l-Celīs anūnu eline alıb görmüş düzūb düzen verib andan alib yirmi dōrt maām ve Őu' beleri gezib andan hānīn avāz ile Őadāya gelib ebyāt-ı eŐ'ār tasīm edib dü beyitler murabba' lar sōyledi kim Hālīfe ve Ca' fer vāllah hāyrān olub debbeksene alib Hālīfe ayıtdı:

-Yā Ca' fer vallah 'ōmrümde böyle alib aırır sāzende görmedim. Böyle avāz iŐitmedim ve bu cemāli gibi cemāl görmedim. (25^a-25^b)

Bu metinden de anlaŐılacaı gibi Halife bilindiinden farklı olarak tanıtılmıŐtır. Başta Şeyh İbrahim'e kızan Halife, vaziyeti görünce onları affetmiş, aynı ortamda bulunmayı yeqlemiş ve bunun için tebdil-i kıyafet yaparak balık avcısı suretine girerek içki meclisine girebilmeyi başarmıştır.

Melik Muhammed ibn Süleyman: Basra Őehrinin Melik'i aynı zamanda Halife Harun ReŐid'in amcasının oqludur. Halkına karŐı iyi biridir fakat veziri tarafından yanlıŐ yönlendirildiinden bazen yanlıŐ kararlar alabilmektedir. Örnein; pazarda satılan cariyeyi Vezire satmak istemeyen Nūre'd-dīn'e kızan hatta üzerine fazla gidince karŐılıında dayak yiyen Vezir, bu durumu Melik'e cariyeyi senin için almak isterken Nūre'd-dīn beni bu hale soktu diyerek Nūre'd-dīn'in cezalandırılması yönünde karar aldırımıŐtır. Hikāyede çok aktif bir rolde deqlidir sadece Nūre'd-dīn'e ceza vermesi sonucu hikāyenin akıŐına katkı saqlamıŐtır.

Mu'in ibn-i Sāvī: Melik Muhammed ibn Süleyman'ın sol kol veziridir. Hırsız ve dolandırıcı olarak bilinmektedir. Tūrlü yalanlarla Melik Muhammed'in lehine kararlar vermesini saqlayabilmiŐtir. Nūre'd-dīn'i çekemediinden onun

türlü cezalar almasında etkili olmuş, Melik Muhammed'in fevri davranıp yanlış hükümlerde bulunmasında etkin bir rol almıştır. İyilik eden iyilik bulur, kötülük eden kötülük bulur sözü bu hikâyede Muin için tecelli etmiştir. Muin, hikâyenin sonunda başı kesilerek öldürülmüştür.

Ca'fer: Halife Harun Reşid'in veziridir. Halifeye karşı bağlılığı ve sadakatiyle bilinir. Fakat Şeyh İbrahim'in, Harun Reşid'in sarayını Nüre'd-dîn ve cariyesine kullandırması olayında haberi olmadığından (Şeyh İbrahim'in ceza almasını istemediğinden) haberi varmış gibi yaparak Halifeye yalan söylemek zorunda kalmıştır.

Fazle'd-dîn Hakan: Nüre'd-dîn'in babasıdır aynı zamanda Melik Muhammed ibn Süleyman'ın sağ kol veziridir. Gayet hakkaniyetli, adaletli ve insaflıdır. Halkın sevgisini kazanmış devamlı hürmet gören biridir. Oğlu Nüre'd-dîn'e cariyeyle teslim eder ve ona sahip çıkmasını tavsiye ederek hikâyenin başında ölür.

Sencer: Melik Muhammed ibn Süleyman'ın saray kapıcısıdır. Nüre'd-dîn'in babası Fazle'd-dîn'e karşı sevgisi fazladır. Bu nedenle Melik Muhammed tarafından ölüm emri verilen Nüre'd-dîn'e bu haberi ulaştırarak Nüre'd-dîn'in cariyesiyle birlikte kaçmasını sağlamıştır.

Kerime'd-dîn Avcı: Akıl sağlığı yerinde olmayan biridir. Halife Harun Reşidle karşılaşarak ona kıyafetini ve avlamış olduğu balıkları vererek Halife'nin, sarayda bulunan içki meclisine girebilmesine vesile olmuştur.

KAYNAKLAR

Akgün, F. 2009. “*Tahsin Yücel’in Hikâyelerinin Yapı ve Tema Bakımından İncelenmesi*”, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Muğla.

Akkuş, Metin. “*Nef’î Dîvân’ı*”, 1993, Ankara, Akçağ Yayınları.

Aktaş, Şerif. 1983. “*Roman Olarak Hüsn ü Aşk*”, “y.y.” Türk Dünyası Araştırmaları, S. 27.

Aktaş, Şerif. 1991. “*Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*”, Ankara, Akçağ Yayınları.

Atalay, B. 1941. “*Divanü Lügati’t-Türk Tercümesi*”, C. III, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ayan, Hüseyin. 2011. “*Leylâ vü Mecnûn*”, 5. Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları.

Boynukara, H. 1997. “*Romanda Bakış Açısı ve Anlatılış*”, İstanbul.

Çetin, Nurullah. 2003. “*Roman Çözümleme Yöntemi*”, Ankara, Öncü Basımevi.

Çetişli, İsmail. 2004. *Metin Tahlillerine Giriş 2*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Dalkılıç, Mehmet. 2010. “*Bermekilerin Düşüşü*”, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

Devellioğlu, Ferit. 2013. “*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*”, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilçin, Cem. 1991. “*Mes’ud bin Ahmed, Süheyl ü Nevbahâr*”, *İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara.

_____, 1948. “*Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*”, İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Forster, E. M. 2001. “*Roman Sanatı*”, (Çev: Ünal Aytür), İstanbul, Adam Yayınları.

Gariper, Cafer. 2007. “*Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri*”, (Editör: Ramazan Korkmaz), Ankara, Grafiker Yayıncılık.

Kavruk, Hasan. 1998. “*Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*”, “y.y.”, Millî Eğitim Basımevi.

Kobotarian, Nabi. 2010. “*Divan Edebiyatında Mensur Hikâyeler*”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Mazıoğlu, Hasibe. 1985. “*Divan Edebiyatında Hikâye*”, *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Mcdonald, D. B., “*Hikâye Maddesi*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ans.*, C. V, s. 447.

Özön, Mustafa Nihat. 1954. “*Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*”, İstanbul, İnkılâp ve Aka Yayınları.

Stanzel, Franz K. 1997. “*Roman Biçimleri*”, (Çev: Fatih Tepebaşılı), Konya.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. 1982. “*19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*”, İstanbul.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. 1992. “*Edebiyat Üzerine Makaleler*”, İstanbul, Dergah Yayınları.

Tekin, Mehmet. 2001. “*Roman Sanatı I*”, İstanbul, Ötüken Yayınları.

Tezcan, Semih. 1978. “*En Eski Türk Dili ve Yazını, Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*”, Ankara, TTK Yayınları.

Timurtaş, Faruk Kadri. 1948. “*XVIII. Asır Şâirlerinden Edirneli Güftü ve ‘Tezkiretü’ş-şuarâ’sı*”, İstanbul, TDED, C. II, S. 3-4.

Tunalı, İsmail. 1971. “*Sanat Ontolojisi*”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Tural, S. Kemal. 1982. “*Zamanın Elinden Tutmak*”, İstanbul.

_____, 1974. “*Türkçe Sözlük*”, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları (6. baskı).

Uşaklıgil, Halit Ziya. 1998. “*Hikâye*”, (Haz. Nur Gürani Arslan) İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Ülger, Sibel. 2003. “*Leylâ ve Mecnun’da Hikâye Tekniği*”, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ünlü, Osman. 2011. “*Modern Araştırmacının Klasik Hikâyeye Bakışı Üzerine Değerlendirmeler*”, “y.y.”, TÜBAR-XXIX.

Ünlü, Selçuk. 1982. “*Romanlarda Anlatıcı Figür: Wilhelm Raabe’in Romanlarında Bir Deneme*”, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları.

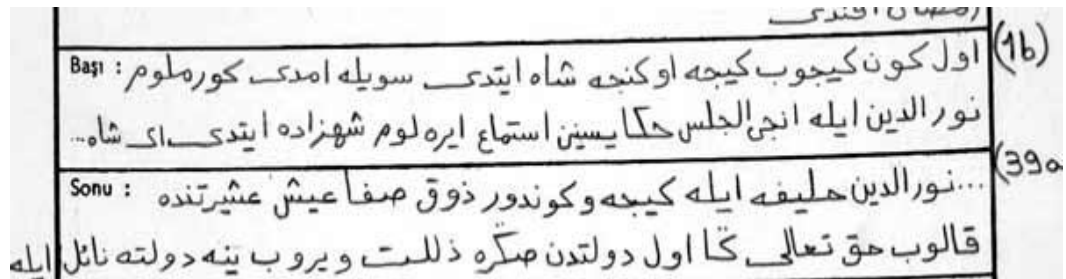
NÜSHA TAVSİFİ

Çalışmamıza konu olan bu eser, tek nüshadan oluşmaktadır. Eser adı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Türkiye El Yazmaları sitesinde ‘‘Hikayât’’ olarak kaydedilmiş olsa da eser adını transkribe ettiğimizde ‘‘Hikâyet’’ şeklinde olduğu görülmektedir. Yazarın adı Ramazan Efendi olarak tahmin edilmektedir. İstinsah yeri ve müstensihi bilinmemekle beraber istinsah tarihi Hicri 1266-Miladi 1848 olarak verilmektedir.

Nüsha, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 1581 arşiv numarasıyla kayıtlı bulunmaktadır. 44 varak olarak görülen eserin metin kısmı 4. varaktan başlamaktadır. İlk üç varak ise eserin dış kapağı, iç kapağı ve yandan çekilmiş şeklinden oluşmaktadır. Ayrıca eser 1b-39a yaprakları arasında yer almaktadır.

Boyutu (Dış-İç) 208x152-163x112 mm'dir. 13 satırdan oluşmaktadır. Harekesiz nesih yazı türüyle yazılmıştır. Kâğıt türü ceditdir. Eser, deffe, ebrulu kâğıt kaplı mukavva bir cild olup sırtı açık kahverengidir.

Nüshanın başı ve sonu şu şekildedir:

METNİN HAZIRLANIŞINDA İZLENEN YOL

1. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Türkiye El Yazmaları sitesinden temin edilen eserin, çeşitli sitelerde taranarak “çalışılmamış” olduğu kanaatine varılmıştır.

2. Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde hikâye türü ile ilgili genel bir bilgi ve Ramazan Efendinin Hayatı, Sanatı ve Edebî kişiliğine yer verilmiş, ikinci bölümde incelemiş olduğumuz eserin modern roman ve hikâye inceleme yöntemleriyle incelemesine yer verilmiş, üçüncü bölümde ise eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

3. “Ne” bağlacıyla yapılan birleştirmelerde düşen vokal, kesme işareti ile gösterilmiştir. (“N’ola” şeklinde)

4. Bazı Farsça kelimelerde yer alan vâv-ı ma’dûleler, gösterilmemiş, okunduğu gibi gösterilmiştir.

5. İnceleme bölümünde eserden alınan bölümlerin varak numarası dipnotta gösterilmiştir.

6. Transkibe edilen metnin varak numaraları metnin içinde parantez içinde gösterilmiştir.

7. Metnin transkribinde müelliften kaynaklanan yazım hataları düzeltilerek yanlış olan şekli dipnotta gösterilmiştir.

8. Arap harfli alfabede bulunup da bugünkü alfabede bulunmayan işaretler için, şimdiye kadar tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde kullanılan transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

9. Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında İsmail Ünver’in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalesindeki esaslara uyulmaya çalışılmıştır.

10. Birleşik sıfatlar araya “-” konularak yazılmaya çalışılmıştır, (Ehl-i şer-şekâvet, fitne-engiz gibi).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا: ʾ, a, ā, A, Ā, e, E	ض: ḍ, Ḍ, ḏ, Ḑ
ب: b, B	ط : ṭ, Ṭ
پ: p, P	ظ : ḏ, Ḑ
ت: t, T	ع: ʿ
ث: ṣ, Ṣ	غ: ğ, Ğ
ج: c, C	ف: f, F
چ: ç, Ç	ق: q, Q
ح: ḥ, Ḥ	ك: g, G, k, K, ñ
خ : ḫ, Ḫ	ل: l, L
د : d, D	م: m, M
ذ : ḏ, Ḑ	ن: n, N
ر: r, R	و: o, O, ö, Ö, v, V, u, U, ü, Ü
ز: z, Z	ه: h, H
ژ: j, J	ی: y, Y, ı, I, ĩ, Ī
س: s, S	
ش: š, Š	
ص: ṣ, Ṣ	

2. METİN

(1b) Ramazān

Hikāyet

Ol gün geçib gece olunca Şāh ayıtdı:

-Söyle imdi görelüm Nūre'd-dīn ile Enīsü'l-Celīs hikāyesin istimā' idelüm. Şehzāde ayıtdı:

-Ey Şāh-ı zamān! O ilde Başra şehrinde bir pādişāh var idi kim aña Muḥammed ibn Süleymān derlerdi. Ḥalīfe Hārūnu'r-Reşīdīn 'ammūsı oğlu idi. Çok 'ākıl ve 'ādil imiş idi. Fuḡarā beynü eyi sever idi. İki vezīri var idi. Birine Fazle'd-dīn Ḥaḡan ve birine Mu'īn bin Sāvī derlerdi. Fazle'd-dīn sağ kol vezīri ve Mu'īn şol kol vezīri idi. Fazl ḡayet ehl-i ḡaḡ ve 'adl ü inşāf ehl-i şehāvet idi⁴⁹ ve şirīn kelām idi. Amma Mu'īn bir fitne-engīz ḡarāmizāde idi. Baḡīl ve ehl-i şer-şekāvet idi. Ḥalk⁵⁰-ı 'ālem aña bu'z edüb Fazle'd-dīn vezīre ḡüccet ederlerdi. İttifāḡan bir gün Melik Muḥammed ibn Süleymān taḡtında oturub eḡrafında vüzā' ve ümerāsı baş ḡaldırıp Vezīr Fazle'd-dīn'e ayıtdı:

(2a) -Yere ḡarc etmeyesin zinhār vezīrini mārüb cāriye Enīsü'l-Celīsı gidermeyesin. Şāyesin anı cānından 'azīz ḡutasın⁵¹ ve zinhār kimse ile ḡonuşmayasın ḡonuşursan ḡāfil ü kāmīl şaḡīb ü ḡasīb ü nesīb kimesnelerle oturub ḡalkḡasın ve ekşer vaşiyetim saña cāriyye Enīsü'l-Celīstir. Göreyim seni anı nice gözetesin dedi. Nūre'd-dīn atasının vaşiyetin ḡabūl

⁴⁹ Metinde (اید) şeklinde geçmektedir.

⁵⁰ Metinde (حلق) şeklinde geçmektedir.

⁵¹ Metinde (دوته سين) şeklinde geçmektedir.

edib sem'an ve řā'aten deyib 'ahd eyledi kim vaşiyetin duta vezir vaşiyetin edib dārū'l-beķāya rışlet eyledi. Techizin görüb vüzerā ve ümerā cem' olub erkān üzre namāzın kılub Ğaķķına vāřıl eylediler. Nüre'd-din atası için oturub Ğüzn tuttu. Tamām kırķ gün Ğayr u Ğayrāt edib mātem eyledi. Kırķ birinci gün Ğapı daķķu'l-bāb olub Nüre'd-din'in ĞadeĞdaşlarından üçü gelüb üzerine dāĞil olub atası tarafından Ğātırın alub ayıtdılar:

-Ey emir öyle bile- **(2b)** sin kim mātem 'avratlara yaraşır erlere yaraşmaz atan vefat etti ise sen şaĞ ol Ğalk Ğaşra Ğık tā kim Ğalbinden elemin def olsun deyib Ğaldırıp Ğaşra Ğıkarıp Ğamāma götürüb fāĞir beyāz cām(e)ler Ğiyüb sā'ir ayaķdāřlar daĞi gelüb Nüre'd-din'i Ğamāmdan alub baĞa getirüb önüne meclis Ğurub şarab-ı nāb getirib teklif eylediler. Nüre'd-din içmedi. Dün bize mütāba'at ederdin bugün ictināb edersin. Hele bizim Ğatırımız⁵² için bu cāmı nüş eyle deyib Ğāh tā-Ğāh içirdiler. Bir daĞi bir daĞi tā kim küllehü kerem ve Ğatırındam oldu ayıtdılar. Ey emir! Gerektir ki şükür edesin saña atandan bu Ğadar mal Ğaldı kim Ğadd nihāyeti bu Ğadar Ğarc etmek ile dükennemez ancak lazımdır ki Melik MuĞammede bir miķdar hediye peř-keř getiresin tā kim seni atañ meķānına götürüb Ğaderini 'ālī ede dediler. Nüre'd-din **(3a)** ayıtdı:

-Ben bu şey'i etmem. Zira atam baña ol Ğadar māl Ğodu kim ateş baķ böyle iken niçin varıp Ğayrıya başın egib Ğizmet ederim ve Ğükmü altına dāĞil olurum. Yārenleri ayıtdılar:

⁵² Metinde (حطر مز) şeklinde geçmektedir.

Yā Nūre'd-dīn! Böyle deme seniñ divāna girib ıktıđıñ düşmana heybet ve adrine rif' attir. Dostlarına iftiħār⁵³ dır. Velakin sen bilirsın rayındır deyib ol günü ' ays, ' işret, zevķ, řoħbetle geçib aħřam olunca alkıb giderken Nre'd-dīn ayıtdı:

-Bugün siz baña ziyāfet ediñiz ancaķ yarın buyuruñ bizim bağa siz geçin ziyāfet edib meclis dizeyim beser-çeşm deyib tağıldılar. Ol gün geib erte řabaħ Nre'd-dīn ħamāma varıb ħusl edib sorub vālidesine gelib selām verib ayıtdı:

-Ey vālide baña ħazīne⁵⁴ anaħtarların vir. Vālidesi ayıtdı: Neylersin? Ayıtdı:

-Göreyim atam baña ne ķomuřtur bileyim. ıķarıb aña elli anaħtar teslīm eyledi. Varıb tamam elli oda **(3b)** aıb seyr edib gördü. Kimi altın kimi gmş kimi teđārif kimi alāt-ı ħarb ħaymeħāne raħat-pusāť binihāye şyle kim vaşfında insān ħayran olur te' accüb edib andan ħayrı bu adar bağlar bağeler ħānlar ħamāmlar dkkānlar emlāk var idi kim nihāyeti yoķ gönlünden ayıtdı:

- Taħķıķ atam divāne imiş kim bu adar mala mālİK iken varıb Başra mülküne ser-ķard edib başın egib ħidmet⁵⁵ ederdi. Vallah ben ne kimseye baş egerim ve ne ħidmet⁵⁶ ederim. Bu malı ne dketr deyib taşra ıħub ol bağa ve emlāke bir adam vekİL naşib edib kendi bir bağ dşetb zīb  ziynete ħarķ olub buyurdu. Türlü ta' āmlar bişb şurb-nāb ve ceng ve rebāb

⁵³ Metinde (افتحار) şeklinde geçmektedir.

⁵⁴ Metinde (حزينة) şeklinde geçmektedir.

⁵⁵ Metinde (خطمت) şeklinde geçmektedir.

⁵⁶ Metinde (خطمت) şeklinde geçmektedir.

hâzır⁵⁷ edib yârenleri da' vet eyledi. Yârenlere haber⁵⁸ olduқта her biri kendiyle on adam bile getirdiler. Nûre'd-dîn anları merhâbalayıb hoşgörüb ikrâm eyledi. Şofra şamât çekilib türlü türlü nefâyis ta'âmı dizildi. Ta'âm yenildi. **(4a)** Andan şoñra şerbet içilib meclis kuruldu. Şarâb-ı ergüvânı andan meydana gelüb kadehler devr eyledi. Tâ kim küllehü kerem ve hâtırındam oldu. Sâzende ve güyendeler gelib her biri bir türlü sâz ile meclise rişve-nağ oldular. Nûr edib içib minnet oldu. Kimine aţ bağışlayıb kimine altın, kimine kılıç, kimine hançer, kimine kumâş bağışlayıb sâzende ve güyendeye avuçla verib cümlesin râzı eyledi. Tâ kim meclis aħır⁵⁹ oldu herkes kalkıb tağıldı. Erte şabaħ yine gelib anda cem' oldular. Kimi Nûre'd-dînden yağ istedi verdi. Adına hüccet edib kimi hân kimi hamâm istedi verdi. Kimi köle, kimi cāriyye istedi kimi filân adama borcum bu kadar deyib beni bu mecliste men' eder deyib yüz altın, iki yüz altın verdi. Kimine evler alıb esbâblar yapıb giydirdi. Başra şehrinde dostları aħtaları meddâhları çoğaldı. Böyle böyle ez-mân içinde ol **(4b)** mâlîñ altından girib üstünden çıktı başladı cübbehâne⁶⁰ye ve dārâta ez-zamân içinde ne rahat kodu ve ne pusâţ dārât kodu ve ne dōşeme cümlesin fūrūhat edib yârenlere yedirib verdi. Tâ kim yârenleriniñ her biri mâla mâlik oldular bāzargān oldular. Kendinde bir aqçe bir habbe kalmadı. Bu kez kürkleri hālî kilim dōşemeleri şatıb yârenlere yedirdi. Öyle oldu kim arqasındaki libās ve cāmeħābından ğayr nesne kalmadı. Ne altın ne gümüş ve ne metfer bulunmaz oldu. Ol gece efkār ile uyumadı, şabāħ

⁵⁷ Metinde (حاطر) şeklinde geçmektedir.

⁵⁸ Metinde (حبر) şeklinde geçmektedir.

⁵⁹ Metinde (اخر) şeklinde geçmektedir.

⁶⁰ Metinde (نمحا) şeklinde geçmektedir.

olunca taşra çıktı. Yârenlerine kâil ol gelib eṭrafına cem⁶¹ oldu bakıb gördüler. Ol gün ne yemek var ne içmek. Nûre'd-dîn boynun burub melûl maḥzûn oturub düşünür. Yâreniñ biri kâlkıb ayıtdı:

-İcâz-ı tekellümle bañā ḥaber⁶¹ geldi kim 'ayâliñ doğuyor varayım belki bir nesne lazımdır deyib çıkıb gitti. Biri daḥi kâlkıb ayıtdı:

-İcâz-ı tekellümle köyden bir kaç fâḥir⁶² gelmiştir varıb anlar için (5a) ta'âm tedârikin göreyim deyib alıb yürüyordu. Ve'l-ḥâşıl-ı kelâm her biri bir yuşâne ile çıkıb gitti. Bîçâre Nûre'd-dîn yalnız kaldı. Elenmeñ ve ğamnañ olub ettigi işlere bişmân olub atasınıñ vaşiyetin tutmadığına nâdim oldu. Anı gördü kim câriye Enîsü'l-Celîs gelib üzerine dâḥil oldu buyurdu oturdu ayıtdı:

-Enîsü'l-Celîsi görür müsün? Ne ḥâle uğradım deyib mâceraları beyân edib bir aḳçeye muḥtâç olduğun ḥaber⁶³ verdi. Enîsü'l-Celîs ayıtdı:

-Ey aḡa! Ben saña bu kadar naşîḥat eyledim tutmadın göreyim imdi saña ol yârenlerin biri yarar mı? Dedi. Nûre'd-dîn ayıtdı:

-Yâ Enîsü'l-Celîs! Ben bu kadar mâlı ol on adama kim benim yârenlerimdir anlara bezl eyledim ve anların aḥbâblarına ve dostlarına yedirdim verdim. Şimdi elbette anlarıñ yerine ṭoḡrulub varırsam baña bir miḳtar mâl verir anı elimde sermâye edib (5b) ticârete varıb gelirim ma'âş edinirim.

⁶¹ Metinde (حبر) şeklinde geçmektedir.

⁶² Metinde (فاحر) şeklinde geçmektedir.

⁶³ Metinde (حبر) şeklinde geçmektedir.

Enisü'l-Celis sen bilirsin dedi. Nüre'd-din kalkıb ol on yārānıñ birini kaçd eyledi kim anların bu kadar māl mülk emlāk vermiş idi kim her biri bāzargān olub nān ve nişān vermiş idi. Anların birin hāne⁶⁴sine gelib daqqü'l-bāb eyledi. Cāriye kaçıya kaçıb kimdir? Dedi. Nüre'd-din ayıtdı:

-Söyle ağana Nüre'd-din ibn Fazle'd-din kaçıda seni da'vet edib gelsin sözüm vardır. Cāriye varıb ağasına ayıtdı:

-Nüre'd-din saña selām eder sözü vardır. Hemen cāriyenin üzerine aykırıb ayıtdı:

-Var söyle ağam bunda degildir. Cāriye daħi kaçıya varıb ağasının cevābın söyledi. Nüre'd-din elemnāk ve ğamnāk melül ve maħzūn geri dönüb ayıtdı:

Birine daħi varayım oldu kim anda bir şey hāşıl ola sürüb yārānıñ biriniñ daħi kaçısına gelib daqqü'l-bāb eyledi. Cāriye kaçıya kaçıb kimdir? (6a) Dedi. Ayıtdı:

-Var ağana söyle Nüre'd-din selām eder kaçıya gelsin meşveretim vardır. Cāriye varıb yine gelib ayıtdı:

-Ağam bunda hāzır⁶⁵ degildir Nüre'd-din āh edib elemnāk ve ğamnāk olub andan sorub biriniñ daħi kaçısına gelib daqqü'l-bāb eyledi. Ol daħi böyle cevāb verdi. Andan sorub dördüncü yārānıñ kaçısına geldi. Baķıb gördü kim önü şıra kaçıdan içeri edāhil oldu kaçıyı kaçtı cāriye kaçıb kimdir? Dedi. Ayıtdı:

⁶⁴ Metinde (نهحا) şeklinde geçmektedir.

⁶⁵ Metinde (حاطر) şeklinde geçmektedir.

-Var ağana söyle Nüre'd-dîn da'vet eder sözü vardır. İçeriden ağası cāriyeye aykırdı söyle hāzır⁶⁶ degildir. Cāriye daḥi ağam bunda hāzır degildir dedi. Nüre'd-dîn şimdi önüm şıra gelib içeri alırdı var gönder gelsin sözüüm vardır dedi. Meger ol daḥi dehlizde durub diñlerdi ayıtdı:

-Bu gece muḥalli ne sözüñ vardır ğayrı zamān olsun **(6b)** bu ne bādır sözdür ki bu vaḳt söz vaḳti degildir deyib ḳapıyı baḡladı. Ḳaçan kim Nüre'd-dîn ol cevābı istimā' eyledi. Lā ḥavle ve lā ḳuvvete illā bi'llā hi'l 'aliyyi'l-'azīm deyib ḥāyib ve ḥāsen dönüb göñlünde şu'arā gerçek demişlerdir. Beyt, devlet ve iḳbāl içinde her ḳaçan olsa kişi kimisi ḥalıḳ⁶⁷ iñ añadır kimi sekbān olur. Vay aña kim zerre denlü döne iḳbāli añıñ ibtidā yār eḥibbası aña düşmān olur. Şādılıḳda şad hezārān yār ve yārānı olan ğam-ı muḥalli yalnız ḳalır o dem pişmān olur. Raḫat içre kimi da'vet eylesin lebbeyk eder. Yevm deminde her biri bir köşede pinhān olur. Sürüb melūl maḫzūn ḥāne⁶⁸sine varıb ol gece biñ türlü derd ve ğam ile arām eyledi. Şabāḫ olunca dükkānlarına 'azm eyledi. Biri Nüre'd-dîni görünce dükkānı bıraḡıb çıḳıb gitti. Birine gitti görünce işim var gelirim deyib çıḳıb gitti. Birine daḥi varıb namāz ḳılmışım deyib bıraḡıb gizlendi. Her biri bir türlü bahāne **(7a)** ile yüzün şaḳladı aḫir⁶⁹ melūl ve maḫzūn sürüb bir dosta vardı kim andan 'azīz dostu yoḳ idi. Mālınıñ ekşerin aña bezl etmiş idi. Varıb ayıtdı:

⁶⁶ Metinde (حاطر) şeklinde geçmektedir.

⁶⁷ Metinde (حلق) şeklinde geçmektedir.

⁶⁸ Metinde (حانه) şeklinde geçmektedir.

⁶⁹ Metinde (حرا) şeklinde geçmektedir.

-Ey karındaş! Senden ricâ ederim kim baña on altın veresin
anuñla bir kâr edeyim yine getürüb saña teslîm ederim.

Ayıtdı:

-Ey ahmağ on altın baña kandan gelür canım-leş verişim
halk⁷⁰ mālıdır bu. Yürü var git işine var çamur işle deyib
dükkānı kabayıb çıķıb gitti. Nüre'd-dîn bîçāre nādım ve
me'yūs ve meksūru'l-hātır⁷¹ hāne⁷²sine varıb mağmūm ve
maħmūm geçib karar eyledi. Enīsü'l-Celīs görüb ayıtdı:

-Ey ağa! Gördün mü şimdi mālın kıadrını bildiñ mi şimdi
benim cevābıma yaķın oldun mu? Nüre'd-dîn ayıtdı:

-Yaķın oldum zirā yārānlarımdan bir kimse benim yüzüme
bakmadı velakin şimdi ne çāre idelim bize de bir şatacağ şey
kalmadı. Enīsü'l-Celīs ayıtdı:

-Ey gözüm nuru! Çāre budur kim beni götürüb (7b) dellāla
verib fūrūhat edib behāmı alıb eliñde sermāye edesin, kendini
çekib çeviresin, ola kim işiñ rast gele yine beni satın al.
Kaçan kim Nüre'd-dîn ol cevābı istimā' eyledi. Zār zār
ağlayıb ayıtdı:

-Ey gözüm nuru! Vallah firākıña şabr edemem velakin elden
ne gelir? Haķķıñ taķdiri budur deyib ol gece veda'laşıb⁷³
ağlaştılar. Tā kim şabaħ oldu. Nüre'd-dîn gözlerin yaşı
aķarağ Enīsü'l-Celīs'i alıb bazara götürüb tellāla verdi ayıtdı:

-Ey tellāl! Bu cāriye'i bilir misin? Tellāl ayıtdı:

⁷⁰ Metinde (حلق) şeklinde geçmektedir.

⁷¹ Metinde (حاطر) şeklinde geçmektedir.

⁷² Metinde (نهحا) şeklinde geçmektedir.

⁷³ Metinde (دغلسيو) şeklinde geçmektedir.

-Bu ol cāriyedir kim atañ bunu on biñ altına almış idi. Nüre'd-dīn na' m odur dedi. Tellāl alıb ol kadar şabr eyledi kim bazar ıoldu. Ayak üzerine kalkıb ayıtdı:

-Ey pazargānlar ve ey tüccār ve ey aqçe şahibleri! Bu cāriye bir cevher bir ziyā bībahādır ' arzı olan beriye gelsin. Bazargānıñ biri aykırdı çağır benim üzerime dört **(8a)** biñ altına. Tellāl ağız açınca kazaya Vezīr Mu' in çıkageldi. Baqıb gördü kim Nüre'd-dīn cāriyeler bazarında oturur. Su' al etti kim ne ' acerb Nüre'd-dīn bunda gelmiştir elinde bir nesne kalmadı kim gelib cāriye ile derken anı gördü kim tellālın biri aykırib cāriye' i müzād eder. Bazargānlar etrafına kāt ender kāt cem' olmuşlar. Vezīr birinden su' al etti. Kim bu? Ne ma' rekdir kim cevāb verdi.

-Ey vezīr! Bir cāriyye müzād ederler kim anıñ vaşında ' aql zā' il ve gönül hayrān olur adına Enīsü'l-Celis derler. Şāhlara layıktır. Vezīr ayıtdı Vezīr ayıtdı.⁷⁴

-Ey tellāl! Bu cāriye bazargānlardan kimiñdir? Tellāl ayıtdı:

-Ey Vezīr bazargān mālı degildir bu cāriye Nüre'd-dīn ibn Fazlettin Vezīriñdir. Vezīr ayıtdı:

-Bahāsı nice çıktı? Tellāl ayıtdı:

Şimdi qapısı dört biñ dinār açıldı. Vezīr gönlünden ayıtdı:

-Var ise müflis oldu çıkardı cāriye' i şata ancak ben bu cāriye' i ekmek bahā ile alırım. **(8b)** Yok derse zincire taqarım. Tellāla aykırdı:

⁷⁴ Kelime burada iki defa yazılmıştır.

-Getür cāriye'î göreyim. Tellāl cāriye'î Vezîre gösterdi. Vezîr te' accüb edib hüs-n-ü cemāline vallahu hayrān oldu ayıtdı:

-Benim üzerime dört biñ beş yüz altına kaçan kim? Bazargānlar istimā' eylediler geriye çekildiler. Bildiler kimse anı ala her tellāl çağıra gördü kimse bir aqçe ziyāde diyemedi. Vezîr ayıtdı:

-Var şahibine danış. Tellāl Nüre'd-dīne yanaşib:

-Ey ser-Vezîr cāriyyeniñ ol müzād qapısın dört biñ altına açtık, bu zālim gelib beş yüz altın arttırdı dañi kimse arttıramadı. Baña dedi kim var şahibine danış ve ben bilirim kim bu haramzāde cāriyyesinden alıb bir tezkire yazıb verir kim var şarrāftan bu qadar altın al ve şarrāfa verme deyib ta' līm eder. Cāriyyesinden aqçesiz pulsuz alıb hāyib ve hāsır alırsın ve sen bilirsın kim bu haramizādeniñ atañla 'adāveti ezelīdir. Kaçan kim Nüre'd-dīn tellāldan ol cevābı istimā' eyledi. Ayıtdı:

-Şimdi ne çāre (9a) edelim? Tellāl ayıtdı:

-Çāre budur ki ben anda giderim sen dañi anda gelib cāriye'î elimden çekib alıb döküb sökesin dersin kim işte gördün mü seni nice bazara getirib tellāla verdim. Beynim yerine gelsin deyib alıb gidesin. Şoñra ben seniñ için müşteri bulub fūrūhat ederim dedi. Nüre'd-dīn tellālñ cevābın ma' qūl görüb tellāl varıb Vezîre ayıtdı:

-Yā Mevlāy! İşte şahibi geliyor sen onuñla söyleş. Nüre'd-dīn gāzabla gelib cāriye'î tellālñ elinden çekib döküb söküb ayıtdı:

-Kıymetimi bildiñ mi işte yeminim yerine gelsin deyib seni bunda getirdim. Yoħsa ben seniñ bahāna ihtiyāç mıyım deyib alıb gitmek murād eyledik de tellāl cāriye'ı eline teslīm edib ayıtdı:

-Yā Mevlāy! Eger şatmağa getirmişsen işte bahāsı budur, yoħ eger ğarez için getirmişsen al götür. Ben 'acebe ben kıaldım kim sen bu cāriye'ı nice şatarsın seniñ hānende ola sarayıñ sübürttesi **(9b)** bunuñ bahāsı eder dedi. Amma Vezīr-i haramizāde ol hāli gördü. Murād eyledi kim Nūre'd-dīn evde Nūre'd-dīn ğazaba gelib dönüb anda olan bazargānlara baķıb ayıtdı:

-Vallah bunlarıñ hātırı⁷⁵ olmasaydı görürdüñ seni ne hāle bıraķırdım. Bazargānlar Nūre'd-dīne işāret edib kıuma eylediler. Zirā bazargānlar ve cümle şehriñ halkı⁷⁶ Nūre'd-dīn'i severlerdi. Atası hātır⁷⁷ için Vezīr Mu'ın bu'z ederdi. Vezīr-i haramzāde Nūre'd-dīn'i söküb ehl-i topuza urunca Nūre'd-dīn el şalıb vezīri kemerinden kıapıb çekib atından zemine yıķıb ol kıadar urdu kim keşkege döndürdü. Aña daħi rażı meger yağmur yağmış idi çamur idi ol çamurun içine başub yüzün gözün libāsıñ heb çamur ile boyadı. Yüzüne gözüne şaķalına sürdü meger vezīr ile anķol var idi. Nūre'd-dīne hücūm etti kim oralar bazargānlar vesā'irleri kıomayıb ayıtdılar:

-Karışmañ **(10a)** anlarıñ biri vezīr ve biri vezīr oğludur. Meydana şulħ olur soñra peymān-ı cevāb verilmez deyib kıumdular amma Nūre'd-dīn vezīri helāk mertebesıyla bıraķıb

⁷⁵ Metinde (طریحا) şeklinde geçmektedir.

⁷⁶ Metinde (حلقى) şeklinde geçmektedir.

⁷⁷ Metinde (حا طر) şeklinde geçmektedir.

cāriye'î alıb hâne⁷⁸sine gitti. Geceden geç vezîriñ 'aqlı başına geldi baķıb gördü kim üç renk olmuş. Çamur kıara, kar kırmızı, libās beyaz. Bu halle kalkıb bir baş sultān-ı Başra Melik Muḥammede bin Süleymān dīvānına gelib dād feryād edib ol halle zār zār ağladı kaçan kim Melik Muḥammed vezîri ol hâlde gördü ğazab ve celāle gelib ayıtdı:

-Saña bu işi kim eyledi? Vezîr ayıtdı:

-Her kim saña Mu'ın ve düvelinñe nāzır⁷⁹ olur hāli böyle olur. Melik Muḥammed ayıtdı:

-Söyle göreyim saña bu işi kim eyledi? Tā kim anı helāk ve 'ayālin esîr ve mālın ğāret ettireyim. Vezîr ayıtdı:

-Ey Melik Muḥammed! Ben bugün bazara vardım kim bir cāriyye alayım kim maṭbaḥa⁸⁰ hıdmet⁸¹ eylesin. Kaçan kim anda vardım gördüm kim tellāl bir cāriye müzād eder. Amma öyle cāriyyedir kim ne gözler görmüş ve ne kulaķlar (10b) anıñ gibi cāriyeniñ methin istimā' etmiştir. Su'al ettim bu cāriye kimiñdir? Haber⁸² verdiler kim Nüre'd-dīn bin Fazle'd-diniñdir. Melik, filān zamān sen vezîr Fazle'd-din'e on biñ altın vermiş idiñ kim seniñçin böyle bir cāriye alsın ol zamān bu cāriye'î aldı kim saña getire anı saña revā görmedi. Oğluna revā görüb verdi kim anıñla zevķ ede. Kaçan kim vezîr vefāt eyledi ol haramizāde oğlan atası mālın faşķ-ı fücūra şarf edib tā kim müflis oldu. Bir aķçeye muhtāc oldu. Bugün cāriye'î çıkarıb tellāla verdi idi kim fūrūḥat ede.

⁷⁸ Metinde (نهحا) şeklinde geçmektedir.

⁷⁹ Metinde (ناظر) şeklinde geçmektedir.

⁸⁰ Metinde (مطبغه) şeklinde geçmektedir.

⁸¹ Metinde (حظمت) şeklinde geçmektedir.

⁸² Metinde (حبر) şeklinde geçmektedir.

Müzâttâ câriye dört biñ altına çıkmış iken ben kuluñ beş biñ altına çıkardım aña ayıtdım:

-Ey oğlum! Ben câriye'î efendimiz Melik Muhammed bin Süleymân için isterim kim aña lâyıkdır. Kaçan kim ol haramizâde bu cevâbı istimâ' eyledi ayıtdı:

-Ey Pîr-i Maḥsûn! Ben anı gāvurlara ne şaraya şatarım saña şatam. Ben ettim efendim. Melik Muḥammediñ sensen (11a) cezâsı bu mudur kim sen anıñ atañ anıñ devletinde nâz-na'im ile geçindiñiz. Bu cevâbı istimâ' edib beni aşımdan zemine yıķıb ol kadar urdu kim helâk mertebesine bıraktı. Beni çamura şokub işte bu hâle şaldı. Şandı kim helâk oldum bıraktıb gitti. Ey Melik benim murâdım ol câriye'î sen sulṭânım için almaķ idi kim seniñ devletiñe layıķ idi deyib zâr zâr ağladı. Kaçan kim Melik Muḥammed bu cevâbları istimâ' eyledi. Ğazab ve celâle gelib 'âlem gözüne zulumât oldu. Dönüb cellâda emr eyledi. Ayıtdı:

-Var Nûre'd-dîn'i ḥâne⁸³sin baş, Nûre'd-dîn'i kayd-ı bend eyle yüzi üzerine sürüyerek bunda gör câriye'î me'â ḥuzûruma ḥâzır eyle. Cellâd peser-çeşm deyib kırķ adam silâhlandırıp gitmekte meger Melik Muḥammediñ kaçıcılarından kaçıcı adına Sencer derlerdi. Sâbıķa Vezîr Fazle'd-din'iñ kölesi idi. Bu ḥâli görüb şabr etmeyib sürüb sür'atle gelib Nûre'd-dîn'iñ kaçısın kaçtı. Nûre'd-dîn (11b) çıkıb Sencer'i görüb ḥâlin şordu. Sencer ayıtdı:

-Yâ Mevlây! Bunda ne durursun kim Melik Muḥammed helâkına kaçd edib üzerine cellâd ile kırķ adam ile ta'in

⁸³ Metinde (حانه) şeklinde geçmektedir.

eyledi. Durma cāriye'î al cān ḥalāş⁸⁴ eyle kırk adam ta'în eyledi. Durma cāriye'î al cān ḥalāş⁸⁵ helāk olmazdan evvel deyib el şalıb kırk altın çıkarıb verdi. Ayıtdı:

-Bundan ğayrı olsa cümlesin vir, virdüm ancak duracak maḥal degildir. Cān ḥalāş⁸⁶ eyle dedi Nüre'd-dīn'îñ rengi taġyır⁸⁷ olub varıb Enīsü'l-Celīs'e bildirib kalk önüme düş cān ḥalāş⁸⁸ edelim deyib ol sa'at ḥāne⁸⁹'i bıraķıb sürüb Şaṭṭü'l- Arab'a geldiler. Ḥaķ te'ālā anları setr eyledi. Anda gelince gördüler bir kimi ol sa'at Baġdad'a aḥir⁹⁰ cān anıb gemiye girib ol sa'at aķıb 'azm-i Baġdat eylediler. Ḥaķ te'ālā bir eyyām verdi uçub uçub gittiler deyib şehirzād baķıb gördü kim şabāḥ oldu söküb (12a) edib ayıtdı:

-Eger Şāh beni helāk etmezse yarın gece bu ḥikāye'î tamam ederim. Göresin anlarıñ başına ne 'aceb serġüzeşt gelecektir? Şāh göñlünde vallah ben anı helāk etmem tā kim göreyim bunlarıñ aḥiri⁹¹ neye varır andan helāk ederim. Zirā 'avratlarda vefā yoķtur onların işi cümle ḥile ve mekrdir deyib ol gece geķib kaçan kim gece oldu. Dünyazār hemşiresine ayıtdı:

-Ey hemşire! Şehirzād bize naķl eyle görelim Nüre'd-dīn ile Enīsü'l-Celīs aḥvāli neye varacaķtır? Şehirzād peser-çeşm deyib andan ayıtdı:

⁸⁴ Metinde (خلاص) şeklinde geçmektedir.

⁸⁵ Metinde (خلاص) şeklinde geçmektedir.

⁸⁶ Metinde (خلاص) şeklinde geçmektedir.

⁸⁷ Metinde (تعير) şeklinde geçmektedir.

⁸⁸ Metinde (خلاص) şeklinde geçmektedir.

⁸⁹ Metinde (نهجا) şeklinde geçmektedir.

⁹⁰ Metinde (اخر) şeklinde geçmektedir.

⁹¹ Metinde (حرط) şeklinde geçmektedir.

-Ey Şâh! Ol zaman kim Nûre'd-dîn Enîsü'l-Celîs ol gemiye girib 'azm-i Bağdâd'a eylediler. Hâlâş⁹² olduklarına şâdhürrem olub gittiler. Anlar gitmekte amma bu tarafından Melik Muhammediñ ta'yîn ettiği cellâd kırk adam ile sürüb Nûre'd-dîn'in hâne⁹³sine gelib başıb içeri edâhil oldular gördüler leyse fi'd-dâr ğayra diyârhâne⁹⁴de haşır bile yok. Arayıb kimse bulmadılar. Qonşulardan su'al eylediler anlar daği haberimiz⁹⁵ (12b) yoqtur deyib cevâb verdiler. Bu kez birbirine ayıtdılar:

-Elbette haberdâr⁹⁶ olub bir yerde pinhân olmuşlardır. Ancağ gerektir kim Şâhımızñ fermâniñ yerine getirib hâne⁹⁷sin yaqalım ma'kül görüb ol sa'at ellerine qazma kürek alıb Nûre'd-dîn'in hâne⁹⁸siñ yere yıqıb yer ile beraber eylediler. Andan soñra varıb Melik Muhammede hâli beyân eylediler. Melik Muhammed şehirde hâli münâdi nidâ etti kim her kim Nûre'd-dîn'i bulub getirir ise şâhın biñ altını in'âmı vardır. Her kim şaqlarsa başı vebâli gider deyib nidâ eylediler. Bûnlar Nûre'd-dîn'i aramaqta amma bu tarafından Nûre'd-dîn ile Enîsü'l-Celîs sürüb tâ kim bir gün Bağdâda gelib vâşıl oldular. Re'is ayqırdı:

-Ey qavim! Size müjde işte Bağdada gelib vâşıl olduñuz bu dehşet ibâda geldiñiz. Gemide olanlar şâd olub Bağdad'ın qaribinde olan baqları seyr edib ve şahrada olan qar-çemen gülü gülistânı görüb hayrân oldular. Meger bahâr eyyâmı idi.

⁹² Metinde (خلاص) şeklinde geçmektedir.

⁹³ Metinde (نهحا) şeklinde geçmektedir.

⁹⁴ Metinde (نهحا) şeklinde geçmektedir.

⁹⁵ Metinde (حبرمز) şeklinde geçmektedir.

⁹⁶ Metinde (حبردار) şeklinde geçmektedir.

⁹⁷ Metinde (حانه) şeklinde geçmektedir.

⁹⁸ Metinde (حانه) şeklinde geçmektedir.

(13a) Şahrâlar çiçeklerle tezyîn olmuş gemide olanlarıñ çoğu çıkıb şehre gittiler. Nüre'd-dîn daħi Enīsü'l-Celis ile gemiciye beş altın verib taşra çıktılar. Ol çemenzâr üzerinde yürüyüb vara vara taqđır-i hüdâ anları sürüb bir mu'azzam bağ-ı cennet-abâdîñ kapısına getirdi. Bağıb gördüler bir müzeyyen bağ ve duvarları mükellef amma kapısı bağlı. Kapınıñ iki tarafında şuqalar döşenmiş üzerine eşcâr sâye şalmış öñünden bir şu çağlayıb revân olur. Varıb ol şuda ellerin yüzlerin yıqayıb Nüre'd-dîn ayıtdı:

-Yâ Enīsü'l-Celis! Gel çıkıb bu şofada oturub bir miqtar raħat olalım. Andan kalkıb şehre dâhil olalım. Enīsü'l-Celis ma'kül görüb çıkıb ol şofalarıñ birinde qarâr edib raħat oldular. Ol bađıñ ziynetine bağıb gördüler kim bađıñ içinde bülbül ve fâhte ve kıumru şadâları gelir. Şafâ kesb edib bir miqtar ni' met çıkarıb yediler. Meger ol bağ Halîfe⁹⁹ Harunu'r-Reşîdîñ bağı ve 'işret (13b) gâhı idi. Ol bağda bir kaşr var idi kim aña kaşrü'l-temâşîl derlerdi. Halîfe¹⁰⁰ ne zamân elemnâk olsa ümerâ' vezerâ nüdâmasıyla ol bağa gelib ol bađıñ gül gülistanı seyr edib ve elhân merâğın istimâ' edib ferahnâk ve zarbnâk olub elemlî zâ'il olurdu. Andan ol kaşra dâhil olub meclis kıurub nüdâmâsıyla 'işret ederdi. Râvî öyle rivâyet eder kim vaşşâflar anıñ vaşfında hayrân ve meddâhlar methinde büryân olurdu. Ol kaşra seksen şubbâk yaptırmış idi. Her cânibde yirmi şubbâk üç cânibi nehr-i dicle seyr ederdi. Bir cânibi bağı seyr ederdi. Ve her şubbâkıñ öñünde bir kıandîl var idi kim altından dökme içinde bir ritl zeyt yağı yanardı. Andan ğayrı üç yüz altmış künekdesi ve bâdgeri var

⁹⁹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁰ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

idi kim andan kaşra rüzgâr işlerdi. Kaşan kim Hâlîfe¹⁰¹ anda gelse ol kaşrı zeyr-i ziyûra ğarķ edib ol kandilleri ve şem'âları (14a) yaşarlardı kim ziyâsı on iki fersah yerden görülürdü. Hâlîfe¹⁰² anda şoşbet edib Hâlîfe¹⁰³'i añlardı. Ol bağıñ bir ba' bânı var idi kim aña Şeyh İbrahim derlerdi. Bir pîr idi amma ğayet şâlih zâhid ve 'âbid adam idi. Kaşaya Şeyh İbrahim ba' z zaman hâcet için şehre vardıkda gelib bağ kapısında ba' z seyirciler görürdü. Kendileriyle fâhişe 'avratlar anda ol şofalarda 'işret ederler. Şeyh İbrahim varib Hâlîfeye¹⁰⁴ bildirdi. Hâlîfe¹⁰⁵ aña tenbih etmiş idi kim şimden geri ayağıñ kapısında her kimi görürsen istersen 'afv eyle. Ne işlersen işle deyib eline fermân yazıb verdi. Kaşaya ol gün Şeyh İbrahim bir hâcet için gitmiş idi. Ol zamân gelib gördü kim bağıñ kapısında şofa üzerinde bir yigit ve bir 'avrat birbirine şarılıb yatarlar göñlünde ayıtdı:

-Bunlar var idiyse Hâlîfeniñ¹⁰⁶ baña fermân verdigin istimâ' etmiş derler imdi (14b) imdi ben bunları ol kadar dögegim ğayrıları istimâ' edib haşşa alalar. Varib bir mıtrâķ getirib üzerlerine varib elin kaldırdı kim o da gine göñlünden ayıtdı:

-Sen bunları urarsın mebādā bunlar ğarîb aķir¹⁰⁷ memleket halkı¹⁰⁸ndan olalar kim felek anları bu diyâra bırakmış. İmdi evvel bunları uyandırıp haberlerin alayım eger bu diyârıñ halkı¹⁰⁹ iseler cezâların vereyim eger ğarîb iseler inşâf

¹⁰¹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁰² Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁰³ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁴ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁵ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁶ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁷ Metinde (حرا) şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁸ Metinde (حلق) şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁹ Metinde (حلقى) şeklinde geçmektedir.

degildir. Ancak kovarım gitsinler ve naşihat ederim. Şimden geri bu işi etmeyeler deyib maṭra bırakıb varıb yüzlerinden örtüyü kaldırıp baķıb gördü kim ay ile güneş bir yere gelmiş iki maḥbûb-ı zamân afet-i devran fâriḡu'l-bâl yatırlar te' accüb edib ḡayrân oldu. Zirâ Nureddin henüz on sekiz yaşında idi. Ay ve güneş anıñ ḡüsnüne ḡayrân olurdu. Enîsü'l-Celîs daḡi kezâlik Şeyḡ İbrahim yine yüzlerin örtüb varıb Nûre'd-dîn'iñ ayaḡıñ urdu. Nûre'd-dîn (15a) göz açıb baķıb Şeyḡ İbrahim'i görüb şıçrayıb oturdu ayıtdı:

-Ey 'amm-ı 'azîm! Bizi mübâla bıraktıñ bizler ol kimse degiliz ki seniñ gibi 'azîz bizim ayaḡımızı övesin. Ancak Ḥaḡ te' âlâ saña ecrin versin. Şeyḡ İbrahim ayıtdı:

-Ey oḡlum! Baña ma'lûm oldu kim sizler ḡarîb sen ancak ḡan'ı diyârdan olursunuz? Nûre'd-dîn ayıtdı:

-Ey 'emmi! Bizler büyük yerden oluruz. Devlet ve sa'âdetden ayrılıb felek ṭabancasına uğrayıb mâl ve mülkten ayrılıb ve diyârdan cüdâ düşüb tâ kim gelib bunda iriştik. Ancak ne vâḡı' oldu kim sen gelib bizi su'âl edersin? Şeyḡ İbrahim ayıtdı:

-Ey oḡlum! Çünkü ḡarîbsiz ḡoş¹¹⁰ geldiñiz şafâ geldiñiz bizi müşerref eylediñiz. Ancak ey oḡlum! Buyuruñ bâḡa dâḡil¹¹¹ oluñ gül gülistânı eşcâr ve ethâr-ı ṭuṭı ve afâr seyriñ ediñ. Nûre'd-dîn peser-çeşm deyib Şeyḡ'e du'â edib ayıtdı:

-Ey Şeyḡ! Ma'zûr olsun bu baḡ kimiñdir? Şeyḡ ayıtdı:

¹¹⁰ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

¹¹¹ Metinde (دا حل) şeklinde geçmektedir.

-Bu bağ benim mülkümdür (15b) dedi kim havf¹¹² etmeyib gireler. Halifeniñ diye belki havf edib girmezler anıñçün benimdir dedi. Şeyh kapıyı açıb anları içeri aldı kaçan kim bāğa dāhil¹¹³ oldular baķıb ne gördüler. Bir bāğ-ı behişt abād ve bir gülistān-ı hürrem abād kim her köşesi bir rıza-i cennet ve her köşesi bir gülşen-i dārü'l-cinān bir bāğ-ı Firdevs biri ve bir gülşen-i hor' ayn servi çınarları baş başa vermiş ve şāğ mermerleri kol kola şalmış meyvehā-yı günāgün ve gülleri hadden efzūn tuñileri güyā ve bülbülleri şeydā ve kumruları hoş¹¹⁴ şadā. Kaçan kim Nüre'd-dīn ile Enīsü'l-Celīs ol bağı seyr edib eşcārın ve gülzār temāşā eylediler vallaha hayrān oldular. Nüre'd-dīn ayıtdı:

-Ey Şeyh! Bizi hāktan getirib ihsān eylediñ kim bizi bu bāğa dāhil eylediñ. Yüzümüzden gelmez kim saña hıdmet¹¹⁵ tekliñ edelim. Ancaķ al bu iki altını gönder bizim için et ekmek vesā'ir yiyecek alıb gelsin. Şeyh İbrahim iki altını alıb göñlünden bunlar (16a) ancaķ yarım altınlıķ şeyi yerler. Baķisi baña qalır deyib varıb bir miķtar kebāb ekmek helva meyve alıb bir hāmmāla yükletib alıb götürdü. Bir buçuķ altın kendine qaldı amma Şeyh İbrahim bazara gidince Nüre'd-dīn ile Enīsü'l-Celīs qalķıb ol bāğın içinde cüst- ü cü edib her tarafın seyr temāşā eylediler. Qazāya ol qaşrın önüne uğradılar kim Halīfeniñ¹¹⁶ qaşrı ve ' işretgāhı idi. Kaçan kim ol qaşrın bināsın vezīrine tayin gördüler te' accüb eylediler. Enīsü'l-Celīs ayıtdı:

¹¹² Metinde (حوف) şeklinde geçmektedir.

¹¹³ Metinde (دا حل) şeklinde geçmektedir.

¹¹⁴ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

¹¹⁵ Metinde (حظمت) şeklinde geçmektedir.

¹¹⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

-Bu aşrıñ aşrası böyle ‘acaba ierisi nice olmak gerektir. Ancak elbette bu aşra girib ierisin temāşā ederiz. Nūre’d-dīn ayıtdı:

-Nice girersin? Enīsü’l-Celīs ayıtdı:

-Şeyh İbrahim geldikte andan ricā ederiz bu aşrı açsın girib bu aşrda bu gece egleniriz şaba şahre dāhıl¹¹⁷ oluruz. Nūre’d-dīn ma’kūl görüb hemen iş gör deyib bu muşāhabette iken Şeyh İbrahim gelib bir oyun büryān ekmek elvā türlü meyve getirdi. (16b) Nūre’d-dīn ayıtdı:

-Ey Şeyh! Saña zamet verdik. Şeyh ayıtdı:

-Vallah ey olum! Bizi müşerref eylediñiz. Enīsü’l-Celīs ayıtdı:

-Ey Şeyh! Sen dersin kim bu ba benimdir pes ba bu aşr kimiñdir? Şeyh İbrahim gönünde ayıtdı:

-Ben bunlara dedim kim bā benimdir şimdi desem aşr benim degildir olmaz. Ancak derim kim aşr dai benim. Enīsü’l-Celīs ayıtdı:

Ey Şeyh! Bizler seniñ misāfiriñ oldu çünkü bu aşr seniñ mülkündür niin açmazsın? Tā kim girib temāşā edelim. Şeyh İbrahim hicāb eyledi benimdir demiş oldu. Nā ‘ila alıb vārib anatarları¹¹⁸ götürüb aşrın apıların açtı, buyuruñ dedi. Bismillah deyib aşra dāhıl oldular. Baıb ne gördüler? Temāşāsından gönüller ayrān ve diller ser-gerdān olur. Ol aşrıñ erafında seksen şübbāk altından her şübbākın önünde bir altın andīl Nūre’d-dīn ile cāriye ayrān olub aldılar.

¹¹⁷ Metinde (داحل) şeklinde geçmektedir.

¹¹⁸ Metinde (انحتر لرى) şeklinde geçmektedir.

Şübbākîñ birin açıb geçib qarar edib ol ta'âmdan yiyib Hâkka şükür (17a) eylediler. Oturub oturub ol bāğîñ eşcārın ve gülzārın seyr ederken Nüre'd-dîn dönüb ayıtdı:

-Ey Şeyh! Küstâhlık olmasın bir miqtar şaraba cārîñ var mıdır? Şeyh ayıtdı:

-İşte şaraba tolu şudur deyib gösterdi. Nüre'd-dîn ayıtdı:

-Ben senden şu şarābîñ su'al etmem. Hamr¹¹⁹ şarābîñ su'al ederim. Şeyh ayıtdı:

-E'uzubillah menğazaballah ey oğlum! Ben bir zāhid ve 'ābid adamım on üç haccım vardır deyib bundan soñra bu işi edemem gerektir ki anıñ ismiñ lisāna getiremem. Ben istimā' etmişim her kim anı getirirse la'net aña vācib olur. Ayıtdı:

-Ey Şeyh! Luṭf eyle saña iki cevābım söyleyim. Şeyh ayıtdı:

-Söyle. Nüre'd-dîn ayıtdı:

-Bu eşek kim bu bāğîñ köşesinde bağıdır ol eşek götürüsü saña andan ne zarar olur? Şeyh ayıtdı:

-Yok baña andan zarar yoktur. Nüre'd-dîn ayıtdı:

-Ey Şeyh! Bu merkebe süvār ol işte saña üç altın merkebiñ üzerine bir hırc¹²⁰ kıo var meyḥāneye¹²¹ kimi rast (17b) rast gelirsən de kim bu altını al, var baña iki altına iki desti şarāb toldur götür ol adam varıb getirdikte her birin hırcuñ¹²² bir cānibe kıorsun. Merkebi sür bunda getir bunda geldikte merkebiñ arqasından alırsın. Anı getirmemiş olursun ve hem

¹¹⁹ Metinde (حمر) şeklinde geçmektedir.

¹²⁰ Metinde (حرج) şeklinde geçmektedir.

¹²¹ Metinde (میحانیه) şeklinde geçmektedir.

¹²² Metinde (جكحر) şeklinde geçmektedir.

bizim hâcetimizi bitirib hâşırımızı¹²³ yabarsın. Eger ben ğarîb olmasam varıb alıb getirirdim. Ancağ ğarîbim bu vilâyetiñ yolların bilmem dedi. Kaçan kim Şeyh İbrahim Nüre'd-dînden bu cevâbları istimâ^ç eyledi. Tebessüm edib ma^ç rifetine ve faţanetine te^ç accüb eyledi. Ayıtdı:

-Vallah ey oğlum! Seniñ gibi kâmil ve zarıf görmedim. Kalkıb üç altını alıb merkebine süvâr olub şehre varıb meyhâneniñ¹²⁴ birine gelib daqqu'l-bâb eyledi. Meyhâneci¹²⁵ çıkıb nedir dedi? Şeyh ayıtdı:

-Al bu altını boz baña on dirheme döndür ve iki desti şarâb hamr¹²⁶ü'l-^ç itbağ taldur getir dedi. Meyhâneci¹²⁷ peser-çeşm deyib varıb iki desti şarâb (18a) taldurub on dirhem getirib teslim edib destileri hurca kodu. Şeyh İbrahim şâd-şürrem iki bucuğ altın kendine kaldı. Sürüb bâğa gelib Nüre'd-dîn ile cârîyye kalkıb şarâbı aldılar. Nüre'd-dîn ayıtdı:

-Ey Şeyh! İşte şimdi göñlümüzü yaptıñ ve kalbimizi mesrûr eylediñ. Ancağ el ihsân bi't-tamâm gerektir kim iyiligi başa dek edesin. Şeyh nice Nüre'd-dîn ayıtdı:

-Bu şarâb el'an meclis ister kim tamâm ola. Şeyh ayıtdı:

-Kalk benimle seniñçün kapımı açayım. Her ne lâzım ise çıkarasın. Nüre'd-dîn kalkıb Şeyh Halifenin¹²⁸ hazinesin¹²⁹ açtı. Nüre'd-dîn girib billur şürâhiler, cevâhir kadehlerden, necef bâdiyeler, altın şem^ç dânlar, kâfur mumlar, türlü türlü

¹²³ Metinde (حاطر مزى) şeklinde geçmektedir.

¹²⁴ Metinde (ميحانه تك) şeklinde geçmektedir.

¹²⁵ Metinde (ميحانه نجى) şeklinde geçmektedir.

¹²⁶ Metinde (حمر) şeklinde geçmektedir.

¹²⁷ Metinde (ميحانه نجى) şeklinde geçmektedir.

¹²⁸ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹²⁹ Metinde (حزينة سين) şeklinde geçmektedir.

şarāba muṭābīk mezeler çıkarıb meclis kırdular. Şeyḫ İbrahim varıb türlü meyve getirib önlerine döktü. Nūre'd-dīn ile Enīsü'l-Celīs oturub şarāb nūş edib şöḫbet eylediler. Tā kim aḫşām¹³⁰ vaḫt-i zullām oldu. Şeyḫ İbrahim gelib kaçra çıkıb (18b) gördü kim içib mest olub şöḫbet ederler. Şeyḫi görünce teklīf eylediler. Şeyḫ ma'āzallah deyib ictināb eyledi. Enīsü'l-Celīs, Nūre'd-dīne ne dersin ben aña bu gece şarābdan içirsem? Nūre'd-dīn edemezsin bu 'ābid ve zāhid kimsedir. Şarābıñ adıñ lisāna getirmez. Kıanda kıaldı kim nice Enīsü'l-Celīs ayıtdı:

-Ben aña içirsem baña aferin eder misin? Nūre'd-dīn ayıtdı:

-Dey imdi göreyim seni. Enīsü'l-Celīs ayıtdı:

-Şimdi ben anı teklīf ederim gelir oturur ancaḫ sen bir iki cām nūş eyle andan başın yere kıoyub uyumaḫ şūretin göster añı içirmeḫ nice olur. Nūre'd-dīn ma'ḫūl görüb kıoma göreyim seni ne işlersin dedi. Enīsü'l-Celīs dönüb Şeyḫ İbrahime baḫıb ayıtdı:

-Ey Şeyḫ bundan cā'iz midir kim biz seniñ mişāfiriñ olalım ve kaçrında oturub kaçrındaşıñ üzre olalım? Sen uzaḫtan durursun bizi (19a) yalnız kıorsun. Gelsen bizimle otursan cūnla şarāb içmezsiñ müşāḫabet eyleseñ olmaz mı? Kıaçan kim Şeyḫ İbrahim cāriyeden ol cevābı istimā' eyledi. Baḫıb gördü kim içib mest olmuş yanaḫları erḫuvāna dönüb gözler süzülüb nergis mestāna dönmüş göñlünden ayıtdı:

-Ben varıb anlarla oḫursam baña ne zarar gelir? Çünkü teklīf ederler. Varıb oḫurub bu nigār 'ālemiñ cemālin seyr edeyim.

¹³⁰ Metinde (احشام) şeklinde geçmektedir.

Cihānda aña benzer hüs-n-ü cemāl görmedim deyib kalkıb
meclise gelib ‘ışk edib anlardan el’ırağa yerde oturmaq
murād eyledi. Nüre’d-dīn ayıtdı:

-Ey ‘emmi! Beni sorsan beri gel deyib der dimez meclise
getirib muqābil karar eyledi. Nüre’d-dīn bir cām şarāb
toldurub ayıtdı:

-Ey ‘emmi! Bu üzüm şuyundan bir kadeh nüş etsen olmaz
mı? Şeyh ayıtdı:

-E‘uzu¹³¹ billahimine’ş-şeytani’r-racīm. Ey oğlum! Ben
şarābdan çoktan tövbe etmişim. Benim on üç haccım vardır.
Nice bu işi edeyim? Nüre’d-dīn ayıtdı:

-Bu üzümdeñ degil midir? Şeyh ayıtdı:

-(19b) Ne‘m. Nüre’d-dīn ayıtdı:

-Ey Şeyh! Üzüümü yersiñiz ve bekmezin ve sirketin yersiñiz
besençün hamr¹³² olduğu zamān andan ictināb edersiñiz. Şeyh
ayıtdı:

-Harām olduğu için andan ictināb ederiz. Nüre’d-dīn ayıtdı:

-Sen istimā‘ kim ‘ākıldır demişlerdir. Beyt-i cihānda her ne
kılсан ey birāder? Hüdā¹³³ ‘afv eder ol ‘aşanı elbet velākin bu
ikisin etme. Zinhār Hüdā¹³⁴ ya şirk ile halka¹³⁵ müferret kaçan
kim Şeyh İbrahim Nüre’d-dīniñ şehrin istimā‘ eyledi ayıtdı:

¹³¹ Metinde (اعز) şeklinde geçmektedir.

¹³² Metinde (حمر) şeklinde geçmektedir.

¹³³ Metinde (حداء) şeklinde geçmektedir.

¹³⁴ Metinde (حداء) şeklinde geçmektedir.

¹³⁵ Metinde (حلقه) şeklinde geçmektedir.

-Ey oğlum! Ma‘kūl söylediñ ancak ben Allah’ın haram ettiği nesne‘i etmem. Ben anuñçün sizden geri çekildim. Bilirim baña etmediğim nesne‘i teklif edersiniz. Nüre‘d-din ayıtdı:

-Sen bilirsin bir saña güç etmezüz ancak muradımız bizim ile bile oturub muşahabet edesin deyib çekib o cāmı nüş edib cāmı Enisü‘l-Celis’e verib ayıtdı:

-Yâ Enisü‘l-Celis! Eger Şeyh İbrahim içmezse tıdurdur ben anıñ yerine on cām içirim (20a) dedi. Enisü‘l-Celis tıdurdurub biri biri üzerine on cām verdi. Nüre‘d-din içti amma on cāmı ancak bir cām şarab gelirdi. Andan kendin müstelife olub yıkılıb yattı. Enisü‘l-Celis ayıtdı:

-Ey Şeyh! Gördün mü Nüre‘d-diniñ ef‘alin? Her zamân böyledir bir kaç cām kim içer lâ ya‘kul olub yaatur ben yalnız kalırım şimdi kim benimle oturub eğlenir. Şeyh ayıtdı:

-Ey hātun¹³⁶ elim çekem ben seniñle oturub eğlenirim hātırın¹³⁷ hoş¹³⁸ etti. Ey Şeyh! İşte bu yaşıdır ancak yarın sabah kalğar ‘aqlı başına gelir. Şeyh ayıtdı:

-Sen daħi kalan şarabı iç yanında hāb¹³⁹ dedi. Enisü‘l-Celis ayıtdı:

-Ben nice yaatarım bozuk şafā‘i korum ancak seniñle şöhet edib zevk ederiz tā kim ‘aqlı başına gelince. Şeyh ayıtdı:

-Öyle olsun. Enisü‘l-Celis ayıtdı:

-Eline cām alıb tıdurdurub ayıtdı:

¹³⁶ Metinde (حاتون) şeklinde geçmektedir.

¹³⁷ Metinde (حاطرن) şeklinde geçmektedir.

¹³⁸ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

¹³⁹ Metinde (حاب) şeklinde geçmektedir.

-Ey Şeyh! Kerem eyle benim hâtırım¹⁴⁰ için bu cāmı nūş eyle beni hacl¹⁴¹ düşürme tā kim seninle bu gece şöhet edelim. Şeyh ayıtdı:

(20b) -E^c uz¹⁴² ubillah ben tövbeliyim. Enīsü'l-Celīs ayıtdı:

-Ey ağa! Bundan saña ne zarar vardır deyib öyle bilesin kim şarāba bağan içenler ile berāberdir. Eger bunu içen Rabbiñe istiğfār eylesen yine günāhiñ 'afv olur. Zirā Hakk Te'alā ğafūr, rahīmdir deyib hāh nā hāh rāzı edib yemīn etti kim bu sırrı şaklaya bir kimseye keşf etmeye. Şeyh elinden cāmı alıb ayıtdı:

-Eger Halife Harunu'r-Reşīd baña ğazab edib katlime fermān eylese içmezdim velikin seniñ hâtırıñ¹⁴³ için zirā ğarībsin hâtırıñ¹⁴⁴ meksūr olmasın deyib elinden alıb seniñ muhabbetiñe ve gözleriniñ 'aşkına deyib cāmı nūş edib cāmı eline şunub batır deyib batırdı. Enīsü'l-Celīs tekrār cāmı taldurub bunu daħi ey Şeyh bundan ğayrı yoħtur deyib kerem eyle elimi döndürme deyib eline şundu. Şeyh alıb anı daħi nūş eyledi. Yine cāmı eline şundu tekrār taldurub ayıtdı:

-Ey üç itimāt müsteħabtır anıñla muhabbet tekmīl olur **(21a)** deyib eline şundu. Anı daħi elinden alıb nūş eyledi. Tekrār taldurub ey ayıtdı:

-Ey Şeyh! Bunuñ biri biñ ve biñi birdir. Al bunu daħi nūş eyle tā kim saña neş'et hāşıl olsun deyib eline şundu. Şeyh eline alırken Nüre'd-dīn şıçrayıb oħurdu şapħa baķıb ayıtdı:

¹⁴⁰ Metinde (حا طرم) şeklinde geçmektedir.

¹⁴¹ Metinde (حجل) şeklinde geçmektedir.

¹⁴² Metinde (اعز) şeklinde geçmektedir.

¹⁴³ Metinde (حا ترك) şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁴ Metinde (حا ترك) şeklinde geçmektedir.

-Bu ne hâldir sen demedin mi ben tövbeliyim benim on üç haccım vardır. Meger sen içermişsin bu ne hikmettir. Kaçan kim Şeyh İbrahim ol hâli gördü bildi kim cāriye ile meşveret edib şala eylediler. Hacl¹⁴⁵ olub başın zemîne şalib ıaldı. Nüre'd-dîn Nüre'd-dîne gülüb ayıtdı:

-Ey Şeyh! İçelim çeke deyib hâtırım¹⁴⁶ hoş¹⁴⁷ eyledi. Şeyh ayıtdı:

-Ey oğlum! Benim ne suçum var? Şuç seniñ cāriyenindir. Beni aldatıb baña içirdi. Ben daħi elemnāk olmasın deyib içtim ola kim Haqq Te' alā 'afv eylesin ğafūru'r-raħimdir. Nüre'd-dîn tebessüm edib eliyle bir cām şundu. Şeyh alıb nüş eyledi bir daħi bir daħi tā kim üç cām şundu **(21b)** dördüncüde pesdir. Ey oğlum! Nüre'd-dîn ayıtdı:

-Ben yatarken cāriye her ne şunduysa nüş eylediñ şimdi ictināb eder olduñ amma Enisü'l-Celis Nüre'd-dîne işāret edib ayıtdı:

-Taḳayyüd iç teklif etme gör Şeyh nider dedi. Enisü'l-Celis ile Nüre'd-dîn ikisi nüş etmege başladılar. Aşla Şeyh teklif etmez oldular. Şeyh İbrahim cevāba gülüb ayıtdı:

-Noldu size? Yalñız içmege başladıñız, beni ferāmüş eylediñiz. Nüre'd-dîn sen dersin kim daħi içmez oldum. Şeyh ayıtdı:

-Birden ıat^c etmek olmaz ğāhi birini ferāmüş ediñ dedi. Nüre'd-dîn tebessüm edib cāmı eline şundu. Meger Şeyh ol

¹⁴⁵ Metinde (حجل) şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁶ Metinde (حاطرن) şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁷ Metinde (شحو) şeklinde geçmektedir.

kaşra anlar için bir büyük beşer yaydı büyük kandil yakmış idi. Enisü'l-Celis ayıtdı:

-Ey Şeyh! Bu şem'lerden bir kaç şem' yakmazsın tâ kim ziyâ vere zoğmaz memlû tekmil ola. Şeyh ayıtdı:

-Bir şem' yandır velikin şağın ziyâde yakma. Enisü'l-Celis kalkıb seksen şem' yaktı. Şeyh görüb söylemedi (22a) gelib oturdu dönüb Nüre'd-din ayıtdı:

-Ey Şeyh! Bizim için bir kandil daği yandırmaz mısın? Şeyh ayıtdı:

-Bu seksen kâfurî mum size haber¹⁴⁸ etmedi mi kim kandil yakam. Nüre'd-din ayıtdı:

-Aşsanî tamâm olmaz ola kim bir kandil daği yakasın. Şeyh ayıtdı:

-Kalk bir kandil yandır hâtırîñ¹⁴⁹ hoş¹⁵⁰ olsun. Nüre'd-din kalkıb kandili yaktı amma Enisü'l-Celis Şeyhi söze tuttu tâ kim Nüre'd-din seksen kandili cümle yandırdı. Güyâ kim ol kaşr hemen bir ateş olub döşendi. Şeyh İbrahim kız ile muşahabette ve hemkeyf olmuş idi. Bir daği dönüb yaktı gördü kim Nüre'd-din cümle kandilleri yakmış keyf hayâliyle yerinden kalkıb ayıtdı:

-Siz bu kadar şem' ve kandil yaktıñız pes ben boş mu kalırım. Deyib varıb bir maşzen açıb türlü buğurdanlar ve maşreler çıkarıb yakıb 'üd 'abir 'anber buğur edib kaşrîñ seksen şubbâkın açtı. Geçib yine meclise karar eyledi.

¹⁴⁸ Metinde (حبر) şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁹ Metinde (حا ترك) şeklinde geçmektedir.

¹⁵⁰ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

Muşahabete meşğul (22b) oldular. Bunlar zevk-i şafâda ezin cānib meger ol gece қаза'ı rabbānī Ḥalife¹⁵¹ Harunu'r-reşid sarayında ol bâğa ve қаşра muқābil olan қаşра otururdu. Ca' fer dönüp ol қаşрдан тарafa nazār eyledi, ne gördü? Hemen ol қаşр bir şem'le ateş olmuş, şu'ā'ından gözler қamaşır. Қақан kim ol ḥālī gördü cān başına şıçradı. Bu ne ḥāldir deyib Vezīr Ca' fer¹⁵² da'vet eyledi. Ca' fer¹⁵³ beri gelib buyur ey Ḥalīfe¹⁵⁴ deyib el baғladı. Ḥalīfe¹⁵⁵ aña ğāzabla baқıb ayıtdı:

-Ey ḥayin! Nā bekār şehr-i Bağdād alınıb mekānıma ğayri Ḥalīfe¹⁵⁶ naşib olur ne 'aceb baña ḥaber¹⁵⁷ etmezsin? Ca' fer¹⁵⁸ ayıtdı:

-Allah lā ilehe ğayra. Ey Ḥalīfe¹⁵⁹ Ne vāқи' oldu kim sen bu sözü söyledin? Ḥalīfe¹⁶⁰ ayıtdı:

-Bağdād alınıb ve ğayri Ḥalīfe¹⁶¹ naşib olmasına bu қаşrıñ şem' ve қандилери yaқıb şubbākları açılır mıydı kim қādirdir kim ben taht-ı ḥilāfette¹⁶² iken bu işi ide tā kim taht-ı ḥilāfete¹⁶³ oturmadıқça. Ca' fer¹⁶⁴ dönüb ol қаşрдан тарafa nazār (23a) eyledi ne gördü? Hemen ol қаşр bir şu'le ateş

¹⁵¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁵² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁵³ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁵⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁵⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁵⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁵⁷ Metinde (حبر) şeklinde geçmektedir.

¹⁵⁸ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁵⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁶⁰ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁶¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁶² Metinde (تحت خلافتته) şeklinde geçmektedir.

¹⁶³ Metinde (تحت خلافته) şeklinde geçmektedir.

¹⁶⁴ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

olmuş, şu^{ca} ā^{ca} indan gözler kımaşır. Ca^{ca} fer¹⁶⁵ hayrān olub
amma Şeyh İbrahim'in şuçun baştırmağ için ayıtdı:

-Ey Hālīfe¹⁶⁶ Saña öyle ma^{ca} lūm olsun kim seniñ ba^{ca} bāniñ
Şeyh İbrahim'in düğünü vardır. Evlādın sūnnet eder ben aña
icāzet verdim ayıtdım:

-Murādın bir şey'i etmek ise söyle. Ayıtdı:

-Ne^{ca} m senden isterim kim Hālīfe¹⁶⁷ den benim için fermān
alasıñ kim sūnnet kıaşrda ola. Ben ayıtdım:

-Var eyle māni^{ca} bu kıadar ben Hālīfe¹⁶⁸ ye söylerim ancağ
hātırımdan¹⁶⁹ çıktı kim sen Hālīfe¹⁷⁰ ye bildireyim dedi. Kıaçan
kim Hālīfe¹⁷¹ Ca^{ca} fer¹⁷² den istimā^{ca} eyledi. Ğayet ğazaba gelib
ayıtdı:

-Seniñ daği bir şuçunñ var idi şimdi iki oldu. Biri budur kim
baña dānişmadan ikincisin bildiñ kim ol adam gelib saña
beyān eyledi kim bir nesne taleb etmek için tā kim olā dineñ
sūnnetine harc¹⁷³ ve şarf edesin. Aña bir şeyi vermediñ ve
baña bildirmediñ tā kim aña bir miğtar şey'i imdād edelim.

(23b) Ca^{ca} fer¹⁷⁴ ayıtdı:

-Ey Hālīfe¹⁷⁵ hātırımdan¹⁷⁶ çıktı. Hālīfe¹⁷⁷ ayıtdı:

¹⁶⁵ Metinde (جغفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁶⁶ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁶⁷ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁶⁸ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁶⁹ Metinde (حاطرمندن) şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁰ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁷¹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁷² Metinde (جغفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁷³ Metinde (حرج) şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁴ Metinde (جغفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁵ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁶ Metinde (حاطرمندن) şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁷ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

-Ecdādım ruḥiyçin bu gece anda varıb Şeyḥ İbrahim'İN düğünün seyr edib ve hem anda olan meşāyiḥi görüb şeref ḥāşıl ederim. Zirā ben istimā' etmişim kim Şeyḥ İbrahim bir 'ābid ve zāhid adamdır. Anıñ düğününe gelmez şalaḥa kimseler dedi. Ca' fer¹⁷⁸ ayıtdı:

-Ey Ḥalīfe¹⁷⁹ Bu gece vaktinde varıb anlar fer' iyi degildir ḫona ḥālleri var ise görsünler. Ḥalīfe¹⁸⁰ ayıtdı:

Yā Ca' fer¹⁸¹ elbette bu gece anda varırım. Ca' fer¹⁸² gördü kim iḳdām eyledi sükūt eyledi. Umūrını Allah'a ısmarladı ol sa' at Ḥalīfe¹⁸³ ve Ca' fer¹⁸⁴ elbermeki ve Ḥalīfeniñ¹⁸⁵ celladı Mesrūr'u daḥi mu' an alıb tebdil olub sürüb ol bāğa revāne oldular tā kim bāğın ḫapısına geldiler. Ḥalīfe¹⁸⁶ Güslem bāğın ḫapısı açık dönüb Ca' fer¹⁸⁷e ayıtdı:

-Şeyḥ İbrahim'İN 'ādeti degildir kim bu zaman ḫapı'ı açık ḫor var idise temāşā meşğuldür deyib bāğa dāḫil oldular. Vara vara tā ḫaşrıñ altına geldiler gördüler **(24a)** aşla ses ve sedā yoḫtur. Ḥalīfe¹⁸⁸ ayıtdı:

-Yā Ca' fer¹⁸⁹ siz bunda durun benim murādım bunlar seyr etmektir. Göreyim Şeyḥ İbrahim'İN düğününe gelen meşāyiḫleri ne ' amelledir zirā aşla şadāları yoḫtur ne zıkr ve ne tesbīḥ ederler. Ancaḫ var ise namāz ḫılıb ' ibādet ederler

¹⁷⁸ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁸⁰ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁸¹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁸² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁸³ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁸⁴ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁸⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁸⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁸⁷ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁸⁸ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁸⁹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

deyib Hâlıfe¹⁹⁰ bağıb gördü kim bir yüksek şecer kaşra havâle olmuş hemen o şecerin üzerine çıkıp şübbâkıñ birinden kaşrın içeri inzâr eyledi. Bağıb gördü kim bir genç yigit aya benzer yanında bir nâzenin câriye afitâba beñzer. Mâh-ruhsâr¹⁹¹ zühre cin beri beyker melek manzar ikisi dağı birbirinden mahbûb güyâ kim iki gevher tâ yâb biri mâh-ı afitâbdır amma Şeyh İbrahim dağı anlarla bile oturmuş elinde bir tolu câm kendi mest lâ ya' fel olmuş dönüb câriyeye der kim ey sultan-ı hûbân ve ser defter-i mahbûbân dağı içemez oldum. Zirâ içmek tarbsız ve na' mesiz huzûru yoktur deyib çekib nûş eyledi. Kaçan kim Şeyh İbrahim ol hâlde gördü. Gayet gazaba gelib şecerden inib **(24b)** Ca' fer¹⁹²e ayıtdı:

-Yâ Ca' fer¹⁹³ ben varib seyr ettim Şeyh İbrahim'in düğününe gelen meşâyih-i şâlihîni gördüm. Tâ' at-i ' ibâdettedirler çık imdi sen dağı seyr eyle şeref hâşıl edesin. Ca' fer¹⁹⁴ hayrân olub çıkıp şübbâktan nazâr eyledi bağıb gördü kim Şeyh İbrahim ile bir genç yigit tâze cevân ve bir nâzenin-i zamân kız bedr aya beñzer. Şeyh İbrahim'in elinde bir câm tolu şarâb mest lâ ba' kul olmuş câriyeye der kim bir miqtar âhenk ile tâ kim seniñ hanîn o ezandan neş'e hâşıl edelim. Kaçan kim Ca' fer¹⁹⁵ Şeyh İbrahim'i ol hâlde gördü rengi tağyîr olub helâkı muqarrer edib gönünden Hâlıfe¹⁹⁶ye ne cevâb vereyim dedi. Şecerden inib Hâlıfe¹⁹⁷ ayıtdı:

¹⁹⁰ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁹¹ Metinde (ماه رحسار) şeklinde geçmektedir.

¹⁹² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁹³ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁹⁴ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁹⁵ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁹⁶ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

¹⁹⁷ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

-Yâ Ca'fer¹⁹⁸ gördün mü meşâyih-i şâlihîni ve zıkr-i tesbîhlerin istimâ' etmediñ mi ve 'ibâdetlerin müşâhede kılmadıñ mı ve sünnet düğünün temâşâ ettiñ mi? Kaçan kim Ca'fer¹⁹⁹ Hâlîfe²⁰⁰den bu cevâbları istimâ' eyledi. Başın zemine şalıb cevâb kâdir olamadı. Hâlîfe²⁰¹ ayıtdı:

-Bunları **(25a)** bunda ne gördü ne cür'etle gelib bu kaçırda meclis kırub bu işi ederler. Ancağ ey vezîr! Cihânda bu yigit gibi maħbûb ve bu cârîye gibi nâzenin görmedim. Ca'fer²⁰² ayıtdı:

-Gerçek 'afv eyle günâhların. Hâlîfe²⁰³ ayıtdı:

-Vallah 'afv eyledim ancağ çıkalım seniñle anları bir seyr edelim. Müşâhabetlerin istimâ' edib ve ol nâzeniniñ hânende²⁰⁴ lafin seyr edelim. Ca'fer²⁰⁵ peser-çeşm deyib ikisi yukarı çıkıb şübbâktan nazâr edib gördüler Şeyh İbrahim cârîyeye der kim yâ sittü'l-melâh! Şimdi bizim meclisimizde ne eksiktir? Ayıtdı:

-Eger bir sâz olaydı şöhbetimiz tamâm olurdu. Şeyh ayıtdı:

-Sâz bulunur ancağ kim çalar çağırır? Ayıtdı:

Ben çalar çağırırım ve saña türlü türlü nağme ve neğâmât istimâ' ettiririm kim 'ömrümde istimâ' etmemişim ölesin. Hemen Şeyh şıçrayıb yerinden kalktı varıb kapı açıb içinde

¹⁹⁸ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

¹⁹⁹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁰⁰ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁰¹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁰² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁰³ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁰⁴ Metinde (حائنده) şeklinde geçmektedir.

²⁰⁵ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

bir kanūn çıkardı. Hālife²⁰⁶ baķıb gördü kim olar kanūn İřhāk ne demek kanūn budur dönüb ayıtdı:

-Ey Ca' fer²⁰⁷ bu kanūn Ebu İřhāķıñdır velikin ecdādım eger ruhiyçün **(25b)** eger bu kanūn ile bu kız çalıb çağırırsa ve çağırmazsa hem anları ve hem seni helāk ederim ve hem Şeyh İbrahim'i berdād ederim. Ca' fer²⁰⁸ ol cevābı istimā' cān başına şıçrayıb ayıtdı:

-Ol çalıb çağırmaya tā kim cümlemizi birden berdād ede. Hālife²⁰⁹ tebessüm edib güldü amma cāriye Enīsü'l-Celīs kanūnu eline alıb görmüş düzüb düzen verib andan çalıb yirmi dört maķām ve řu' beleri gezib andan hanīn avāz ile řadāya gelib ebyāt-ı eř'ār taķsīm edib dü beyitler murabba' lar söyledi kim Hālife²¹⁰ ve Ca' fer²¹¹ vāllah hayrān olub debbeksene ķalıb Hālife²¹² ayıtdı:

-Yā Ca' fer²¹³ vallah 'ömrümde böyle çalıb çağırır sāzende görmedim. Böyle avāz işitmedim ve bu cemāli gibi cemāl görmedim. Ca' fer²¹⁴ ayıtdı:

-Gerçek söylediñ ben daķi görmedim böyle hānende²¹⁵ cihāna gelmemiştir dedi. Hālife²¹⁶ ayıtdı:

-Yā Ca' fer²¹⁷ benim göñlüm ister kim varıb bu meclise dāķil²¹⁸ olub anlarla hem meclis olayım tā kim bu cāriye'i

²⁰⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁰⁷ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁰⁸ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁰⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²¹⁰ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²¹¹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²¹² Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²¹³ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²¹⁴ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²¹⁵ Metinde (حائنده) şeklinde geçmektedir.

²¹⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

göreyim cümle ma'rifetiñ izhâr eylesin istimâ' edeyim.

Ca' fer²¹⁹ (26a) ayıtdı:

-Ey Hâlîfe²²⁰ Hemen kim seni görürler meclis bozultur küdürret hâşıl²²¹ olur ve hem Şeyh İbrahim seni gördüğü gibi helâk korkusundan cânı çıkar. Hâlîfe²²² ayıtdı:

-Yâ Ca' fer²²³ ben anlara böyle gittim kim beni bileler tebdîl giderim kim benim kim olduğum bilmeyeler deyib hemen Hâlîfe²²⁴ sorub çaşrıñ altına dicleniñ kenlerine itti. Gönlünde düşünürdü kim ne işleye tâ kim bir ğayri şuratla ol meclise dâhil ola. Nâgâh andan bir şayyâda rast geldi. Meger Hâlîfe²²⁵ yaşağ etmiş idi. Bir kimse anda gelib avlayamazlardı. Qazâyâ ol gece şayyâdıñ biri anda gelib bâğıñ kapısın açığı gördü gönlünden ayıtdı:

-Varasıya bu gece Şeyh İbrahim bâğıñ kapısın bağlamağa unutmuş der varayım çaşrıñ altında tûru atayım. Anda balıq çoqtur bu gece vaqtinde beni kim görür deyib anda gelib balıq avlardı. İbtidâ kim tûru bıraktı. Hâlîfe²²⁶ dağı anda hâzır oldu biçâre şayyâd şandı kim Şeyh İbrahim'dir. Qaçan kim yakın geldi diğkat edib Hâlîfe²²⁷ ayıtdı:

²¹⁷ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²¹⁸ Metinde (داخل) şeklinde geçmektedir.

²¹⁹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²²⁰ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²²¹ Metinde (حاصل) şeklinde geçmektedir.

²²² Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²²³ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²²⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²²⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²²⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²²⁷ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

-Bildi cān başına şıçrayıb gövdesi (26b) ḥazān yaprağı gibi titredi ey Ḥalīfe²²⁸ ayıtdı:

-Başınınçün benim bunda geldigimden Şeyḥ İbrahim'iñ haberi²²⁹ yoḡtur dedi haberi²³⁰ olsa beni ḳomazdı ancak faḳir ve ehl-i 'ıyāl ma'ışini beni bunda gelmege sebep oldu. Başın için olsun 'afv eyle deyiḳ ayağına yüz sürdü. Ḥalīfe²³¹ ayıtdı:

-Elem çekme ḥāḫırın²³² ḥoş²³³ ḫut²³⁴ saña ammān der isterim. Ṭuru' benim ḫālī'ime bıraḳasın. Şayyād cānına minnet bilib hemen ṭuru' eline alıb bismillah ve billah ve 'alā barekallah ḫālī' Mevlāna Ḥalīfei'z-zamān²³⁵ deyiḳ küşād eyledi. Bir miḳtar şabr edib andan çekib ḫıḳardı kim içinde üç dāne balıḳ yine Ḥalīfe²³⁶ye lāyık ayıtdı:

-Ey Ḥalīfe²³⁷ Bu balıḳları yirmi kere de görmezdim. Ḥalīfe²³⁸ şād olub ayıtdı:

-Ey şayyād! Çıḳar üzeriñde olan libāsları. Şayyād ayıtdı:

-Ey Ḥalīfe²³⁹ Başın için olsun 'afv eyle beni helāk etme fuḳarāyım 'ıyāl ve eḫfāl şaḫibiyim. Ḥalīfe²⁴⁰ gülüb ayıtdı:

-Elem çekme ancak baña lazımdır. Şayyād ayıtdı:

²²⁸ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²²⁹ Metinde (حبری) şeklinde geçmektedir.

²³⁰ Metinde (حبری) şeklinde geçmektedir.

²³¹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²³² Metinde (حاطرک) şeklinde geçmektedir.

²³³ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

²³⁴ Metinde (توت) şeklinde geçmektedir.

²³⁵ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²³⁶ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²³⁷ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²³⁸ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²³⁹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁴⁰ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

-Ey Hālīfe²⁴¹ halk²⁴²-ı ʿālem der kim benim bu cinde de **(27a)** altın çoktur. Yalandır seniñ başıñ niçin ben ʿömrümde altın görmedim illā şarrāf öñünde öksürürüm. Şarıdır müdevverdir baña altın kıandan gelir. Halk²⁴³ baña iftirā eder. Anlarıñ cevābına yaķın etme. Vallah bende ne altın ne gümüş ve ne fülüs-u aħmer bulunur. Hālīfe²⁴⁴ ayıtdı:

-Ey şayyād! Böyle degil midir? Benim seniñ libāsıñdan baʿz meşāliħim var görsem gerek. Şayyād ayıtdı:

-Yā mevlāy! Gerçek söylediñ baʿz hāmile ʿavretleriñ ħamlı vazʿ olunmaz taʿsīr olur. Gelib benim libāsımdan alıb götürürler eger seniñ ħānım²⁴⁵ taʿsīr olmuş ise el-libāsımdan getir inşaʿallah saña iki oğlan ve üç kız olur. Hālīfe²⁴⁶ şayyādın bu cevābı istimāʿ edib kākħaha ile gülüb ayıtdı:

-Ey şayyād! Sen hiç gördün mü bir ʿavretten birden üç ya dört baş uşak bir kıarıñdan toğar? Şayyād ayıtdı:

-Yā mevlāy! ʿAvret toğurduğun görmedim velikin ormanlarda tarāc ve keklik ve fiṭalar da gördüm. Beşi altı yedi daħi ziyāde gördüm. Kōrktum ʿavretim daħi anlar gibi toğurandan el çektim. Yanına varmaz oldum. Zirā **(27b)** oldum üç dört uşakı birden getirir ben anları ne ile beslerim amma señ Hālīfe²⁴⁷sin beslersin. Ancaķ ey Hālīfe²⁴⁸ Eger evlādiñ çok gelirse kıoyun cigeri ve balık başı yedir lezīz

²⁴¹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁴² Metinde (حلق) şeklinde geçmektedir.

²⁴³ Metinde (حلق) şeklinde geçmektedir.

²⁴⁴ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁴⁵ Metinde (حانم) şeklinde geçmektedir.

²⁴⁶ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁴⁷ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁴⁸ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

ta'âmdır zirâ halifesin dedi. Kaçan kim Halîfe²⁴⁹ şayyâddan ol cevâbları istimâ' eyledi kâhkağa ile gülüb bildi kim kalîlü'l-âkıdır. Ayıtdı:

-Senden koyun cigeri ve balık kellesi bir 'azim nesnedir ayıtdı:

-Ne' m yâ Halîfe²⁵⁰ Kem kadar kim koyun cigeri yebhuşuşâ kim yağla kavrulmuş ve tennürda pişmiş ola ve kılklı daği ola. Halîfe²⁵¹ gülüb ayıtdı:

-Çıkar libâslarıñ yok dersen başını önüne düşürürüm. Şayyâd semâ' ve tâ' at deyib libâsların çıkardı. Halîfe²⁵² ayıtdı:

-Bu balıkların karnın yar başların kes. Şayyâd balıkları pak edib başların kesti. Halîfe²⁵³ libâsların çıkarıb şayyâda verib ayıtdı kim benim libâslarımı tâ kim ben daği seniñ libâsın kim. Şayyâd ayıtdı:

-Me'âne'l-lah yâ mevlây! Halîfe²⁵⁴ daği şayyâdın ol zefiriñ ve kirlî libâsların giydi. Kerîm elinden şayyâdın şüretine girdi. **(28a)** Zirâ ol şayyâdın adı Kerîme'd-dîn şayyâd idi. Ağzın bozan şarıb şayyâda ayıtdı:

-Var işine git. Şayyâd bırakıb gitti. Halîfe²⁵⁵ tûru omzuna urub balıkları alıb sürüb vezîr Ca'fer²⁵⁶e gelib durdu. Ca'fer²⁵⁷ şandı kim Kerime'd-dîn şayyâddır ayıtdı:

²⁴⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁵⁰ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁵¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁵² Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁵³ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁵⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁵⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁵⁶ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁵⁷ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

-Ey şayyād Ḥalīfe²⁵⁸ den ḥavfiñ²⁵⁹ yok mudur kim bu gece muḥalli bunda gelmişsin Ḥalīfe²⁶⁰ niñ qaşrı altında balıq avlarsın. Ancaq ne var sende? Ḥalīfe²⁶¹ ayıtdı:

-Bende balıq var kim mülūka lāyıqtır. Eger istersen buyur sarayına getireyim. Ca' fer²⁶² ayıtdı:

Ḥoş²⁶³ geldiñ ancaq durma bunda çık git. Ḥalīfe²⁶⁴ gelib seni bunda görmesin saña ziyān vermesin. Ḥalīfe²⁶⁵ ayıtdı:

-Yā Ca' fer²⁶⁶ sen şanırsın kim ben Ḥalīfe²⁶⁷ den qorqarım veyāḥuṭ²⁶⁸ senden ḥavf ederim. Ḥalīfe²⁶⁹ daḥi bir adam ben daḥi anıñ gibi bir adamım. Ca' fer²⁷⁰ ayıtdı:

-Ey şayyādlar şeyḥi! Sen gerçek söylersin velikin Ḥaḳ seccāna ve te'ālā ḥazretleri kelām-ı qadīminde verefe' nā ba' z kim 'alā ba' z derecāt-ı fi'l-' ilm yād etmiştir dedi. Qaçan kim **(28b)** Ḥalīfe²⁷¹ ol cevāba istimā' eyledi ayıtdı:

-Ey Ca' fer²⁷² sen kime dersin bu cevābları? Ca' fer²⁷³ diqqat edib nazār eyledi. Ḥalīfe²⁷⁴ bilib ayıtdı:

²⁵⁸ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁵⁹ Metinde (حرفك) şeklinde geçmektedir.

²⁶⁰ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁶¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁶² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁶³ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

²⁶⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁶⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁶⁶ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁶⁷ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁶⁸ Metinde (وياحت) şeklinde geçmektedir.

²⁶⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁷⁰ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁷¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁷² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁷³ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁷⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

-Ey Hâlıfe²⁷⁵ Bu ne hâldir sen seni balıkçı şayyâd etmişsin. Balık avlayıb getirmişsin vallah ey Hâlıfe²⁷⁶ ben seni Kerîme'd-dîn şayyâd şanmıştım. Hâlıfe²⁷⁷ ayıtdı:

-Siz bunda egleniñ ben gelince Ca'fer²⁷⁸ fermân Hâlıfe²⁷⁹niñdir deyib hemen Hâlıfe²⁸⁰ Harunu'r-Reşîd sürüb kaşra varıb daqqu'l-bâb eyledi. Nûre'd-dîn ayıtdı:

-Yâ Şeyh! Kaşrın kâpısı dögülür. Şeyh aykırdı:

-Kimdir? Kâpıyı kâğan Hâlıfe²⁸¹ cevâb verdi kim benim Kerîme'd-dîn şayyâdım istimâ' eyledim kim misâfiriñ var. Şalaḥadan bir kaç balık tutub getirdim anlar için. Kâğan kim balık adın istimâ' eylediler şâd olub Enîsü'l-Celîs ayıtdı:

-Ey Şeyh! Kerem eyle kalk kâpıyı aç tâ kim ol balıkları getirsin. Şeyh şıçrayıb yerinden kalkıb kâpıyı açtı. Hâlıfe²⁸² elinde balıklar omzunda tûru içeri edâhil²⁸³ oldu selâm verdi. Şeyh İbrahim (29a) 'aleyk alıb ayıtdı:

-Hoş geldin şafâ geldin ey Kerîme'd-dîn! Ne getirdin? Hâlıfe²⁸⁴ balıkları önüne bıraktı Kâğan kim Nûre'd-dîn ve câriye anı gördüler ayıtdılar:

-İyi balık amma ah pişmiş olaydı daḥi ma'kûl idi. Şeyh İbrahim ayıtdı:

²⁷⁵ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁷⁶ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁷⁷ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁷⁸ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁷⁹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁸⁰ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁸¹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁸² Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

²⁸³ Metinde (ادا حل) şeklinde geçmektedir.

²⁸⁴ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

-Bunu niye getirdiñ var bunları kavur andan getir gel ben bilirim kim sen bunda anuñçün geldiñ. Bir kaç cām şarāb nūş edesin ve hem baḥşīş²⁸⁵ alasin. Ben isterim kim bu gece saña bu şarāb-ı erğuvānından saña içireyim kim mest olasin. Zirā ben bir kaç cām nūş eyledim mest lāya²⁸⁶ kul oldum. Ḥalīfe²⁸⁶ tebessüm edib ayıtdı:

-Yā Şeyḥ İbrahim! Seniñ tevben ve ḥaclarıñ ve t̄a²⁸⁷at ve ²⁸⁸aydātīñ namāzīñ ve orucuñ nice oldu nice şarāb nūş edersin kim Ḥaḳ te²⁸⁹ālā anı kullarına ḥarām etmiştir. Şeyḥ İbrahim ayıtdı:

-Ey Kerīme'd-dīn! Sen istimā²⁹⁰ etmediñ mi? Fir²⁹¹avnis evvel müzekker oldu andan sāyis oldu andan tañrı da²⁹²vasın eyledi. Ben hoş²⁹³ müzekker oldum ve ne tetekkür yıllık ²⁹⁴avāsın eyledim. Bu²⁹⁵arı var (29b) balıkları kavur getir. Çok söyleme vardırma deyib azarladı. Ḥalīfe²⁹⁶ peser-çeşm deyib qaşrdan inib Ca²⁹⁷fer²⁹⁸e gelib aḥvāli beyān eyledi. Ca²⁹⁹fer³⁰⁰ ayıtdı:

-Ben kavururum ey Ḥalīfe³⁰¹ sen zaḥmet çekme. Ḥalīfe³⁰² ayıtdı:

-Ecdādım ruḥuyçün kavurmam illā ben illā ben elimle zirā şevāb meşakḳate kadirdir. Ancaḳ yā Ca³⁰³fer³⁰⁴ Şeyḥ İbrahimi

²⁸⁵ Metinde (بحشيش) şeklinde geçmektedir.

²⁸⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁸⁷ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

²⁸⁸ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁸⁹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁹⁰ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

²⁹¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁹² Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁹³ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

gördüñ ne hâldedir. Mest lâya'kul şarâb şakalı üzerine açar yandan yana yıkılır. Ca' fer²⁹⁴ ayıtdı:

-Ey Hâlife²⁹⁵ sen istimâ' etmediñ mi meşeldir diye e'uzubillah min zilleti'l-'âkı. Ancak ey Hâlife²⁹⁶ Ben derim kim bunlar ğarîbdir bu diyârdan degildir zirâ kıyafetleri bu diyârın Hâlife²⁹⁷niñ kıyafetine benzemez. Derim kim bunlar Başranıñ ba'z ümerâ-i şürefâsındandır ve ekâbirlerindedir. Hâlife²⁹⁸ ayıtdı:

-Ben Şeyhi bu işinden tarafa 'ayb etmem zirâ ma'rûzdur zirâ bu yigit hemen mâh-ı tâbâna ve câriye hürşid²⁹⁹ derhişâna³⁰⁰ beñzer. Vallah benim sarayımda bunlar gibi yoktur. Ben derim kim Şeyh ol câriyeye meftûn olub bu hâle düşmüştür. Ancak bu yigidi bilgedir kimdir kaçığı diyârdandır bileyim. Ca' fer³⁰¹ ayıtdı:

-Rây râyındır. (30a) Hâlife³⁰² varıb yine Şeyh İbrahim'in hânesinde³⁰³ tãva odun yâğ fiğl her ne kim lazım ise alıb batırnağa yerde ateş yakıb tãva'ı bandırıp pāk kavurdu. Bir tãbağ içine koyub alıb ol kaçra getirib içeri dâhil³⁰⁴ oldu. Selâm verib önlerine kodu kaçan kim gördüler şâd olub ol balıktan yiyib üzerine ol şarâbdan nüş eylediler. Nüre'd-din Hâlife³⁰⁵ye ayıtdı:

²⁹⁴ Metinde (جغفر) şeklinde geçmektedir.

²⁹⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁹⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁹⁷ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁹⁸ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

²⁹⁹ Metinde (حرشيد) şeklinde geçmektedir.

³⁰⁰ Metinde (درحشانه) şeklinde geçmektedir.

³⁰¹ Metinde (جغفر) şeklinde geçmektedir.

³⁰² Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁰³ Metinde (حا نه سنده) şeklinde geçmektedir.

³⁰⁴ Metinde (داخل) şeklinde geçmektedir.

³⁰⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

-Ey şayyād! İste benden ne istersen. H̄alīfe³⁰⁶ ayıtdı:

-Yâ Mevlây! Ben siziñ sağlığını isterim. Nûre'd-dīn ayıtdı:

-Vallah ey Şeyh! Vallah bu altınlardan ğayrı yoktur. Bunlar seniñ kısmetiñdir deyib el şalīb cebinden çıkardı kim on beş altın kalmıştı. Ol kapıcınıñ verdiği kırk altından şayyāda verdi. H̄alīfe³⁰⁷ alīb du'ā eyledi ayıtdı:

-H̄ağ bereket versin ancak ricā ederim kim bu cāriyeye emr edesin kim bir miğtar çalīb çağırsın tā kim h̄atırım³⁰⁸ olsun. Nûre'd-dīn dönüb Enīsü'l-Celīs'e ayıtdı:

-Ey zekār! Bir faşl (30b) eyle tā kim bu Şeyh istimā' eylesin Enīsü'l-Celīs peser-çeşm deyib eline k̄anunu alīb çalīb yā nice hanīn avāz ile ebyāt ve eş'ār söyledi kim H̄alīfe³⁰⁹ aña ve ele' hayrān olub kaldı. Dönüb Nûre'd-dīn ayıtdı:

-Ey şayyād! Nice bu nigārīñ söz ve sazın begendin mi? H̄alīfe³¹⁰ ayıtdı:

-Ey emīr! Vallah henüz 'ömrümde ne bu cāriyenīñ cemāli gibi cemāl gördüm ve ne söz gibi söz ve saz istimā' eyledim. Vallah 'ālemde mānendi yoktur dedi. Nûre'd-dīn ayıtdı:

-Ey şayyād! Bu cāriye' benden saña hībe olsun şimdin geri ve seniñ olsun deyib k̄alktı kim gide Enīsü'l-Celīs ayıtdı:

-Ey ağa! K̄anda gidersin. Nûre'd-dīn ayıtdı:

³⁰⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁰⁷ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁰⁸ Metinde (حاطرم) şeklinde geçmektedir.

³⁰⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³¹⁰ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

-Ben seniñ añañ degilim şimdin geri seniñ añañ bu şayyâddır kim bu zamana gelince seniñ cemâliñ gibi cemâl görmemiştir. Çünkü toğru söyledi ben dañi seni aña hibe eyledim. Enīsü'l-Celīs ayıtdı:

-Çünkü öyledir dur imdi bu şi'iri istimâ' eyle deyib kıānunu eline alıb bu şi'iri cevābım dinle ey ferzende Fazle'd-dīn ḥākanı (31a) benim çün etmiş idiñ atān ile 'ahd ü peymānı benim için eyledi saña 'avdet ḥākīmü Başra edib kaçd-ı helākıñ ol Mu'ın mel'ūn ve şeyṭānı urub pāmāl kıldıñ. Bu nice māl ve mülk emlākı kim ol sim derk yoğ idi. Ne ḥadd ü ne ḥūd şanı. Seni tācir iflāsa düşürdü. Mekk ile duran benimle eglenirdin verir idin. Yoluma cānı nice terk eylediñ. Billahi 'aşkıñ ey ḥāqıqatın beni saña vaşiyet kıldı ol ferzende ḥākanı.

Kaçan kim Ḥalīfe³¹¹ cāriyeden bu şi'iri istimâ' eyledi. Dönüb Nūre'd-dīn'e ayıtdı:

-Yā Mevlāy! Bu cāriye kim bu cāriye bu şi'irde bu cevābları söyledi ve bu isimleri kim yād eyledi. Bunuñ ma' nāsı nedir? Billahi baña beyān eyle deyib yalvardı. Nūre'd-dīn ah edib ayıtdı:

-Ey şayyād! Bu cāriyeniñ dedigi cevāblar 'acīb ve ġarīb ḥikāyedir kim baña beyān edesin. Nūre'd-dīn ol zamān başladı kendiniñ kim olduğun ve kimiñ oğlu olub ve başından geçen serencāmları ibtidāsından intihādına (31b) varınca bir bir beyān edib vezīr Mu'ın ile geçen sergüzeşti ve Melik-i Başra Melik Muḥammed bin Süleymān kıtline fermān eylemiş iken kendi Enīsü'l-Celīs'i alıb firār edib anda gelib ol

³¹¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

bağın kapısında cāriye ile uyurken Şeyh İbrahim görüb ahır³¹² Şeyh İbrahimden ricā edib ol kaçrı açtırıb anda karar edib ve Enisü'l-Celīs yine mekr ile Şeyh İbrahim'e şarāb nūş ettirirken bir bir beyān eyledi. Kaçan kim Hālīfe³¹³ hālden haberdār³¹⁴ oldu ayıtdı:

-Yā Nüre'd-dīn! Elem çekme hātırın³¹⁵ hoş³¹⁶ tut ben bir nāme yazıb saña veririm. Başra Sulţanı Melik Muḥammed'e bin Süleymān'a getir. Nāmemi görünce aşla saña bir söz söylemez. Ne 'ıtāb ve ne hıṭāb³¹⁷ eder ancak saña yalvarıb 'özrin diler. Sende 'afv ricā eder dedi. Kaçan kim Nüre'd-dīn bu cevābları şayyāddan istimā' eyledi. Tebessüm edib ayıtdı:

-Ey şayyād bu seniñ cevābların kimiñ 'aqlı kabūl eder kim Başra Sulţanı Melik Muḥammed bin Süleymān bu şayyādiñ nāmesine itā' at ede. Şayyād ayıtdı:

(32a) -Saña öyle ma' lūm olsun kim ben Sulţān Muḥammed ile bir mektebde oğduğ ve ben 'ilm-i usturlābda māhir reml ve zeyc ḥesābıñ iyi bilirim. Sulţān Muḥammediñ ṭālī'ine baktım gördüm ğayet devlete ve sa' ādete nā'il olur ve Başra şehrine Sulţān olur. Aña haber³¹⁸ verdim baña ayıtdı:

-Eger bu cevābıñ gerçek olursa 'ahdim olsun ne zamān gönderib benden bir nesne ricā edersiñ. Başla canla kabūl edeyim ben aña yemin verdim kim ne zamān tezkere gönderirsem kabūl ede. Şimdi ol günden berü ne zamān aña

³¹² Metinde (احر) şeklinde geçmektedir.

³¹³ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³¹⁴ Metinde (حبردار) şeklinde geçmektedir.

³¹⁵ Metinde (حاطرن) şeklinde geçmektedir.

³¹⁶ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

³¹⁷ Metinde (حطاب) şeklinde geçmektedir.

³¹⁸ Metinde (حبر) şeklinde geçmektedir.

benim mektûbum giderse itâ' at eder anuñçün kim bilirim kim murâd eylesem helâkına kâdirim. Nûre'd-dîn ayıtdı:

-Çünkü bu kadar işe kâdirsin niçin kendini bir hâkim ve vâli etmezsın. Bu zelâletle geçinirsın Hâlıfe³¹⁹ ayıtdı:

-Anuñçün şayyâdığa kâni' olmuşum kim helâl loğma isterim. Mâl-ı dünyaya fâlib degilim ve hem ne zamân Melik Muğammede nâme gönderib bir şey ricâ aña bir nişân qorum. Kendiyle benim aramda ma'lûmdur hemen kim anı görür bilir bendendir aña itâ' at ve inkiyâd (32b) eder dedi. Nûre'd-dîn yaqîn edib yaz imdi ola kim hâcetiñ revâ ola dedi. Hâlıfe³²⁰ Harunu'r-Reşid eline qalem alıb ve kâğıt alıb yazdı kim bismillahirrahmanirrahim ben kim Hâlıfe Harunu'r-Reşidim sen kim 'emmim oğlu Melik Muğammed Bin Süleymân olasın. Öyle ma'lûm olsun kim her ne zamân Nûre'd-dîn Bin Fazle'd-dîn Hâqan bu nâme ile saña gelib vüşûl bulursa ol sa'at Başra memleketin aña teslîm edesin. Ve hilâfında³²¹ gâyet ihtirâz edesin deyiş nâme'i tamâm edib mühürleyib Nûre'd-dîn'e teslîm eyledi. Nûre'd-dîn nâme'i alıb öpüb başı üzerine qoyub başı şancıdı andan qalkıb qaşrdan inib çıkıb gitti. Amma Hâlıfe³²² câriye ile Şeyh İbrahim ile ol qaşrda qalıb Şeyh İbrahim ayıtdı:

-Saña yaraşmaz kim ol begidiñ üzerine güldüñ bir bâsu kâğıt yazıb alıb anı aldanıb Başra Sultânı Melik Muğammed'e gönderdiñ kim seniñ ol her zerre ve hedayân nâme kime itâ' at ede. Ancağ ey şayyâd! (33a) Ben seni qomam kim bu

³¹⁹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

³²⁰ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

³²¹ Metinde (حلافنده) şeklinde geçmektedir.

³²² Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

cāriye'î alıb gidesin zirā señ bu cāriyeniñ ehli degilsin. Sen bir faķır şayyād adamsın ve bu cāriye'î Hālīfe³²³ Harunu'r-Reşīd'e lāyıķtır. Ben bunu Hālīfe³²⁴ye götürürüm. Elbette Hālīfe³²⁵ baña çok in'ām ve ihsān eder anıñla geçinirim deyib Hālīfe³²⁶ ile Şeyh bu mücādelede amma meger Hālīfe³²⁷ Ca'fer³²⁸e buyurmuş idi kim varıb seyr eden Hālīfe³²⁹ için bir kāt kaħır libāslarla tāk ve kemer getire. Ca'fer³³⁰le mesrūr olub fi'l-hāl getirib gelib ol kaħrıñ kapisında hāzır olub Hālīfe³³¹niñ fermānına baķarlardı amma Hālīfe³³² Şeyh İbrahim ayıtdı:

-Ey Şeyh! Ol yigit baña bu cāriye'î verdi. Ben aña bir nāme verib Başra Melikine gönderdim kim aña münka'it ola dedi. Kačan kim Şeyh İbrahim bu cevābı istimā'eyledi kaħkaħa ile gülüb arķası üzerine yıkıldı, ayıtdı:

-Sen şanırsın kim ben seniñ kızbiñi bilmem. Ey şayyādlarıñ hası! Sen kimsin kim Başra Sulţānı seniñ sözüne itā'at ede. Anda gittiği gibi Melik Muħammed ana lişān vermez helāk eder. Ancaķ çok söyle altınları seniñle taķsīm (33b) ederiz ve cāriye'î getirib Hālīfe³³³ye veririm. Şayyād ayıtdı:

-Altını altını görmezsin ancaķ cāriye'î getirib zevķin ederim. Şeyh İbrahim ey şayyād çabuķ söyle altınları baña ver. Ben

³²³ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³²⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³²⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³²⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³²⁷ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³²⁸ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³²⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³³⁰ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³³¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³³² Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³³³ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

saña balığın boşasının mankır veririm var işine git. Şayyād ayıtdı:

-Çabuk söyle ben saña ne altın veririm ve ne cāriyye. Şeyh İbrahim ayıtdı:

-Ma' būdum haqqıyçün balığın aqçesinden ğayrı alamazsın hem altınları ve hem cāriyye'ı alırım. Hālīfe³³⁴ çok söyle ma' būdum haqqıyçün ne altın ve ne cāriye alabilirsin. Şeyh İbrahim ğazabnañ alıb hemen önünde olan şahanı kapıb küşād eyledi. Hālīfe³³⁵ yan verdi şahan da duvara tokunub pāre pāre oldu. Şeyh murād eyledi kim şem' dāniñ birin kaldırıb Hālīfe³³⁶ ora şübbāke toĝru dönüb Hālīfe³³⁷ye ol fāhir³³⁸ libāsları geyürüb başına cevāhir tāc ve beline muraşşah kemer bağlayıb şirtına dībāce geyürdiler. **(34a)** Etrafin alıb hıdmete³³⁹ tırdular amma Şeyh İbrahim bu hāli görünce ah edib cān başına şıçrayıb hemen kendini helāk olmuş bildi. Başın zemine şalıb korqusundan tir tir titreyib kaldı. Hālīfe³⁴⁰ dönüb ayıtdı:

-Yā Şeyh İbrahim bāq bunda eriştin seniñle erişmedi benim kaşırma girib şarāb nüş ettiğniñ benim katlime niyet eylediñ ve cāriye'ı elimden almaq dilersin ve benim nāmım Başra Sultānına işlemez mi dedi. Kaçan kim Şeyh İbrahim biçāre bu hāli gördü başından şarāb keyfi uçub ' aklı başından gidib nuṭku tutulub bir zamān lāya' kul kalıb andan kendin cem'

³³⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³³⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³³⁶ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³³⁷ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³³⁸ Metinde (فا حر) şeklinde geçmektedir.

³³⁹ Metinde (حظمته) şeklinde geçmektedir.

³⁴⁰ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

edib Hālife³⁴¹ ayağına düşüb ‘afv eyle dedi. Ağladı Hālife³⁴² anı ‘afv edib kalkıb sarayına varıb Enīsü’l-Celīs için bir sarayı döşetib hıdmetine³⁴³ nice hadm³⁴⁴ ve haşm³⁴⁵ konuşub ayıtdı:

-Sen benim hem perimsin ancak elem çekme hātırın³⁴⁶ hoş³⁴⁷ tut³⁴⁸ ağanı Başra şehrine Sultān edib **(34b)** gönderdim. Ne zamān aña menşürnāme ve teşrif gönderirsem seni daħi aña gönderirim. İnşa’allah dedi. Enīsü’l-Celīs Hālife³⁴⁹ önünde yer öpüb du‘ā eyledi. Bunlar bu hālde amma bizim cānib hikāyetimiz Nūre’d-dīn’e geldi ol zamān kim şayyāddan nāme’i alıb bāğdan taşra çıkıb sürüb nehr-i Dicle kenarına gelib oturub tā kim şabāh oldu. Bir gemi bulub ol gemiye girib Başra’ya revāne oldu. Şād-ḥaram şanırdı kim kendine nāme’i veren şayyāddır tā kim Başra’ya dāhil³⁵⁰ olub sürüb Melik Muḥammed bin Süleymān divānına vāşıl oldu. Rāvi rivāyet eder kim henüz Melik Muḥammed bin Süleymān Nūre’d-dīn’i arardı. Bir gün Melik Muḥammed Emir ile otururken haber³⁵¹ verdiler kim ey Melikü’z-zamān! Saña müjde olsun seniñ düşmānıñ olan Nūre’d-dīn bin Fazle’d-dīn geliyor. Melik Muḥammed ta‘accüb edib dururken Nūre’d-dīn gelib içeri dāhil³⁵² oldu. Melik ayıtdı:

³⁴¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁴² Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁴³ Metinde (حظمتته) şeklinde geçmektedir.

³⁴⁴ Metinde (حدم) şeklinde geçmektedir.

³⁴⁵ Metinde (حشم) şeklinde geçmektedir.

³⁴⁶ Metinde (حاطرک) şeklinde geçmektedir.

³⁴⁷ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

³⁴⁸ Metinde (توت) şeklinde geçmektedir.

³⁴⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁵⁰ Metinde (داخل) şeklinde geçmektedir.

³⁵¹ Metinde (حبر) şeklinde geçmektedir.

³⁵² Metinde (داخل) şeklinde geçmektedir.

-Ey nābekār ƣanda idiñ (35a) ben seniñ ŧalbiñdayım ŧimdi ne cüz'etle geldiñ? Nüre'd-dīn ayıtdı:

-Beni saña seniñ ŧerikiñ ve mülkte oturağın ve mektebde ħalifiñ³⁵³ gönderdi kim ŧayyādlarıñ ŧeyħi olan dostuñ gönderdi deyib başına el ŧalıb nāme'i ƣıƣarıb Melik Muħammed'e ŧundu. Melik Muammed nāme'i alıb mührüne baƣtı bildi kim Ĥalīfe³⁵⁴niñ mührüdür hemen öpüb başına ƣodu. Sem'en ve ŧā'aten lillah deyib andan oƣudu. Maźmūnen deyib murād eyledi kim ƣalkıb Nüre'd-dīn'i taħta³⁵⁵ geƣire anı gördü kim vezīr Mu'in gelib ħāzır oldu. Melik Muħammed nāme'i vezīr ŧundu. Vezīr Mu'in alıb oƣudu ayıtdı:

-Ey Melikü'z-zamān! Neden ma'lūmdu ki bu Ĥalīfe³⁵⁶niñ ħaħı-ı³⁵⁷ mührüdür kim sen aña memleketi teslim edesin. Melik ayıtdı:

-Ya bu ħaħı³⁵⁸ ve mührü kimiñdir? Vezīr ayıtdı:

-Eger bu fermān Ĥalīfe³⁵⁹niñ olaydı saña Ĥalīfe³⁶⁰ tarafından adam gelib saña ģazāb ve teŧrīf gelirdi ƣaçan kim Melik Muħammed vezīrden bu cevābları istimā' eyledi. Cevābını ma' ƣūl görüb ayıtdı:

-ŧimdi ne tedbīr edelim? Vezīr ayıtdı:

³⁵³ Metinde (ħalífik) ŧeklinde geƣmektedir.

³⁵⁴ Metinde (ħalífih) ŧeklinde geƣmektedir.

³⁵⁵ Metinde (ħatı) ŧeklinde geƣmektedir.

³⁵⁶ Metinde (ħalífih) ŧeklinde geƣmektedir.

³⁵⁷ Metinde (ħı) ŧeklinde geƣmektedir.

³⁵⁸ Metinde (ħı) ŧeklinde geƣmektedir.

³⁵⁹ Metinde (ħalífih) ŧeklinde geƣmektedir.

³⁶⁰ Metinde (ħalífih) ŧeklinde geƣmektedir.

-Tedbîr budur ki anı baña **(35b)** veresin ben de maḥbûs dursun tâ kim göresin. Ḥalîfe³⁶¹den teşrîf gelirse bilesin kim getirdigi fermân şahîhtir. Teşrîf gelmezse bilesin kim benim cevâbım şahîhtir. Ol zamân nice kim isterseñ helâk edesin dedi. Sultân Muḥammed de ma'ḳûl görüb buyurdu. Vezîr Nûre'd-dîn'i sarayına getirib ḥabs eyledi. Ayaıklarına ve kollarına buyurdu ellerine birer ağaç alıb ol kadar dögdüler kim başın gözün elin ayağın kırmadıķ yerin ḳomadılar. Andan zindâna ḳaldırıp vezîriñ bir zindâncısı var idi adına Ḳatîṭ derlerdi. Aña ışmarladı kim gece gündüz Nûre'd-dîn'e işkence ede. Andan vezîr Nûre'd-dîn'iñ ḳatline çâre görmege başladı. Aḥîr³⁶² düşünüb bir miḳtar hediye peşkeş dizib bir ḳaç ğarîb 'urbana verib bir nâme daḥi yazıb ellerine verib anlara ta'lim edib bir ḳaç altın verib ayıtdı:

-Bunları götürün Sultân Muḥammed'e veriñ. Söyleyin kim bu hediye'î saña ḳavmimiz gönderdi. Anlar ḳabûl edib **(36a)** nâme ile peşkeş alıb sürüb Sultân Muḥammed'e gelib peşkeşi 'arz edib nâme'î şundular. Sultân Muḥammed nâme'î vezîre şundu. Vezîr oḳuyub ḳahḳaha ile gülüb Sultân Muḥammed ayıtdı:

-Ey vezîr niçin güldün? Vezîr nâme'î aşikâr oḳudu. Yazmış kim sen kim Ḥalîfe³⁶³ ḳaynı ve vekîli Sultân Nûre'd-dîn bin Fazle'd-dîn olasın kim senden ricâ ederiz ki bu hediyemizi ḳabûl edib bu ḳullarına icâzet versen kim gelib diyârında ḳonub zıll-ı ḥimâyetiñde ḥoş³⁶⁴ ḥâl olalım. Ḳaçan kim Melik

³⁶¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁶² Metinde (اخر) şeklinde geçmektedir.

³⁶³ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁶⁴ Metinde (حوش) şeklinde geçmektedir.

Muḥammed nāmeden ol cevāblar istimā' eyledi. ğāzab ve celāle gelib dönüb vezīre ayıtdı:

-Bu nābekārı ne elimle helāk edelim. Vezīr ayıtdı:

-Ey Melik bunun siyāsetin baña veresin kim münādī nidā ettireyim kim seyr temāşā edesin gelib Nūre'd-dīn Bin Fazle'd-dīn'ın siyāsetin temāşā eylesin tā kim ḥalk³⁶⁵-ı 'ālem kebīr ve şağīr a'lā ve ednā gelib cem' olsun anı türlü ḥakāretle helāk edelim intikām alalım. Melik **(36b)** Muḥammed hemen iş gör deyib icāzet verdi. Vezīr şehirde münādī nidā ettirib buyurdu. Varıb Nūre'd-dīn'i zindāndan çıkarıb getirdiler amma şehriñ ḥalkı³⁶⁶ istimā' edib Nūre'd-dīn için melūl maḥzūn oldular. Vezīr-i ḥaramizāde Nūre'd-dīn'e sitemler edib ayıtdı:

-Ey veled-i zinā! Bilir misin baña ettiğün işleri? Gördün mü seni helāk etmege nice sebep oldum deyib buyurdu. Nūre'd-dīn'i bir kaṭıra bindirib şehri gezdirib şöhret eylediler. Ḥalk³⁶⁷-ı 'ālem anuñçün ağlaşıb elemnāk olub oldular. Nūre'd-dīn'e ayıtdılar:

-Yā mevlāna! Bize icāzet verir misin kim vezīri taşla recm edib helāk edelim. Seni ḥalāş³⁶⁸ edelim. Nūre'd-dīn ayıtdı:

-Ey kavim şabr ediñ Ḥüdā³⁶⁹ kerīmdir kendiñizi belāya bırakmañ deyib қomazdı. Tā kim Nūre'd-dīn'i şöhret andan siyaset meydānına getirdiler. Cellāda emr olundu. Cellād Nūre'd-dīn'i çökürüb icāzet taleb eyledi. Vezīr aykırıb kes

³⁶⁵ Metinde (حلق) şeklinde geçmektedir.

³⁶⁶ Metinde (حلقى) şeklinde geçmektedir.

³⁶⁷ Metinde (حلق) şeklinde geçmektedir.

³⁶⁸ Metinde (حلاص) şeklinde geçmektedir.

³⁶⁹ Metinde (حدا) şeklinde geçmektedir.

aman bu haramzāde (37a) yi dedi. Şehriñ halkı³⁷⁰ her taraftan ğulu edib ezdi. Ey fitne engiz haramizāde Allah'tan revā mıdır bu yigide bu e'āli edesin? Derken anı gördüler bir ğalebe kıobtu. Melik Muḥammed görün bu ğalebe nedir derken anı gördüler kim Ḥalīfe³⁷¹niñ veziri Ca' fer³⁷² Bermeki çıkaĝeldi. Hikāye rāvi eder kim Ca' fer³⁷³iñ gelmesi bir 'acīb hikāyedir. Beyān edelim. Ol zamān kim Ḥalīfe³⁷⁴ Enīsü'l-Celis'i bir saraya kıondurub ĥidmetine³⁷⁵ nice ĥādim³⁷⁶ ve cāriyye ta'in eyledi. Bir zamān devr eyledi bir ğün Ḥalīfe³⁷⁷ kıaşırında otururken bir ĥalīm avāz ile aĝlamak şadāsını istimā' eyledi. Der kim ah Nūre'd-dīn ben ĥāḳān 'acaba seniñ ĥālīñ 'aduvlarla neye vardı? Ḥalīfe³⁷⁸ seni ferāmuş eyledi deyib zār zār aĝlar kıaçan kim Ḥalīfe³⁷⁹ ol cevābları istimā' eyledi ĥatırına³⁸⁰ Nūre'd-dīn gelib ah edib hemen ol sa'at ĝönderib Ca' fer³⁸¹i da'vet eyledi. Ca³⁸²fer gelib buyur ey Ḥalīfe³⁸³ deyib Ḥalīfe³⁸⁴ ayıtdı:

-Yā Ca' fer³⁸⁵ Ol bīçāre Nūre'd-dīn'i ĥatırdan³⁸⁶ ferāmuş eyledik kıor kıarım (37b) ol haramzāde vezir Mu' in aña ĥile³⁸⁷ edib helāk ettirdi. Tez durma bu sa'at süvār ol Başra'ya var

³⁷⁰ Metinde (حلقى) şeklinde geçmektedir.

³⁷¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁷² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁷³ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁷⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁷⁵ Metinde (حظمتته) şeklinde geçmektedir.

³⁷⁶ Metinde (حادم) şeklinde geçmektedir.

³⁷⁷ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁷⁸ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁷⁹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁸⁰ Metinde (حاطرته) şeklinde geçmektedir.

³⁸¹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁸² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁸³ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁸⁴ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁸⁵ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁸⁶ Metinde (حاطردن) şeklinde geçmektedir.

³⁸⁷ Metinde (هيله) şeklinde geçmektedir.

eger helāk olmuş görürseñ hem vezīri ve hem Melik Muḥammed'i helāk eyle başların baña getir. Yok eger sağ ise üçünü daḥi al ḥuzūruma getir amma tez gelmek şartıyla dedi. Ca' fer³⁸⁸ peser-çeşm deyib ol sa' at on adam tevābı' indan bile alıb çıķıb aḥlara süvār olub ilgār edib tā kim Başra'ya vāşıl olub bir zamān gelib erişti kim Nūre'd-dīn siyāset meydānında vezīr Mu' in cellāda kes bu ḥaramzādeniñ başını derdi. Ca' fer³⁸⁹ erişib Nūre'd-dīn'i ol ḥālde görüb eliñ tut³⁹⁰ bire cellād deyib dönüb Melik Muḥammed'e ayıtdı:

-Ey 'āşī! Niçin Ḥalīfe³⁹¹ fermānına iṭā' at etmezsin? Vallah eger bunu helāk edeydiñ bu sa' at başını keserdim ancak şükr eyle kim eriştik. Melik Muḥammed'iñ cān başına şıçrayıb **(38a)** kalkıb vezīriñ ayağına düşüb 'özrūn dileyib ayıtdı:

-Bu ḥaramzāde vezīrini ḥālīme ḳomaıu baña iğvā verdi deyib tevāzu' eyledi. Ca' fer³⁹² buyurdu. Vezīr Mu' in'i tutub ḳayd-ı bend çekib başın açıķ yalın ayak Ca' fer'iñ önüne getirdiler. Ca' fer³⁹³ ayıtdı:

-Ey kelbü'l-vezīr! Andan bu senden olan bu' z ve 'adāvet ve ḥased elem çekme ḳatlime deyib ol sa' at Nūre'd-dīn'iñ bendin getirib ḥāṭırın³⁹⁴ alıb yine ol sa' at vezīri bir ḳaṭıra bağlayıb Melik Muḥammed bin Süleymān bile süvār olub sürüb 'azm-i Bağdād'a dārū's-selām edib gittiler. Tā kim Bağdād'a gelib vāşıl olub ucunu daḥi Ḥalīfe³⁹⁵ye 'arz eyle.

³⁸⁸ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁸⁹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁹⁰ Metinde (توت) şeklinde geçmektedir.

³⁹¹ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

³⁹² Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁹³ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁹⁴ Metinde (حاطرن) şeklinde geçmektedir.

³⁹⁵ Metinde (حليفه) şeklinde geçmektedir.

Kaçan kim Nûre'd-dîn Hâlıfe³⁹⁶'i gördü ol zamân bildi kim şayyâd kemendi idi. Hicâbından başın zemine şalıb durdu. Hâlıfe³⁹⁷ yüzüne gülüb dönüb Ca' fer³⁹⁸e ayıtdı:

-Nice gördüñ Nûre'd-dîn bin Fazle'd-dîn'i? Ca' fer³⁹⁹ ayıtdı:

-Ey Hâlıfe⁴⁰⁰ Vallah anı gördüm illâ şöhret edib **(38b)** siyâsete çökürtüb başñ almağ dilerdi. Bu haramzâde vezîr anñ helâkına mekr ve hile etmiş idi deyib cümle macerayı Hâlıfe⁴⁰¹ye beyân eyledi. Hâlıfe⁴⁰² dönüb Nûre'd-dîn'e ayıtdı:

-Bu haramzâde seniñ helâkına sa'y eyledi. Ben dañi anñ helâkını saña müfûz eyledim. Nice istersiñ helâk eyle dedi. Kaçan kim Nûre'd-dîn Hâlıfe⁴⁰³den ol cevâbı istimâ' eyledi. Öñünde yer öpüb eline kılıç alıb vezîre yürüdü vezîr ayıtdı:

-Yâ Nûre'd-dîn! Ben aşlıma ve sünüdüme göre ayıtdım. Sen dañi aşlıña ve sünüdüña göre eyle. Kaçan kim Nûre'd-dîn vezîrden ol cevâbı istimâ' eyledi. Hemen kılıcı elinden bırakıb ayıtdı:

-Vallah bu cevâbı baña nasihat eylediñ deyib geri çekildi. Hâlıfe⁴⁰⁴ anı görüb cellâdı Mesrûru işâret eyledi. Mesrûr ol kılıca vurub çalıb vezîriñ kellesin tób gibi zemine bıraktı. Hâlıfe⁴⁰⁵ dönüb Nûre'd-dîn'e ayıtdı:

-İste benden ne isterseñ. **(39a)** Nûre'd-dîn ayıtdı:

³⁹⁶ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

³⁹⁷ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

³⁹⁸ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

³⁹⁹ Metinde (جعفر) şeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁰ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

⁴⁰¹ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

⁴⁰² Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

⁴⁰³ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁴ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁵ Metinde (حلیفه) şeklinde geçmektedir.

Ey Hālif⁴⁰⁶ ŧimden geri ne Baŧra' ve ne manŧıb ancak senden ricā ederim kim var 'ömrümü hıdmetinde⁴⁰⁷ ve huzūrunda geçireyim. Hālif⁴⁰⁸ Nūre'd-dīn'e hıl'at giydirib kendine yār-ı muŧāhib tedvīm eyledi. Yine cāriyesi Enīsū'l-Celīs'i aña verib kendiçün bir 'ālī saray döŧetib māl mülk hadm⁴⁰⁹ ve haŧm⁴¹⁰ verib tekrīm ve ta'zīm edib yine Baŧra ŧehrin Melik Muḫammed'e verib gönderdi. Nūre'd-dīn Hālif⁴¹¹ ile gece gündüz zevk ŧafā 'ayŧ-ı 'iŧrette kalıb Hākk te'ālā aña ol devletden ŧoñra zillet verib yine devlete nā'il eyledi.

H. 1266/M. 1848

⁴⁰⁶ Metinde (حلیفه) ŧeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁷ Metinde (خدمتند) ŧeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁸ Metinde (حلیفه) ŧeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁹ Metinde (خدم) ŧeklinde geçmektedir.

⁴¹⁰ Metinde (حشم) ŧeklinde geçmektedir.

⁴¹¹ Metinde (حلیفه) ŧeklinde geçmektedir.

SONUÇ

İncelemiş olduğumuz eserin istansah tarihi H. 1266, M. 1848 olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla eser, XIX. yüzyıl eserleri arasında yer almaktadır. Eser, tek hikâyeden oluşmakta ve eserin sonunda sakal-ı sünnet-i şerif duası, yağmur duası ve hezel dua ve ahdname yer almaktadır.

Eserin dili dönemine göre değerlendirildiğinde gayet sade olduğu söylenebilir. Fakat eserde daha önceki yüzyıllarda kullanım alanı bulan kelimelerin yer alması yazarın meramını anlatma imkânını zorlaştırmış ve dikkat edildiğinde o kelimelerin gereksiz kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca yazarın yer yer özne-yüklem uyumsuzluğu gibi dil hatası sayılabilecek bu gibi kurallara uymadığı görülmektedir.

Yazar, hikâye kahramanlarını tanıtımda zıtlıklardan yararlanmıştır. Örneğin; Şeyh İbrahim adındaki kahramanı önce on üç defa hacca gitmiş, zahid ve ibadeti yerinde olan biri olarak tanıtırken, bazı kısımlarda da cariyenin ısrarına dayanamayıp ona sunulan içkiyi rededemeyecek kadar zayıf karakterli biri olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu durum sadece Şeyh İbrahim ile sınırlandırılmaz. Keza, farklı olarak diğer kahramanlar için de buna yakın bir zıtlık içinde gösterme gayreti ve cehdi vardır. Aynı zamanda dönemin halkı acımasız gösterilmiş, en küçük bir olayı abartıp celallenebileceği izlenimi uyandırılmaya gayret gösterildiği söylenebilir.

Yazarın hikâye kahramanları genellikle gerçek hayatta yaşamış kişilerden oluşmaktadır. Fakat bunlar kişilik ve ahlak olarak birebir örtüşmemektedir. Adaleti ve dindar kişiliğiyle bilinen Abbasi devletinin beşinci halifesi Harun Reşid, olduğu gibi gösterilmemiş, yazarın isteği doğrultusunda bazen adalet eden bazen de kendi işine gelebilecek şekilde adaletten taviz veren biri olarak gösterilmiştir. Yazarlar, gerçek hayatta yaşamış kişileri –özellikle dini yönü ağır basan kişileri- eserlerinde olduğu gibi göstermek zorunda olmasalar da genellikle oldukları gibi gösterme gayreti içerisinde olmuşlardır. Fakat bu hassasiyet incelemiş olduğumuz eserde gösterilmemiştir.

Hikâyede ahlâki bir mesaj görmek pek mümkün değildir. Görünüşte ahlâki olarak zannedilen bazı durumlar hassasiyetle mercek altına alındığında bu

ahlâkîlik durumu kendisini koruyamamaktadır. Hikâye daha çok bir bireysel mesaj içermektedir.

Yazar, tasvire çok önem vermiştir. Dış mekân tasviri çok fazla yapılmazken daha çok iç, kapalı mekân tasvirine ağırlık verilmiştir. Mekân olarak, dar bir mekân seçilmiş ve birkaç yer dışında herhangi bir mekândan bahsedilmemiştir.

Yazar, eserini çeşitli bakış açılarıyla kaleme almıştır. Fakat eserin geneline bakıldığında hâkim bakış açısıyla kaleme alındığı açıkça görülmektedir.

ÖZ GEÇMİŞ

Mahmut BERKÖZ

Kişisel Bilgiler

Doğum Yılı ve Yeri : 05.01.1989, REYHANLI

Yazışma Adresi : Çevre yolu Davraz Mah. 135. Sok. Askent Sitesi B Blok Daire No: 18 ISPARTA

E-Posta : mahmutberkoz@sdu.edu.tr

Eğitim Bilgileri

Lise (2003-2006) : Reyhanlı Lisesi REYHANLI/HATAY

Lisans (2007-2011) : Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, AFYON

Yüksek Lisans (2012-) : Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, ISPARTA

Yabancı Dil : İngilizce (KPDS: 85)

Yayınlar

Hakemli Dergilerde Yayımlanan Teknik Not, Editöre Mektup, Tartışma, Vaka Takdimi ve Özet Türünden Yayınlar Dışındaki Makale

BERKÖZ, Mahmut-YILMAZ ORAK, Kadriye, “Kelile ve Dimne Tercümeleleri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü”, Türkiyat Mecmuası, C. 23, Güz 2013, İstanbul, s. 207-232.

Uluslararası Toplantıda Sunularak Tam Metin Olarak Yayımlanan Bildiri

BERKÖZ, Mahmut, “Taşlıcalı Yahya'nın Gazellerinde Eğlence İle İlgili Unsurların Benzetme Unsuru Olarak Kullanımı”, 2. Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı, “Balkanlarda Türkçe” Bildiri Kitabı, C. II, Arnavutluk, Tiran, 2013, s. 202-208.

Ulusal Kuruluşlarca Desteklenen Projede Görev Alma

BERKÖZ, Mahmut, Nûre'd-dîn İle Enîsü'l-Celîs Hikâyesi SDÜ-ÖYP, Proje No:
ÖYP05792-YL-13, (Devam ediyor.)